

Zbornik ob
60-letnici
Zveze ljudskih
univerz Slovenije

SOUSTVARJAMO DRUŽBO ZNANJA

Zbornik ob 60-letnici Zveze ljudskih univerz Slovenije

Urednice: Eva Mermolja, Anja Benko, Alenka Grželj, Nives Ličen

Recenzentke: Monika Govekar Okoliš, Petra Javrh,
Klara Kožar Rosulnik, Maja Mezgec

Jezikovni pregled: Anja Benko

Fotografsko gradivo: arhivi ljudskih univerz

Oblikovanje in prelom: Svetlana Milijašević

Izdajatelj: Zveza ljudskih univerz Slovenije

Tisk: Grafika Soča, d. o. o.

Naklada: 1.200 izvodov

Mesec in leto izida: november 2019

Kraj izida: Ljubljana

*Brez pisnega dovoljenja je prepovedano
kopiranje in razmnoževanje.*

Zbornik je brezplačen.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

374.72(497.4)(082)

SOUSTVARJAMO družbo znanja : zbornik ob 60-letnici Zveze ljudskih univerz Slovenije / [urednice Eva Mermolja ... [et al.] ; fotografsko gradivo arhivi ljudskih univerz]. - Ljubljana : Zveza ljudskih univerz Slovenije, 2019

ISBN 978-961-94122-2-0

1. Mermolja, Eva

COBISS.SI-ID 302540288

SOUSTVARJAMO
DRUŽBO ZNANJA

KAZALO

NAGOVOR MINISTRA Jernej Pikalo	7
VSEM LJUDSKIM UNIVERZAM SLOVENIJE Ana Krajnc	8
SPREMINJajoČI SE SVET – SPREMINJajoČE SE IZOBRAŽEVANJE Bojan Hajdinjak	10

1. LJUDSKE UNIVERZE MED SKUPNOSTNIM IZOBRAŽEVANJEM IN NEOLIBERALIZMOM

RAZVOJ LJUDSKIH UNIVERZ V ČASU Rok Trdan	14
PRIMERJAVA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V SLOVENIJI IN NEMČIJI: LJUDSKE UNIVERZE IN <i>VOLKSHOCHSCHULEN</i> Tadej Košmerl in Borut Mikulec	24
LJUDSKE UNIVERZE KOT SREDIŠČA ZNANJA IN KULTURE Tina Bazjako, Anja Benko, Nives Ličen, Eva Mermolja, Patricija Pavlič, Petra Rozman, Sara Smaič, Nada Žagar	34
DEMOGRAFSKE SPREMEMBE: IZZIV ZA LJUDSKE UNIVERZE Ana Dobnikar, Matija Lampret, Nives Ličen, Leopold Štefanič	47

2. LJUDSKE UNIVERZE KOT MREŽA INOVATIVNIH PRAKS

PO POTEH INTEGRACIJE Vesna Nagode	62
OHRANJANJE OBMOČIJ NATURA 2000 KOČEVSKO Tanja Struna	64
PROFESIONALNA USPOSABLJANJA DELAVCEV V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU Alenka Testaniere	66
PROJEKTNO UČENJE MLAJŠIH ODRASLIH (PUM-O) Jasmina Šubic	68
VEČNAMENSKI ROMSKI CENTER DOLINSKO Rahela Hojnik Kelenc	70
SAMOSTOJNO UČENJE – MOJA IZBIRA Dušan Šilak	72
KULTURNA DEDIŠČINA: SPOMINSKA SOBA SREČKA KOSOVELA Mateja Kralj	74
LOKALNA UČNA SREDIŠČA Jaka Šubic	76

InCastra – DAN AJDOVSKE INDUSTRIJE IN PODJETNIŠTVA Eva Mermolja	78
CELOSTNA PODPORA POSAMEZNIKU PRI IZOBRAŽEVANJU Alenka Grželj in Kristina Udovič Kocjančič	80
PROGRAMI ZA SPODBUJANJE PODJETNIŠTVA Natalija Brumen	82
PROGRAM ČUDEŽNE ROKE Anja Benko	84
IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ZAPORIH Patricija Pavlič	86
MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE V UŽITNIH IN ČUTNIH PARKIH Erika Švara	88
SOCIALNA AKTIVACIJA Helena Dimnik	90
SVETOVANJE IN IZOBRAŽEVANJE ZA ZAPOSLENE Irena Urankar	92
ŠTUDIJSKI KROŽKI: SVOBODA IN RADOST UČENJA Viki Ivanuša	94
UTRINKI NAŠE ZGODOVINE SO TEMELJ NAŠEGA PRIHODNJEGA RAZVOJA Andreja Vučak Hribar	96
IZOBRAŽEVANJE IN KULTURA Z ROKO V ROKI Nada Žagar	98
ŽENSKO PODJETNIŠTVO Alenka Kučan	100
MEDNARODNO SODELOVANJE Lidija Sovinc in Mojca Vukovič	102
MEDNARODNI PROJEKTI ERASMUS+ Andreja Lenc	104
OSEBNI POGLEDI	
POSLANSTVO LJUDSKIH UNIVERZ V SKRBI ZA OHRANITEV ZNANJA KOT VREDNOTE Katja Dovžak	108
MOJ POGLED NA RAZVOJ LJUDSKIH UNIVERZ VČERAJ, DANES, ZA JUTRI Andrej Sotošek	112
NA LJUDSKI UNIVERZI SEM SE NAUČIL SLOVENŠČINE Ibrahim Kasabji	114
Seznam avtorjev in avtoric	118

NAGOVOR MINISTRA

Osnovno načelo celotnega sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji je načelo vseživljenjskosti učenja za vse, ki pa se najpogosteje uporablja v povezavi z izobraževanjem odraslih. Ministrstvo se zaveda pomena in vloge izobraževanja odraslih za družbeni, gospodarski in osebni razvoj ter področje obravnava kot enakovredni del izobraževalnega sistema.

Demografske spremembe, ki smo jim v Sloveniji priča, zahtevajo prilagoditve na mnogih področjih, kot so izobraževanje, usposabljanje, izpopolnjevanje, trg dela, vključenost v družbo, socialna zaščita itd. Na področjih, ki so povezana z izobraževanjem odraslih, prepoznavamo ravno v ljudskih univerzah pomembnega sogovornika. Kakovostna organizacija in izvedba izobraževanj za odrasle pri ljudskih univerzah odgovarja na izjemno raznolike potrebe heterogenih skupin odraslih in ponuja široko paleto možnosti za izobraževanje, kot so pridobitev izobrazbe, izpopolnjevanje in usposabljanje za potrebe opravljanja poklica ter različne vsebine splošnega neformalnega izobraževanja.

Tudi v novem *Zakonu o izobraževanju odraslih* so ljudske univerze ohranile vlogo edinih javnih organizacij za izobraževanje odraslih, katerih ustanovitelj je občina ali več občin. Njihova vloga pri razvoju kakovosti življenja prebivalcev v občini je vse od začetkov njihovega delovanja prepoznana in izjemna. Njihova posebnost je tudi ta, da tekoče odgovarjajo na potrebe odraslih, gospodarstva in drugih organizacij na lokalni ravni. Usposobljeni organizatorji izobraževanja odraslih ne le izobražujejo, ampak prebivalce motivirajo, informirajo in jim svetujejo pri ponovni vključitvi v izobraževanje ali pri nadaljevanju izobraževalne poti. Zaposleni na ljudskih univerzah opravljajo svoje delo strokovno in odgovorno, zato so te ustanove že 60 let prepoznane kot lokalna stičišča za izobraževanje odraslih in središča medgeneracijskega učenja ter sodelovanja. Naj se ob tej priložnosti zahvalim sedanjim in nekdanjim zaposlenim ter njihovim zunanjim sodelavcem za prispevek h kvaliteti življenja prebivalcev.

V Sloveniji kot v EU je v zadnjem obdobju pogosto slišana besedna zveza »izobraževanje odraslih«. Na ravni EU so oblikovani mnogi dokumenti in priporočila, ki spodbujajo države članice k urejanju svojih politik na tem področju, h krepitvi sodelovanja na različnih ravneh in znotraj njih, k sklepanju partnerstev, k pripravi ukrepov ter k stabilnejšemu financiranju. Poleg tega so pred nami še mnogi drugi izzivi, ki so na eni strani povezani s staranjem prebivalstva, s hitrim razvojem in z nekaterimi družbenimi spremembami, na drugi pa z visokim deležem odraslih z nizkimi ravnmi spretnosti, kar je pokazala tudi nedavna raziskava PIAAC o merjenju spretnosti odraslih. Na ta in druga aktualna vprašanja, povezana z razvojem človeških virov, bodo morale v prihodnje odgovarjati politike različnih resorjev, občin, gospodarstva in druge. Na ravni implementacije pričakujem nadaljnje zavzeto sodelovanje ljudskih univerz, ki ostajajo pomemben partner ministrstva.

60 let delovanja ljudskih univerz lahko ocenimo kot zgodbo o uspehu. Razvijali ste svoje talente in talente odraslih udeležencev izobraževanja. Uresničevali ste sanje in želje mnogih posameznikov, ki so se prepustili vašemu svetovanju in vodenju skozi izobraževalni proces. Naj tako ostane tudi v prihodnje.

Prejmite moje iskrene čestitke z željo, da bi to obletnico praznovali ponosno, vzneseno, da bi bila prihodnost izobraževanja odraslih in prihodnost ljudskih univerz optimistična in svetla.

Prof. dr. Jernej Pikalo,
minister za izobraževanje,
znanost in šport Republike Slovenije

Ljubljana, september 2019

VSEM LJUDSKIM UNIVERZAM SLOVENIJE

ČESTITKE OB 60-LETNICI ZA PREHOJENO POT IN V SPODBUDO ZA VAŠE LJUDEM NAMENJENO DELOVANJE V PRIHODNOSTI

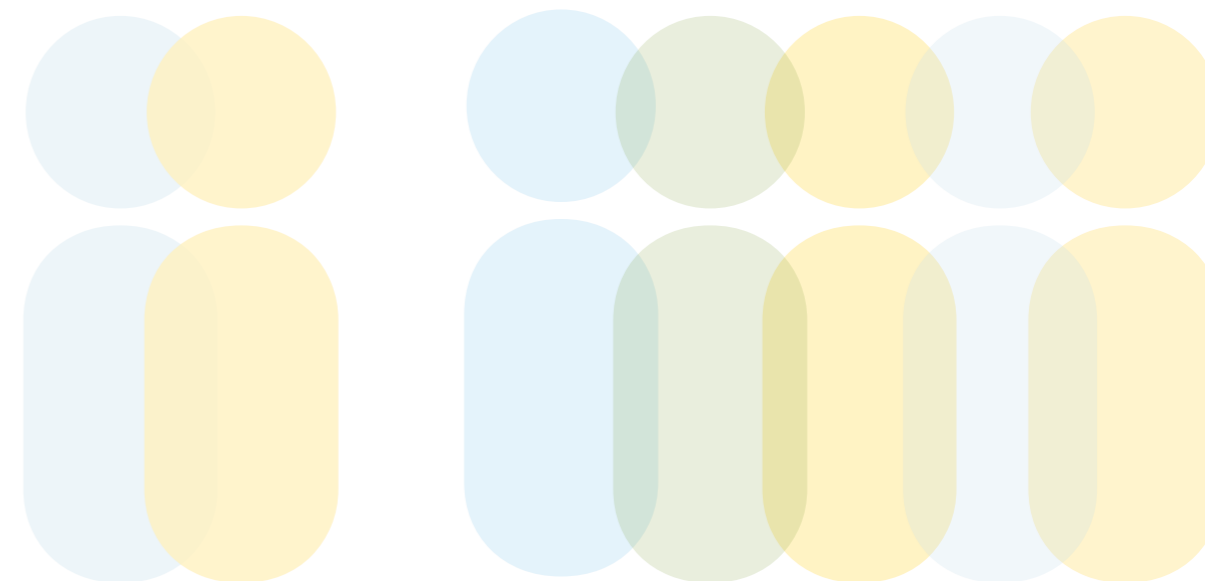
60

Pred oči mi stopa svetovna konferenca o izobraževanju odraslih, ki jo je organiziral Mednarodni svet za izobraževanje odraslih (ICAE – *International Council for Adult Education*¹) v Dar es Salaamu leta 1976. Na njej sem s ponosom predstavila študijo o sistemu delavskih in ljudskih univerz pri nas, v Sloveniji. Ljudske univerze ste bile simbol ljudske prosvete. Med nas ste prinesle del Evrope. Vaše predhodnice so prve ustanove za izobraževanje odraslih – ljudske visoke šole na Danskem, ki so nastale sredi 19. stoletja. Kot vihar so se hitro širile po vsej Evropi in tik pred prvo svetovno vojno in po njej jih je nekaj nastalo tudi pri nas (v Mariboru in Trstu). Niso nastale slučajno, temveč zaradi potreb ljudi kot odmev na takratne razmere. Obdobje narodnega prebujanja, nastajanja nacionalnih držav in pospešen razvoj industrije so v Evropi zahtevali bolj prosvetljene ljudi.

V obdobju obeh velikih svetovnih vojn so ljudske univerze pri nas izginile. Pravo vzdušje za ponovni zagon prosvetnega dela je nastalo po koncu druge svetovne vojne. Ljudje so bili »pijani« od ponovne svobode, prenehanja trpljenja in množičnih morij. V vseh krajih so začela delovati kulturno-prosvetna društva. V imenu ljudske prosvete sta se v njih združevala kultura in izobraževanje. Takrat razmeroma redki izobraženi ljudje so imeli dolžnost, da hodijo – kot predavatelji – iz kraja v kraj in predavajo ljudem. Vrstili so se razni kulturni dogodki, cvetela je amaterska kultura. Pesmi ni manjkalo. Vzdušje je prevzelo vse ljudi. V prihodnost smo gledali z velikimi pričakovanji. Oddahnili smo si: »Samo, da ni več vojne!«

Izhajati je začel *Prosvetni delavec*, časnik, namenjen predvsem svobodnemu delovanju ljudi, strokovnjakom in umetnikom v društvih in izobraževalnih ustanovah. Zanimiva besedila so bila vsakemu razumljiva. Ko sem delala raziskavo o tem v *Šolskem muzeju*, se je veliko pozitivnega iz tistih časov prelivalo tudi vame. Delovalo je kot spodbuda za moje nadaljnje delo. Ko se je *Prosvetni delavec* po vladnem odloku spremenil v glasilo sindikata učiteljev Slovenije, so iz njega izginile besede in besedne zveze: ljudska prosveta, ljudsko izobraževanje in ljudstvo.

¹ ICAE; dostopno na <http://icae.global/en/>.

Besedila so prekrili politični govori sindikalnih funkcionarjev. Desetletje je trajalo, da je politika ugotovila: industrija se brez novega znanja ljudi ne more razvijati. Kljub političnim razprtijam s Sovjetsko zvezo niso pozabili pomembnih Leninovih besed: »Ljudje! Učite se, učite se in še enkrat: učite se!« Leta 1959 je politika sprejela zakon, da se po vsej državi ustanovijo delavske univerze. Državo je sočasno prekril organiziran in determiniran sistem izobraževanja odraslih. Neprecenljiva odločitev politike za razvoj, čeprav so ime »ljudske univerze« spremenili v »delavske univerze«!

Že 1957 je začel na Filozofski fakulteti v Zagrebu predavati andragogiko in pisati prve knjige na to temo profesor Mihajlo Ogrizovič. Za tem so se pričela predavanja s tega področja tudi v Beogradu in Ljubljani. Povsod so ugotavljali, kako pomembne so delavske univerze za izobraževanje odraslih.

Z delavskimi univerzami sem začela sodelovati dve leti po njihovi ustanovitvi. Spremljala sem vaš razvoj, vztrajnost in delo zaposlenih. Kljub temu da ste delali in delate na družbenopolitično manj pomembnem področju, ste optimisti, greste naprej, saj se zavedate pomena izobraževanja. Z vašo pomočjo nastaja družba znanja in nenehnega učenja. Erich Fromm se v svoji knjigi *Imeti ali biti* (angl. *To Have or to Be*) sprašuje o razvoju »biti«. Pomembno je človekovo znanje, identiteta, ustvarjalnost. Kaj si in ne, kaj imaš, postaja osnovna in najpomembnejša vrednota. Znanje je danes za ljudi tako nujno kot zrak. S tem pa tudi ljudske univerze in njihovi sodelavci in sodelavke upravičeno pričakujete obdobje, ko boste v družbi najpomembnejši, ko bo država vlagala v ljudi in se ne bo podrejela finančnemu kapitalu. V prihodnosti vam pri razvijanju človeškega kapitala – ljudi, njihovega znanja, vrednot, povezav, modrosti – želim čim več družbene moči in uspeha.

Prof. dr. Ana Krajnc,
zaslužna profesorica
Univerze v Ljubljani

Ljubljana, september 2019

SPREMINJAJOČI SE SVET – SPREMINJAJOČE SE IZOBRAŽEVANJE

V letu, ko večina slovenskih ljudskih univerz praznuje 60 let, se je *Zveza ljudskih univerz Slovenije* odločila izdati zbornik, s katerim bi radi **spodbudili kritičen razmislek o pomenu izobraževanja odraslih na ljudskih univerzah** v lokalnem in širšem slovenskem prostoru. Ne glede na politični sistem in večjo ali manjšo naklonjenost lokalne in državne oblasti je temeljno poslanstvo ljudskih univerz skozi čas ostalo nespremenjeno. To je: posamezniku in skupnosti omogočati kakovosten dostop do učenja in izobraževanja. Novo vprašanje se postavi ob **spreminjajočem se svetu**, v katerem ne moremo na potrebe ljudi odgovorjati s praksami in z načini mišljenja iz preteklosti.

Evropsko združenje za izobraževanje odraslih (EAEA) v svojem *Manifestu*² navaja področja, na katerih ima izobraževanje odraslih pomembno vlogo: zdravje in blagostanje, aktivno državljanstvo in participacija, družbena kohezivnost, zaposlitev in digitalizacija, trajnostni razvoj, demografske spremembe. Ljudske univerze v svojih praksah poskušamo novostim slediti. Tudi *Evropsko združenje raziskovalcev izobraževanja odraslih (ESREA)* s svojimi omrežji³ nakazuje, kje lahko iščemo področja za nove programe (transformativni procesi, globalno in lokalno, delo in karierni razvoj, migracije, staranje prebivalstva ...). Okolje, v katerem ljudske univerze delujemo, se spreminja. Govorimo o ekspanzivnem učenju, transformativnem učenju, transgresivnem učenju⁴ in o potrebah po učenju v svetu, ki ga še ne poznamo. Postavljajo se vprašanja, kako delovati v tranzicijah in transformacijah ter kako uresničevati cilje trajnostnega razvoja.⁵ Na konferenci o voditelju prihodnosti⁶ je bilo poudarjeno, da je vodenje iz preteklosti potrebno razvijati glede na sodobne značilnosti človeka in odnosov. To velja tudi za celotno izobraževanje odraslih.

Spremembe kažejo na to, da nastajajo nova razmerja med delom in izobraževanjem, med generacijami, med človekom in tehnologijo. Izobraževanje ni več le prenos znanja. Razvijajo se t. i. skupnosti znanja (angl. *knowledge communities*) in skupnosti prakse (angl. *communities of practice*), inovacijski modeli za izobraževanje, ki jim želimo ljudske univerze prisluhniti in jih razvijati. Ključno za to je vzpostaviti dialog med različnimi akterji. Zato smo zbornik pripravili tako, da smo k sodelovanju povabili najmlajše, to je študente andragogike in mlade zaposlene, ki so s svojimi mentorji razmišljali o aktualnih praksah in izzivih za bodočnost. Poleg raziskav študentov smo vključili primere dobrih praks vseh članic *Zveze ljudskih univerz Slovenije*. Trialoški pristop, ki vključuje tako dialog kot skupno ustvarjanje pomenov, smo uresničevali z združevanjem različnih vrst spoznanj in zapisov. Raziskovalna spoznanja z dokumentiranimi viri so zbrana v prvem delu, spoznanja v iskanju novih praks v drugem delu, osebni pogledi na izobraževanje odraslih pa v tretjem delu. Namen zbornika je kritična refleksija o praksah ljudskih univerz. Sprašujemo se, kako ustvarjati izobraževanje, ki se bo v praksi odrazilo kot boljše življenje, kot socialno, materialno in duhovno blagostanje.

Vključiti želimo praktike, študente, raziskovalce, politične odločevalce ... **Misliti želimo sedanost – kritično in poglobljeno z različnimi metodami, da bi previdno in odgovorno ustvarjali prihodnost.**

² EAEA manifesto 2019. Dostopno na: (1) <https://eaea.org/our-work/influencing-policy/manifesto-for-adult-learning-in-the-21st-century/> in (2) https://eaea.org/wp-content/uploads/2019/05/EAEA_manifest_2019_publikacija_SLO.pdf.

³ ESREA networks. Dostopno na: <https://www.esrea.org/networks/>.

⁴ Avtorji, ki uporabljajo omenjene koncepte: Engeström, Saarnivaara, Mezirow, Formenti idr.

⁵ Dostopno na: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>.

⁶ Dostopno na: <https://www.zlus.si/category/uncategorized/>.

Vseskozi so bile ljudske univerze v službi potreb ožjega in širšega lokalnega okolja ter so se hitro odzivale na njegove potrebe. Bile so tako rekoč njihov »servis«, saj so izvajale programe, ki jih je skupnost najbolj potrebovala: od opismenjevanja in pridobivanja osnovnošolske izobrazbe preko programov poklicnega usposabljanja, družbenopolitičnega in državljanskega usposabljanja, jezikovnega izobraževanja in računalniškega opismenjevanja. Še pred letom 2000 so s sredstvi *Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije* pričele izvajati neformalne programe za osebni razvoj za najranljivejše skupine in druge podpirne dejavnosti, kot so svetovanje, učna pomoč in središča za samostojno učenje. Med prvimi so izvajale projekte, podprte z evropskimi sredstvi. Ob tem so odprle prostor za sodelovanje z drugimi ministrstvi, nevladnimi in drugimi organizacijami v lokalni skupnosti. Programi ljudskih univerz so povezovalni.

Ob svojem nastanku in vse do devetdesetih let prejšnjega stoletja so bile ljudske univerze izdatno **podprte s strani lokalne skupnosti**. S spremembo šolske zakonodaje so se morale preusmeriti v tržno dejavnost, ki jim je omogočila, da so lahko sploh preživele. Težak položaj je botroval ukinitvi velikega števila ljudskih univerz. Po drugi strani jih je silil, da so ostale ustvarjalne, fleksibilne in odprte za nove izzive. **Kako naprej?**

Danes so ljudske univerze sodobna izobraževalna središča v svojem lokalnem okolju, ki vključujejo zelo pestre strategije izobraževanja. V zborniku smo prikazali zgolj drobce pisane palete dejavnosti, v kateri se kaže ustvarjalnost, razvojna usmerjenost in obenem pretanjen občutek za potrebe posameznika ter skupnosti. Skozi primere dobrih praks izkazujemo, kako je mogoče s povezovanjem raznovrstnih organizacij in posameznikov ter z združevanjem lokalnih, državnih in evropskih sredstev učinkovito prispevati za lokalni razvoj. Poudariti želimo prepričanje, da so ljudske univerze zavzete v delovanju za skupno dobro, da želimo ozaveščati o nevarnostih vsakršnih fanatizmov, ki hočejo svojo resnico vsiliti drugim, da želimo izobraževati za digitalno dobo, a hkrati opozarjati na probleme digitalne osamljenosti in »digitalne demence«, da želimo izobraževati za trajnostni razvoj, a hkrati opozarjati na stranpoti.

V nastajanje zbornika je bilo vključenih veliko avtorjev in avtoric, saj smo želeli, da bi mreža različno mislečih prispevala k novim praksam. **Zahvaljujemo se vsem**, ki ste prikazali svoje skrbno delo in široko znanje. Za spodbudne besede pa bi se radi posebej zahvalili avtorjema predgovorov: profesorju dr. Jerneju Pikalu, ministru za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije, in profesorici dr. Ani Krajnc. Želimo si, da bi se uresničile.

Mag. Bojan Hajdinjak,
*predsednik Zveze ljudskih
univerz Slovenije*

LJUDSKE UNIVERZE
MED SKUPNOSTNIM
IZOBRAŽEVANJEM IN
NEOLIBERALIZMOM

RAZVOJ LJUDSKIH UNIVERZ V ČASU

Rok Trdan

POVZETEK

Letošnje leto večina slovenskih ljudskih univerz praznuje 60-letnice obstoja. Koncept vseživljenjskega učenja in institucije za izobraževanje odraslih so začele nastajati že precej pred letom 1959, ko je bila formalno ustanovljena *Zveza delavskih in ljudskih univerz*. Programska ponudba ljudskih univerz se je skozi čas spreminjala in se prilagajala glede na politično ter gospodarsko situacijo. V središču ponudbe je bil vedno posameznik, ki bi obogaten z novim znanjem soustvarjal družbeni in gospodarski razvoj države. Ljudske univerze so odraslim vedno zagotavljale nove možnosti za lastni osebni in karierni razvoj, danes pa so pred njimi številnimi izzivi, tako na področju hitro spreminjajoče se družbe 21. stoletja kot tudi systemske umestitve v izobraževalno vertikalno oz. javno mrežo.

Ključne besede:

ljudske univerze, delavske univerze, ZLUS, vseživljenjsko učenje, izobraževanje odraslih

Franjo Žgeč, eden prvih pedagogov na Slovenskem, je pred skoraj 100 leti zapisal:

»Ljudska visoka šola naj bo šola razmišljanja, razglabljanja, šola značaja in prave človečnosti. Razvijala in poglobljala naj bi socialni čut in ni prvenstveno poklicana, da bi gojila samo intelekt, marveč globlje plasti duše. Potrebujemo tako ljudsko visoko šolo, da bo ohranila naš narod svoboden, da ne podleže današnji dobi gospodarskega in političnega zaslužnjanja in da ne izgine v kaosu svetovne krize. Teh nalog obstoječe ljudske univerze ne morejo izpolniti. Pravo ljudsko visoko šolo za kmete in delavce moramo šele ustvariti ...« (Žgeč, 1923, str. 70).

Besede so bile zapisane v obdobju med obema svetovnima vojnama, v času, ko je koncept ljudskih univerz šele nastajal. Kljub temu se zdi, da so vizionarske, preroške in bi zlahka veljale tudi za današnji čas.

Ali imamo danes ljudske univerze, ki so sposobne odgovarjati na izzive 21. stoletja?

ODGOVOR NA POJAV INDUSTRIALIZACIJE

Udejanjanje ideje neformalnega učenja in izobraževanja odraslih sega na Slovenskem v čas sredine 19. stoletja, ko so nastajale prve čitalnice. Slednje so s svojo dejavnostjo skrbele za dvigovanje kulturne in življenjske ravni prebivalstva, težile pa so tudi k družbenemu in političnemu udejstvovanju. Kultura, znanje, vse, kar je bilo do tedaj last peščice prebivalstva, se je začelo širiti navzdol po družbeni hierarhiji.

Večina ljudskih univerz je bila resda formalno ustanovljenih v letu 1959, ko so se povezale v zvezo in profesionalizirale, a njihove korenine segajo precej nazaj. Različne delavnice, tečaje, seminarje so organizirala različna prosvetna⁷ in kulturna društva, ki so bila pred 1. svetovno vojno prisotna praktično v vsaki slovenski vasi. Društva so se morala ustrezno odzvati tudi na razmah industrije, ki je povzročila nastajanje novega sloja prebivalstva – delavstva, ki ga do takrat niso poznali.

⁷ Prosveta je izraz, ki se je uporabljal za dejavnosti, ki so vključevale vzgojo in izobraževanje.

Kmetijski in gospodinski tečaji niso več zadostovali, novi sloj prebivalstva je potreboval dodatna tehnična znanja. Izobraževanje odraslih je postajalo čedalje bolj tudi vprašanje ekonomske učinkovitosti prebivalstva.

Leta 1905 so v Trstu ustanovili *Delavsko izobraževalno društvo Ljudski oder*, pet let kasneje so enako storili tudi v Gorici (Govekar Okoliš, 2008). Novo nastajajoče organizacije so imele različna imena: ljudske univerze, ljudska vseučilišča in ljudske visoke šole.⁸ Besedna zveza *ljudska univerza* se je prvič pojavila po koncu 1. svetovne vojne. V literaturi lahko najdemo kar nekaj polemik na temo, katero ime za novo nastale institucije je primernejše (Jug, 1995, str. 600–601).

Obdobje med obema svetovnima vojnama (1918–1941) je bilo za Slovence čas mnogih velikih sprememb. V političnem smislu smo zamenjali državno tvorbo, gospodarstvo je zaznamovala rastoča industrializacija in z njo povezana urbanizacija, ljudje so se začeli seliti v mesta. V kulturnem smislu so se ustanovljale številne ustanove, ki so omogočale nacionalni razvoj slovenskega naroda.

Ker Slovenci do leta 1919 še nismo imeli svoje nacionalne univerze, so ideje o razvoju stroke izobraževanja odraslih v Slovenijo prinašali zlasti študentje, ki so se izobraževali na univerzah v evropskih središčih. V primerjavi z ostalimi deli takratne centralne Evrope so se ljudske visoke šole na Slovenskem razvile razmeroma pozno (Jug, 1995, str. 598–599).

Namen ljudskih visokih šol je bil na eni strani ponujati splošna in strokovna znanja, na drugi strani pa spodbujati narodno identiteto prebivalstva v odnosu do preostalih narodov takratne skupne države. V ljudskih visokih šolah so sodelovali takratni znani strokovnjaki, doktorji znanosti, profesorji ipd. Njihovo delovanje je bilo zelo raznoliko, razlike med njimi so bile zlasti v različnih potrebah posameznega kraja, kjer so se razvile. Do začetka 2. svetovne vojne je na Slovenskem delovalo 7 institucij, ki so se ukvarjale z izobraževanjem odraslih (Govekar Okoliš, 2008).

Želja po povezovanju v Zvezo je obstajala še pred 2. svetovno vojno, a do realizacije takrat še ni prišlo. Leta 1935 je bila ustanovljena *Zveza ljudskih univerz Jugoslavije*, vanjo so bile vključene tri slovenske ljudske univerze: mariborska, ljubljanska in celjska (Jelenc, 1998, str. 1).

POMEMBNI GRADNIKI NOVE DRŽAVE IN NJENEGA GOSPODARSKEGA RAZVOJA

Med 2. svetovno vojno so prenehala delovati vsa prosvetna društva in organizacije, tudi ljudske visoke šole. Po vojni so se v mestih in ostalih večjih središčih začele organizirati ljudske univerze kot posebne oblike amatersko organizirane izobraževalne dejavnosti (Delavske univerze kot andragoška središča svojega okolja, 1987, str. 16). Njihov namen je bil usposabljanje ljudi, ki bodo prevzeli odgovorne naloge na področju gospodarskega in družbenopolitičnega razvoja, ter omogočati formalno šolanje vsem, ki jim ga je preprečila vojna.

Število ljudskih univerz (v nadaljevanju: LU) je hitro močno naraslo,⁹ saj je tedanja oblast gledala nanje predvsem kot na podaljšano roko, preko katere lahko uresničuje svoje cilje. Njen glavni cilj je bil državljani, ki bo pomagal udejanjati socialistično doktrino. Ker so bile LU v veliki meri finančno in tudi politično odvisne od vladajočih struktur¹⁰ in družbenopolitične situacije, se je temu ustrezno prilagajala tudi njihova programska ponudba. Poleg političnih so nanjo vplivali tudi drugi zunanji in notranji dejavniki (organizacijski, kadrovski in finančni izzivi), ki so imeli različno močan vpliv v različnih obdobjih.

⁸ Zaradi boljšega pregleda v nadaljevanju prispevka (do leta 1945) uporabljam skupni izraz *ljudske visoke šole*.

⁹ V letu 1954 naj bi delovalo kar 176 ljudskih univerz, vendar jih je bilo le 28 samostojnih, ostale pa so bile organizirane v sklopu kulturno-umetniških društev (Mohorčič Špolar in Emeršič, 1998, str. 4–5).

¹⁰ Vladajoča stranka *Zveza komunistov Slovenije* in druge politične strukture (sindikati, *Socialistična zveza delovnega ljudstva*).

LU so bile do leta 1959 amatersko organizirane.¹¹ Že takrat so organizirali različna poljudnoznanstvena predavanja in različne tečaje, a bolj na podlagi trenutnih in lokalnih potreb. Čedalje večja potreba po strokovnem in načrtnem izobraževanju odraslih je vodila v ustanavljanje poklicnih organizacij.¹²

LU so pred reorganizacijo in profesionalizacijo do leta 1955 delovale pod okriljem *Ljudske prosvete Slovenije*, po tem letu je njihovo dejavnost prevzela *Zveza svobod in prosvetnih društev* (Mohorčič Špolar in Emeršič, 1998, str. 4–5). Konec petdesetih let 20. stoletja so na Slovenskem (za razliko od drugih jugoslovanskih republik) ustanavljali tako delavske kot ljudske univerze, veliko ljudskih univerz pa se je preimenovalo v delavske. To je bilo zlasti posledica spremembe programske usmeritve, saj je njen glavni fokus postal delavec – upravljavec, ki je moral postati sokreator novih družbenih odnosov.

POVEZOVANJE V ZVEZO IN PROFESIONALIZACIJA

Ljudske in delavske univerze so se pred 60 leti povezale v *Zvezo delavskih in ljudskih univerz* (v nadaljevanju: ZDLUS). Na ustanovni skupščini 3. 12. 1959 se je vanjo vključilo 48 delavskih univerz, 14 ljudskih univerz in 1 zavod za izobraževanje odraslih, skupaj pa je v šolskem letu 1959/60 delovalo 75 organizacij, ki so se ukvarjale z izobraževanjem odraslih (Deset let delavskih univerz na Slovenskem, 1969, str. 12). Prvi predsednik *Zveze ljudskih in delavskih univerz* je postal Ivo Tavčar, ki je pred tem deloval v vodstvu *Zveze svobod in prosvetnih društev* (Jelenc, 1998, str. 2).

Proces preimenovanja iz ljudskih v delavske univerze se je končal leta 1964, ko je ime spremenila še zadnja članica – Ljudska univerza v Ljutomeru (Jelenc, 1998, str. 2). ZDLUS se je tega leta preimenovala v *Zvezo delavskih univerz* (v nadaljevanju: ZDUS).

Po letu 1959 so začeli spodbujati bolj sistematično izobraževanje, pripravljali so daljše in celovitejše programe, tečaji in seminarji so imeli prednost pred posameznimi predavanji. Programska ponudba v prvih dveh desetletjih je bila izjemno pestra. Delavske univerze (v nadaljevanju: DU) so bile mnogo več kot zgolj izobraževalna središča. Poleg jezikovne šole in formalnega izobraževanja so ponujale tudi različne specialne programe za zaposlene v gospodarstvu, organizirale so zakonska obvezna usposabljanja (varnost pri delu, higienski minimum, civilna zaščita ipd.). Pred dobo interneta so se na DU na številnih predavanjih državljanji lahko informirali o razmerah v Jugoslaviji in svetu, si ogledali filme¹³ ali pa se poučili o spolni ali družinski vzgoji.

Ker je bila dejavnost družinske vzgoje (šole za starše, šole za življenje) tako razširjena, je ZDUS leta 1970 celo razmišljala, da bi pri zvezi ustanovili *Center za družinsko vzgojo*, a do realizacije ni nikoli prišlo (Jelenc, 1998, str. 42).

Ko so bile ljudske univerze organizirane še kot amaterska društva, se je delež prebivalstva, ki je bil vključen v izobraževanje odraslih, gibal med 5 in 18 %. S profesionalizacijo in preobrazbo v organizacije za izobraževanje odraslih se je povzpel tudi preko 30 %. Če gledamo z današnjega zornega kota, je številka nedosegljivo visoka, a treba je vedeti, da je v tistem času večina prebivalstva morala »iti čez« določene (zlasti družbenopolitične) vsebine. DU so imele najvišje številke udeležencev takrat, ko se je država politično najbolj vmešavala in so lahko npr. že naslednje leto izrazito upadle.

Na velika nihanja in tako velike razlike števila udeležencev v dokaj kratkih časovnih obdobjih je vplivalo predvsem dejstvo, da so glavnino dejavnosti DU predstavljala zlasti predavanja na podlagi določenih političnih ciljev s strani države (Mohorčič Špolar in Emeršič, 1999, str. 29).

¹¹ Edina univerza, ki je presejala amatersko raven, naj bi bila Ljudska univerza Ljubljana, ki je imela že leta 1947 zaposlen poklicni kader (Mohorčič Špolar in Emeršič, 1998, str. 4–5).

¹² Svet za šolstvo takratne Ljudske Republike Slovenije je tako 23. 10. 1957 sklical Posvetovanje o izobraževanju odraslih. V vabilu lahko preberemo: »Spričo dejstva, da je problem izobraževanja odraslih vedno aktualnejši pri nas in po svetu, ne more ostati samo stvar raznih prosvetnih, gospodarskih in sindikalnih organizacij, ampak je postal to problem celotne skupnosti in ga je treba vsestransko in adekvatno reševati.« (Posvetovanje o izobraževanju odraslih, 1957).

¹³ Kinematografija je bila dolga leta ena od glavnih dejavnosti številnih delavskih univerz.

Programsko ponudbo DU so praktično do leta 1991 ločili na tri velika področja: družbeno, strokovno in splošno izobraževanje. Namen je bila boljša preglednost, so se pa avtorji delitve že kmalu zavedali, da je umetna in »iz vsebinskih vidikov marsikdaj sporna« (Deset let delavskih univerz Slovenije, 1969, str. 33). Pri pregledu različnih publikacij¹⁴ o dejavnostih DU je zanimivo dejstvo, da so področja navedena v različnem vrstnem redu, pri čemer je družbenopolitično¹⁵ vedno zapisano na prvem mestu. Na področju splošnega izobraževanja so se le redki programi ohranili kot stalnica skozi daljše časovno obdobje, medtem ko je bilo takšnih programov na področju družbenopolitičnega izobraževanja zelo veliko. Iz ugotovljenega bi lahko sklepali, da je bilo to glavno področje do leta 1991 in steber delovanja delavskih univerz, s katerim so se ukvarjale.

PRILAGODLJIVOST PROGRAMSKE PONUDBE

DU so se s svojo ponudbo vedno znale prožno odzivati na razmere v okolju. Ko je v šestdesetih letih 20. stoletja prišlo do uvajanja nekaterih gospodarskih reform, je na delavskih univerzah pričelo naraščati število tečajev tujih jezikov in strokovnih tečajev, ki so bili posledica potreb na trgu. Bile pa so tudi močno odvisne od političnih odločitev. To se kaže zlasti v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in tudi kasneje.

»Partijska knjižica« je bila pogoj za udeleževanje v ZDUS. Vodilne položaje so tako do leta 1991 dobili samo tisti, ki so bili hkrati vidni člani ene od tedanjih političnih organizacij¹⁶ (Jelenc, 1998, str. 19). *Zveza komunistov Slovenije* je tako v začetku 70. let prejšnjega stoletja okrcala delavske univerze, da so skrenile s prave poti in da ne opravljajo svojega pravega poslanstva. Zaradi večanja deleža programov na trgu jim je očitala *liberalizem, elitizem* ipd. Miran Potrč¹⁷ v uvodniku publikacije ob 20-letnici ZDUS celo zapiše, da so delavske univerze »zavoljo parcialne in kratkoročne povezanosti z uporabniki oblikovale programe po trenutnih potrebah, ki niso bile usklajene z družbeno dogovorjenimi in dolgoročno opredeljenimi potrebami« (Dvajset let delavskih univerz Slovenije, 1979, str. 5).

DU so se političnim pritiskom hitro prilagodile in spremenile svojo programsko usmerjenost. Delež splošnega izobraževanja je začel upadati, močno pa je naraslo število predavanj iz obrambne vzgoje,¹⁸ o notranji politiki, o družbenem sistemu ipd. (Mohorčič Špolar in Emeršič, 1998, str. 33–38).

Čeprav so bile DU ves čas pod močnim političnim pritiskom, si je vodstvo ZDUS prizadevalo, da bi se kljub vsemu ohranile kot specifične organizacije za izobraževanje odraslih in da ne bi postali zgolj splošni izobraževalni center za delavce in občane (Jelenc, 1998, str. 5).

V sedemdesetih letih 20. stoletja je opazen porast udeležbe v osnovnošolskem izobraževanju. Leta 1971 namreč DU dobijo zakonsko podlago za verifikacijo svoje dejavnosti na področju izobraževanja za pridobitev izobrazbe, leta 1973 pa postane z odločitvijo ustavnega sodišča osnovnošolsko izobraževanje za odrasle brezplačno. Kljub temu je bilo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja brez osnovnošolske izobrazbe okoli 23 % prebivalcev, starejših od 15 let (Mohorčič Špolar in Emeršič, 1999, str. 15).

Glede na zastopanost udeležencev po spolu, socialnem položaju ali družbenem statusu je do leta 1991 prevladovalo število moških udeležencev, še posebej na področju strokovnega in družbenega izobraževanja, upokojencev kot slušateljev pa na DU praktično ni bilo, čeprav so imeli sicer velik delež v strukturi prebivalstva (Delavske univerze kot andragoška središča svojega okolja, 1987, str. 139).

¹⁴ Ob deseti, petnajsti in dvajseti obletnici je ZDUS izdal obširno publikacijo. Poleg tega je do leta 1983 redno izdajal *Vestnik (oz. Informativni vestnik)*, v katerem so objavljali različne analize, študije in druge informativne prispevke s področja izobraževanja odraslih.

¹⁵ Oziroma *družbeno izobraževanje*, kot so ga takrat uradno imenovali.

¹⁶ *Zveza komunistov Slovenije* – ZKS, *Socialistična zveza delovnega ljudstva* – SZDL, *Zveza sindikatov Slovenije* – ZSS.

¹⁷ Eden najvidnejših slovenskih politikov. V obdobju 1973–1978 član predsedstva Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije.

¹⁸ Od 1959 do 1978 so delavske univerze izvedle kar 49.021 predavanj iz obrambne vzgoje (Dvajset let delavskih univerz na Slovenskem, 1979, str. 35).

DU in LU so se precej razlikovale po programski usmerjenosti, kvaliteti in kvantiteti programov, zato je težko posplošiti podatke na raven cele Slovenije. Zelo težko je tudi spremljati statistiko (število udeležencev, število programov) skozi daljše časovno obdobje, saj so se (zlasti 1959–1991) nenehno spreminjali statistični obrazci, meje in število občin ter okrajev, univerze so se ustanovljale in ukinjale, vmes so se spreminjala še njihova imena. Pojavljajo se različne objektivne ovire (pomanjkanje statističnih virov za določeno obdobje, geografsko področje in neprimerljivost statističnih podatkov, ki jih je v različnih obdobjih objavljala *Zavod za statistiko*).

MOČ IN VPLIV ZVEZE

V prvih letih delovanja je bil položaj ZDLUS/ZDUS izjemno dober. Imela je veliko mrežo organizacij po celi Sloveniji, ki so bile med ljudmi prepoznavne. Bila je strokovno suverena in na področju izobraževanja odraslih v slovenskem prostoru ni imela konkurence. Z andragogiko kot stroko se v tistem času¹⁹ v Sloveniji ni ukvarjala nobena druga ustanova,²⁰ zato je bilo delovanje ZDUS še toliko pomembnejše. Skrbela je za andragoško usposabljanje svojih zaposlenih, razvijala je nove izobraževalne pripomočke in organizirala strokovne posvete. Posamezne DU so si prizadevale tudi za mednarodno izmenjavo izkušenj in znanstvenih dosežkov na področju andragogike (Petnajst let delavskih univerz na Slovenskem, 1974, str. 17–18).

Prva večja kriza, ki je prizadela DU, se je začela v osemdesetih letih 20. stoletja, ko jim je nov *Zakon o usmerjenem izobraževanju*²¹ odvzel organizacijo srednješolskega izobraževanja in DU opredelil zlasti kot nosilke družbenopolitičnega izobraževanja. Ker je večina tovrstnega izobraževanja potekala v dogovoru s tedanjimi političnimi organizacijami, v Sloveniji pa so se konec osemdesetih let prejšnjega stoletja začele dogajati velike politične spremembe, se je veliko DU znašlo v hudi krizi, nekatere pa so popolnoma izginile (Mohorčič Špolar in Emeršič, 1998, str. 53). Preživele so predvsem tiste, ki so se začele hitro prilagajati novi gospodarski situaciji in so v svoje programe vključevale podjetniške vsebine, nova tehnološka znanja, tuje jezike, digitalne veščine ipd.

Zaradi vseh teh sprememb je posledično v tem času začel vpliv in moč ZDUS usihati. Zveza se je začela spreminjati v organizacijo, ki je skrbela zlasti za usklajeno koordinacijo med samimi DU.

Začele so se pojavljati tudi kritike, da ZDUS nezadostno opravlja svojo vlogo na področju razvoja stroke.²² Študija iz konca osemdesetih let 20. stoletja ugotavlja, da je »preobrazba delavskih univerz prepočasna in ne gre v korak s stvarnimi potrebami družbenega razvoja ... Posamezne delavske univerze stagnirajo, životarijo iz dneva v dan, brez jasne razvojne perspektive.« (Delavske univerze kot andragoška središča svojega okolja, 1987, str. 24)

Pojavljajo se tudi očitki o nesistematičnosti dela,²³ o medsebojni nepovezanosti programov, o pomanjkanju vizije za prihodnost, predvsem pa, da delavske univerze bolj zadovoljujejo potrebe družbenopolitičnih organizacij kot potrebe posameznika. Študija je že takrat opozarjala, da je ena bistvenih vlog andragoga biti svetovalec. DU bi tako morale biti po mnenju avtorjev lokalna svetovalna središča, ki nudijo odraslim celovito in sistematično informiranje o možnostih za izobraževanje odraslih, hkrati pa vizionarsko zapišejo, da bodo DU med drugim tudi »nosilke izobraževanja za prosti čas« (Delavske univerze kot andragoška središča svojega okolja, 1987).

¹⁹ Do leta 1971 se nobena pedagoška visokošolska ustanova ni načrtno in sistematično ukvarjala z usposabljanjem kadrov za izobraževanje odraslih. Tistega leta so nato na Oddelku za pedagogiko Filozofske fakultete v Ljubljani uvedli predmet andragogika.

²⁰ 30. 1. 1968 je bilo ustanovljeno *Andragoško društvo Slovenije* (Jelenc, 1998, str. 18), ki pa je bilo prvih deset let popolnoma podrejeno ZDUS. Njegov sedež je bil na istem naslovu kot sedež ZDUS, v njem pa so delovali izključno strokovni delavci iz DU.

²¹ Uradni list SRS, št. 11/80.

²² Razvoj je avtomatsko povezan s finančnimi sredstvi, ki pa jih v tistem času ni bilo. Delavske univerze so vedno dobivale sredstva samo za izvajanje programov, ne pa tudi za razvoj novih programov. To priznava tudi študija *Delavske univerze kot andragoška središča svojega okolja*.

²³ Posledica velike fluktuacije strokovnih delavcev; v povprečju so se namreč menjali na 2–3 leta.

Število članic ZDUS je skozi leta postopoma upadalo, ves čas pa je raslo število zaposlenih andragoških delavcev, izboljševala se je tudi njihova izobrazbena struktura (Dvajset let delavskih univerz na Slovenskem, 1979, str. 49). Proces upadanja članstva se nadaljuje tudi po letu 1991. Zmanjševanje števila članstva je predvsem posledica zmanjševanja števila DU. Pred osamosvojitvijo leta 1991 se je število DU po svoji funkcionalnosti in dometu že skoraj ujemalo s številom občin.²⁴

SPREMEMBE PO LETU 1990

Prehod v nov politični in družbeni sistem je zelo vplival tudi na delovanje DU. Podobno kot država Slovenija je šla tudi zveza čez proces tranzicije, programskega in finančnega prestrukturiranja. V to je bila na nek način prisiljena, saj so se na trgu pojavili novi igralci. Kot osrednja razvojna institucija na področju izobraževanja odraslih je bil ustanovljen *Andragoški center Slovenije* (v nadaljevanju: ACS), pojavile so se zasebne izobraževalne organizacije,²⁵ pripravljala se je sprememba financiranja ipd. Zveza je morala na novo opredeliti svoje poslanstvo, vizijo in strateške cilje.

Vzporedno se je dogajal proces preimenovanja *delavskih univerz* ponovno v *ljudske univerze* (v nadaljevanju: LU). Proces je potekal s soglasjem občin, ki so bile njihove ustanoviteljice. S preimenovanjem so želeli poudariti, da so bile LU ustanovljene že v dvajsetih letih 20. stoletja kot ljudska vseučilišča in niso bile produkt socializma po 2. svetovni vojni (A. Sotošek, osebna komunikacija, avgust 2019).

17. 12. 1991 je bil sprejet nov *Akt o ustanovitvi*,²⁶ v katerem je bila na novo ustanovljena *Zveza ljudskih univerz Slovenije*²⁷ (v nadaljevanju: ZLUS) opredeljena kot pravna naslednica ZDUS.

Na LU so v devetdesetih letih 20. stoletja močno prevetrili programsko ponudbo. Velik porast se je zgodil na področju formalnega izobraževanja, saj je ogromno ljudi zaradi potreb dela moralo ali želelo dvigniti svojo raven izobrazbe.

V drugi polovici devetdesetih let 20. stoletja je andragoška stroka naredila velike korake naprej. Pripravljeni so bili številni javno veljavni programi na področju temeljnih zmožnosti in kompetenc odraslih (usposabljanja za življenjsko uspešnost, projektno učenje mladih) in programi neformalnega izobraževanja na različnih poklicnih področjih. Sprejet je bil nov program osnovne šole za odrasle, razviti so bili novi modeli in oblike neformalnega učenja (študijski krožki, centri vseživljenjskega učenja), podporne dejavnosti (središča za samostojno učenje, svetovalna središča) (A. Sotošek, osebna komunikacija, julij 2019). Če je bil v središču programske ponudbe LU do leta 1991 delavec, se je to začelo spreminjati. LU so s svojo novo vlogo začele privabljati tudi druge ciljne skupine, upokojujence, brezposelne, priseljence ipd.

Razvoj stroke so prevzele novoustanovljene nacionalne institucije na področju strokovnega in raziskovalno-razvojnega dela izobraževanja odraslih (*Andragoški center Slovenije, Center za poklicno izobraževanje, Republiški izpitni center, Oddelek za pedagogiko in andragogiko* Filozofske fakultete). Pri vseh teh razvojnih aktivnostih so osnovo in podlago za nadaljnji razvoj postavile že LU, nacionalne institucije pa so ga potem nadaljevale. ZLUS je razvijal tudi nekatere programe funkcionalne pismenosti, usposabljanje za računovodjo, poslovnega sekretarja ipd.

²⁴ Leta 1959 je imela ZDUS 75 članic. Njihovo število je do osamosvojitve leta 1991 postopoma upadalo. Zadnji podatek, ki sem ga našel, je za leto 1989: 44 članic. Slovenija je imela ob osamosvojitvi 60 občin in nekaj manj DU, vse DU pa niso bile članice ZDUS.

²⁵ Iz zaključnih poročil *Andragoškega centra Slovenije* je razvidno, da ljudske univerze predstavljajo čedalje manjši delež od vseh registriranih izvajalcev izobraževanja odraslih v Sloveniji (npr. Izobraževanje odraslih v Sloveniji, 2001, in Izobraževanje odraslih v Sloveniji, 2008).

²⁶ Akt o ustanovitvi so v soglasju z ustanovitelji sprejele LU Žalec, LU Škofja Loka in LU Kočevje. Za vršilca dolžnosti je bila imenovala mag. Katja Dovžak, zastopnik ZLUS pa je bil predsednik upravnega odbora Andrej Sotošek, profesor.

²⁷ Njeno skrajšano ime je bilo takrat ZLUS Ljubljana.

ZLUS in posamezne LU so že od začetka osemdesetih let 20. stoletja intenzivno gradile na mednarodnem sodelovanju, zlasti v Nemčiji, Avstriji, na Švedskem in na Hrvaškem. To je desetletje kasneje preraslo v mednarodna partnerstva in mednarodne projekte v sklopu operacij *Grundtvig*. S tem so se pridobila dodatna finančna sredstva in strokovna znanja (A. Sotošek, osebna komunikacija, avgust 2019).

Zmanjševanje števila članic ZLUS se je v devetdesetih letih 20. stoletja nadaljevalo. ZLUS se je temu ustrezno primerno programsko in finančno prilagodila in zmanjšala število zaposlenih delavcev v strokovni službi. V obdobju 2002–2004 je reorganizirala strokovno službo, program dela pa zastavila v obliki projektnih nalog (Zveza ljudskih univerz Slovenije, 2019).

Po letu 2000 so LU začele z izvajanjem tečajev in izpitov *Slovenščine za tujce* v sodelovanju z *Izpitnim centrom Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik Filozofske fakultete v Ljubljani*. Sodelovale so tudi pri razvoju in izvajanju mednarodnega ICC-izpitnega sistema za tuje jezike in pri razvoju nacionalnih izpitnih standardov za tuje jezike na *Republiškem izpitnem centru* (A. Sotošek, osebna komunikacija, julij 2019). Razvoj novih javno veljavnih in programov neformalnega izobraževanja se je nadaljeval, pod okriljem ACS pa se je začel razvijati sistem kakovosti in samoevalvacije.²⁸

VPRAŠANJE FINANCIRANJA

Poleg pomanjkanja lastnih prostorov in usposobljenih kadrov je bil eden najbolj perečih problemov, s katerimi so se soočale LU od svojega nastanka naprej, vprašanje financiranja. Leta 1996 je bil prvič sprejet samostojni zakon, ki je urejal področje izobraževanja odraslih. Ker sta bila vsebina programov in finančni obseg vsako leto določena z letnim programom, je težava neurejenega systemskega financiranja ostala odprta. Pred letom 1997 so bile LU organizirane kot zavodi in so lahko na osnovi sredstev, pridobljenih na trgu, uporabljale določila, ki so veljala za gospodarske organizacije. S tem je bilo omogočeno nagrajevanje na podlagi doseženih finančnih učinkov. S spremembo statusa – iz zavoda v javni zavod – so bile podvržene zakonodaji za slednje. Nerešeno vprašanje financiranja je privedlo do situacije, ko so morale LU praktično vsa sredstva za svoj obstoj zaslužiti na trgu, hkrati pa so bile podvržene vsej zakonodaji, ki velja za javne zavode.

V sredini devetdesetih let prejšnjega stoletja so imele LU v povprečju med 70 in 90 % vseh sredstev pridobljenih na trgu (*Predlogi za dopolnitve KP in Pravilniki za VIZ*, 1997), nato se je delež postopoma zniževal, LU pa so leta 2006 na trgu še vedno pridobila večino svojih sredstev (68 %) (Sotošek, 2006).

Danes se LU financirajo zlasti prek nacionalnih sredstev ministrstev,²⁹ lokalnih sredstev ustanovitelja,³⁰ še vedno pa tudi s prodajo svojih storitev na trgu. Nesorazmerje med statusom in financiranjem ostaja. ZLUS si je vedno prizadevala za systemsko ureditev financiranja izobraževanja odraslih, niso pa pristali na morebitno privatizacijo LU, kot se je to zgodilo v nekaterih drugih državah JV Evrope (A. Sotošek, osebna komunikacija, avgust 2019). Po drugi strani vedno obstaja nevarnost, da systemska ureditev financiranja s strani države vodi k diktiranju programske ponudbe.

Prve pobude za vzpostavitev javne službe na področju izobraževanja odraslih so bile predstavljene že pred 15 leti. V lanskem letu (2018) je bil sprejet nov *Zakon o izobraževanju odraslih*, ki je prvič opredelil vzpostavitev javne mreže in javni interes države na področju izobraževanja odraslih. Implementacija zakona in vzpostavitev javne mreže bo zaživela predvidoma v začetku leta 2020.

²⁸ Gre za projekt POKI (*Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje*). Prve organizacije so se projektu priključile leta 2001.

²⁹ Zlasti MIZŠ in MDDSZ.

³⁰ Brezplačni prostori, materialni stroški OŠ, posamezne izvedbe programov ali prireditev.

LJUDSKE UNIVERZE DANES

Danes LU delujejo kot lokalna izobraževalna, svetovalna in informacijska središča, v ZLUS jih je trenutno vključenih 21 (Zveza ljudskih univerz Slovenije, 2019). Vsaka univerza deluje v svojem lokalnem okolju, ki ga dobro pozna in kjer ima vzpostavljena partnerska omrežja. V začetku so delovale na ravni kulturno-prosvetnih društev, nato pa bile eden od stebrov gradnje socialistične družbe, danes pa postajajo sodobna središča, ki vsem, zlasti pa ranljivim, zagotavljajo možnosti za osebni in karierni razvoj.³¹

Ne smemo si zatiskati oči pred dejstvom, da na trgu obstaja izjemno močna konkurenca, ki ima boljše ponudbo računalniških ali jezikovnih programov ali bolj izdelan sistem razvoja kadrov. So se pa LU, vsaj tiste, ki so aktivne še danes, s svojo programsko ponudbo vedno znale prilagoditi potrebam in interesu odraslih ter ostalim naročnikom v lokalnem okolju.

Njihova prednost je gotovo ta, da so razporejene po celi Sloveniji. Poleg srednjih šol so edine ustanove za izobraževanje odraslih, ki so zastopane v vseh dvanajstih slovenskih regijah.

Če je bil v zadnjih dvajsetih letih poudarek na t. i. ranljivih ciljnih skupinah (brezposelni, starejši odrasli, priseljenci ipd.), ki za konkurenčne organizacije niso tako tržno zanimive, se danes zdi, da je vsak od nas lahko ranljiv. Spremembe v okolju so hitrejše kot kadar koli do zdaj, izzivi za LU pa toliko večji. Staranje delovne sile, migracije, digitalizacija delovnih mest, avtomatizacija vseh sfer življenja, medgeneracijske in medkulturne razlike – to je le nekaj izzivov in hkrati priložnosti za vse, ki delamo na področju izobraževanja odraslih.

ZLUS danes ni šestdesetletna dama, ki hrepeneče zre proti upokojitvi, temveč je zrela odrasla oseba, ki lahko s ponosom gleda na svojo prehojeno pot. Ob svoji 60-letnici pred sabo končno lahko vidi ciljno črto. Ureditev systemskega financiranja, vsaj na področju osnovne šole za odrasle in svetovalne službe, je eno lepših daril, ki ga lahko dobi.

Doseženi cilj pa zveze ne sme uspavati. Pogled mora že sedaj usmeriti v prihodnost. ZLUS kot eden glavnih strokovnih partnerjev za področje razvoja in izvajanja strategije vseživljenjskega učenja ter izobraževanja odraslih je na pomembni prelomnici. Na lokalni, državni in evropski ravni se bodo v prihodnjih mesecih namreč začeli pripravljati ključni dokumenti,³² ki bodo definirali področje izobraževanja odraslih za prihodnje obdobje.

Izzive, ki so pred vrati LU, poznamo. Pred vrati pa je tudi, tako kot pred 100 leti, negotovost svetovne gospodarske krize. Nalog LU zagotovo ne bo zmanjkalo. Le s prožnostjo in z odzivanjem na razmere v okolju lahko te ustanove odgovarjajo na potrebe in izzive 21. stoletja.

³¹ Kako sta se spreminjali vloga in poslanstvo LU, je najvidnejše že iz samih definicij, ki jih najdemo v različnih publikacijah, statutih ipd.

³² *Strategije razvoja vzgoje in izobraževanja na lokalni ravni, Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih 2020–2030, Finančna perspektiva EU 2021–2027 ...*

LITERATURA IN VIRI

- *Akt o ustanovitvi Zveze ljudskih univerz Slovenije*. 17. 12. 1991.
- *Deset let delavskih univerz na Slovenskem* (1969). Ljubljana.
- *Delavske univerze kot andragoška središča svojega okolja* (1987). Ljubljana: Zveza delavskih univerz Slovenije.
- *Dvajset let delavskih univerz na Slovenskem* (1979). Ljubljana: Zveza delavskih univerz.
- Govekar Okoliš, M. (2008). Razvoj in pomen ljudskih visokih šol na Slovenskem v letih 1918–1941. *Andragoška Spoznanja*, 14 (1–2), 14–25. Pridobljeno s: <https://doi.org/10.4312/as.14.1-2.14-25>.
- *Izobraževanje odraslih v Sloveniji: izvajalci in programi 2000/2001* (2001). Ljubljana: Andragoški center RS.
- *Izobraževanje odraslih v Sloveniji: izvajalci in programi 2008/2009* (2008). Ljubljana: Andragoški center RS.
- Jelenc, Z. (1998). Vloga in razvoj zveze delavskih in ljudskih univerz Slovenije v obdobju 1960–1991. V: *Razvoj konceptualizacije in systemskega urejanja izobraževanja odraslih v obdobju 1945–1990*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jug, J. (1995). Usmeritve ljudske univerze, ljudskih vseučilišč in ljudske visoke šole. V *Organizacija, informatika in kadri: vloga in naloge managementa. Zbornik referatov. XIV. Posvetovanje organizatorjev dela* (str. 598–603). Kranj: Moderna organizacija v sestavi Fakultete za organizacijske vede Kranj.
- Kranjc, F. (1919). O ljudskih univerzah. *Popotnik XLIII/1919*, str. 241–245.
- Mohorčič Špolar, V. in Emeršič, B. (1998). *Ljudske in delavske univerze v obdobju od 1945. do 1990. leta. Programi in učitelji v delavskih in ljudskih univerzah*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mohorčič Špolar, V. in Emeršič, B. (1999). *Ljudske in delavske univerze v obdobju od 1945. do 1990. leta. Udeleženci izobraževanja na delavskih in ljudskih univerzah (od 1945 do 1990)*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- *Petnajst let delavskih univerz na Slovenskem* (1974). Ljubljana.
- *Posvetovanje o izobraževanju odraslih*. Arhiv RS. SI AS 250, Svet za šolstvo LRS 1956–1961, arhivska enota 897, tehnična enota 44.
- *Predlogi za dopolnitve KP in Pravilnikov za VIZ*. Arhiv ZLUS. 1997.
- *Projekt POKI (Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje) (2019)*. Pridobljeno s: <https://kakovost.acs.si/poki/projekt/>.
- Sotošek, A. (2006). Javna služba na področju IO v lokalnem okolju. V *10. dnevi ljudskih univerz Slovenije 2006*. Ljubljana.
- *Zakon o izobraževanju odraslih* (2018). Uradni list RS, št. 6/18 (31. 1. 2018). Pridobljeno s: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-0222?sop=2018-01-0222>.
- *Zakon o usmerjenem izobraževanju* (1980). Uradni list RS, št. 11/80 (9. 4. 1980). Pridobljeno s: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO71>.
- *Zveza ljudskih univerz predstavlja svoje članice* (2008). Ljubljana: Zveza ljudskih univerz Slovenije.
- *Zveza ljudskih univerz Slovenije* (2019). Pridobljeno s: <https://www.zlus.si/predstavitev/>.
- Žgeč, F. (1923). Nekaj misli o izobraževanju najširših plasti našega naroda in o ljudski visoki šoli. *Popotnik 1923*, Ljubljana, str. 70.

PRIMERJAVA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V SLOVENIJI IN NEMČIJI: LJUDSKE UNIVERZE IN VOLKSHOCHSCHULEN

Tadej Košmerl in Borut Mikulec

POVZETEK

V prispevku preučujemo politiko izobraževanja odraslih in delovanje dveh izbranih ljudskih univerz v Sloveniji ter Nemčiji v okviru treh analitičnih perspektiv in marketizacije izobraževanja, ki z vpeljavo tržnih sil vedno bolj oblikuje prakse javnih institucij za izobraževanje odraslih. Ugotavljamo, da sta nemška in slovenska politika izobraževanja odraslih v največji meri usklajeni z modelom upravljanja človeških virov, učinki marketizacije izobraževanja pa se na različne načine odražajo v obeh analiziranih ljudskih univerzah ter se povečujejo.

Ključne besede:

politika izobraževanja odraslih, marketizacija izobraževanja odraslih, ljudske univerze, Slovenija, Nemčija

UVOD

Ljudske univerze (oziroma njim podobne javne institucije z različnimi poimenovanji) so osrednje ustanove za izobraževanje odraslih (IO) v številnih državah in njihovih lokalnih okoljih. Najštevilnejše so prisotne v Evropi (v vsaj 27 državah), nato v delih Latinske Amerike (v vsaj 11 državah), v manjšem obsegu pa obstajajo tudi v Severni Ameriki, Avstraliji in Aziji, medtem ko za Afriko ni dostopnih podatkov (Stromquist in Lozano, 2018). Njihova ključna skupna značilnost je zagotavljanje možnosti izobraževanja za vse ljudi, in sicer ne glede na finančne zmožnosti, starost ali predhodno šolanje. Večinoma so javno financirane, povezane z lokalno oblastjo, s svojo izobraževalno ponudbo nagovarjajo specifične interese in potrebe lokalnega prebivalstva ter stremijo k vsebinam, ki lahko opolnomočijo udeležence in pripomorejo k družbenim spremembam (prav tam, str. 779–782). Stromquist in de Costa (2017) označita ljudske univerze kot branilke IO za namene samoaktualizacije udeležencev in njihovega vključevanja v družbeno življenje. Tradicija ljudskih univerz se navezuje na njihov doprinos k družbeni vključenosti in dejavnemu državljanstvu udeležencev.

Poleg vpetosti v lokalno okolje so ljudske univerze tudi del mednarodnih tokov. V njihovem delovanju se odražajo mednarodni aktualni trendi. Eden od teh je tudi vse bolj prisotna marketizacija ali »potrženje« izobraževanja odraslih, katerega s svojimi politikami in praksami spodbujajo različne mednarodne medvladne organizacije.

IO je v zadnjih dveh desetletjih postalo pomembno področje v politiki Evropske unije (EU), čeprav je učinke evropske izobraževalne politike na politike držav članic težko predvideti. Slednja namreč deluje predvsem preko t. i. »mehke zakonodaje« (Rasmussen, 2014), ki držav članic pravno ne zavezuje k poenotenju izobraževalnih politik (harmonizaciji), ampak nanje vpliva z vzpostavitvijo skupnih političnih ciljev in meril, s spodbujanjem stalnih primerjav med državami, z objavljanjem poročil

glede nacionalnih izobraževalnih politik in akcijskih načrtov ter z oblikovanjem mrež posameznikov in institucij, ki si izmenjujejo ideje in razvijajo podobne prakse. Države članice svoje izobraževalne politike oblikujejo v skladu z načelom kulturne avtonomije, ki poudarja spoštovanje nacionalnih in regionalnih raznolikosti, ter z načelom subsidiarnosti, ki se nanaša na nacionalno suverenost pri sprejemanju (ali zavračanju) ukrepov izobraževalne politike EU (Mikulec, 2019).

Povečanje pomena IO v EU lahko pripišemo predvsem potencialnemu doprinosu IO h konkurenčnosti gospodarstva, čeprav so v evropski politiki IO poleg ekonomskega izpostavljeni tudi drugi cilji (npr. socialna kohezija, aktivno državljanstvo, osebna rast). Eden od načinov, s katerim EU izobraževanje prilagaja gospodarstvu, je spodbujanje marketizacije izobraževanja, ki je v največji meri prisotno prav na področju IO. Ta vodi v komercializacijo in privatizacijo izobraževanja ter v porast konkurenčnosti med izobraževalnimi institucijami (Helgøy in Homme, 2016; Holford, 2016; Lundahl, Arnesen in Jónasson, 2018). Te spremembe predstavljajo pomemben izziv za javne izobraževalne institucije, ki so prisiljene v podrejanje tržnim silam in posledično spreminjanje svojih praks.

V skladu z zapisanim se v prispevku posvečamo **analizi politik in praks IO v Nemčiji in Sloveniji**. V teoretičnem delu najprej predstavljamo tri analitične modele za analizo politik IO in opredeljujemo učinke marketizacije izobraževanja. Sledi primerjalna analiza, v kateri preučujemo konceptualizacijo politik IO in delovanje ljudskih univerz (LU) v skladu s predstavljenimi analitičnimi modeli ter učinki marketizacije IO. Ugotavljamo, da sta nemška in slovenska politika IO v največji meri usklajeni z modelom upravljanja človeških virov. Učinki marketizacije IO pa so na različne načine prisotni v obeh analiziranih ljudskih univerzah ter se povečujejo.

ANALITIČNI MODEL ZA ANALIZO POLITIK IO

Lima in Guimarães (2011) sta za analizo in interpretacijo politik izobraževanja ter učenja odraslih oblikovala tri analitične modele, ki so zasnovani kot spekter, saj se politike IO običajno ne uvrščajo strogo v enega od modelov, ampak je v njih pogosto zaznati elemente, ki spadajo v dva ali celo tri različne modele.

Za **demokratično-emancipatorni model** je značilno, da je izobraževanje razumljeno kot pravica in zasnovano kot vseživljenjsko in humanistično, ob tem pa usmerjeno na družbeni razvoj, družbeno pravičnost in svetovljanstvo. Model poudarja ekonomski, družbeni, kulturni in politični razvoj ob državljanski, družbeni in politični participaciji vseh članov družbe. Pomembne vrednote v programih osnovnega in neformalnega izobraževanja so solidarnost, družbena pravičnost in skupno dobro, proces učenja pa se povezuje predvsem z udeležbo v javni izobraževalni ponudbi. Politična prioriteta izobraževanja je grajenje demokratične in participativne družbe. Oblikovanje politik IO je decentralizirano, spodbuja se pristop »od spodaj navzgor«, kritično mišljenje in oblikovanje izobraževalnih programov osnovnega izobraževanja z namenom večanja družbene pravičnosti. Pomembno je upoštevanje lokalnega kulturnega okolja ter biografij in svetovnonazorskih pogledov udeležencev izobraževanja. Primer izobraževanja po modelu predstavljajo npr. študijski krožki.

Po **modelu modernizacije in državnega nadzora** je izobraževanje pojmovano kot prispevek k družbeni in gospodarski modernizaciji, ki se oblikuje ob interakciji demokracije in gospodarstva. IO je skrčeno na programe branja, pisanja in računanja v javnih programih formalnega izobraževanja, na poklicna usposabljanja ter akademsko izobraževanje. Oblikovanje zasebnih izobraževalnih programov, ki bi se vzpostavili na trgu po principu ponudbe in povpraševanja, je onemogočeno z državnim nadzorom. Pomembno je izobraževanje ranljivih skupin, in sicer z namenom večanja družbene pravičnosti in ravnih pismenosti v državi. Državna oblast samostojno oblikuje politične cilje, ob tem pa ima v rokah tudi vsa sredstva za njihovo uresničitev. Med cilji je pogosto večanje socialne povezanosti, družbene pravičnosti in enakosti ter solidarnosti v družinah in lokalnih skupnostih. Ker izobraževanje predstavlja ključni steber pri grajenju demokratične in kapitalistične države, slednja izvaja nadzor izobraževalnih programov preko njihove standardizacije in birokratizacije.

Poudarja se vpliv izobraževanja v praksi, predvsem za zagotavljanje blaginje ob ugodni gospodarski rasti in zaposljivosti. Prevladuje pristop »od zgoraj navzdol«. Primer izobraževanja po modelu predstavlja npr. osnovna šola za odrasle.

V *modelu upravljanja človeških virov* je ob izobraževanju v ospredju tudi informalno oziroma priložnostno učenje. Posamezniki se učijo skozi svoje celotno življenje in pogosto v okoljih izven izobraževalnih ustanov, zato postane pomembno priznavanje predhodno pridobljenega znanja. Uporabna vrednost rezultatov učenja je osrednjega pomena, zaradi česar se učeči se odrasli uvrščajo med najprivlačnejše naložbe za delodajalce, nenehno učenje z uporabnimi rezultati učenja pa postane prioriteta za zaposlene. Izobraževanje ostaja pomembna politična tema, a je več odgovornosti za učenje in izobraževanje preneseno na same posameznike. Izobraževalne politike v tem modelu so izrazito neoliberalne; poudarjajo zaposljivost, konkurenčnost in modernizacijo v gospodarstvu, izobraževalne programe pa pojmujejo kot sredstva za produkcijo človeškega kapitala. Vloga državne oblasti na področju upravljanja IO je precej zmanjšana – država namenja sredstva za IO, a predvsem za izvajanje usposabljanj v delovnih okoljih, pri čemer tudi javno financirano IO sledi načelom trga. Javne izobraževalne ustanove tekmujejo za sredstva z zasebnimi ustanovami, več je tudi plačljivih izobraževalnih programov. Primer izobraževanja po tem modelu predstavlja npr. usposabljanje za upravljalce spletnih družbenih omrežij podjetij.

Pod vplivom globalizacijskih procesov danes od omenjenih treh modelov vse večjo veljavo in težo v IO pridobiva model upravljanja človeških virov, ki je povezan z vzponom neoliberalizma. Slednji spodbuja implementacijo osnovnih tržnih sil v vse sfere družbe (Fejes in Salling Olesen, 2016), izobraževanje pa mu služi kot sredstvo pri razvijanju temeljnih pogojev za kompenziranje demontirane države blaginje; boljše izobraževalne možnosti naj bi zavarovale posameznika pred socialno izključenostjo in z njo povezanim povečanim tveganjem revščine. Izobraževanje tako postaja ključni dejavnik na področju zaposlovanja, socialne varnosti in ekonomske konkurenčnosti na eni strani, na drugi pa se soočamo z vse večjo privatizacijo in marketizacijo izobraževanja (Holford, 2016). Simons, Lundahl in Serpieri (2013) opredelijo marketizacijo izobraževanja kot proces organiziranja tržnih sil v izobraževanju namesto hierarhičnega zagotavljanja upravljanja in ponudbe v izobraževanju s strani lokalne ali nacionalne oblasti. Helgøy in Homme (2016) med elemente marketizacije izobraževanja uvrščata pogodbeno razmerja in javno-zasebna partnerstva, decentralizacijo, konkurenčnost, manjšanje državnega vpliva ter privatizacijo javnih storitev.

V kontekstu marketizacije izobraževanja so različni avtorji izpostavili naslednje učinke marketizacije na IO: porast izobraževalnih vsebin za razvoj znanja in spretnosti, ki so neposredno uporabne na trgu dela, ter zmanjševanje izobraževalne ponudbe z manjšo neposredno gospodarsko vrednostjo; okrepitev dejavnosti za namene priznavanja predhodno pridobljenega znanja za potrebe gospodarstva; povečevanje deleža finančnih sredstev, pridobljenih neposredno od udeležencev v samoplačniških programih; zmanjševanje (javnega financiranja) izobraževalne ponudbe (predvsem za delovno neaktivno prebivalstvo) in upad državnega vpliva na delovanje institucij; sodelovanje z zasebnimi organizacijami; povečevanje programskega oziroma projektne delo; krepitev aktivnosti za konkuriranje drugim izobraževalnim organizacijam (npr. pri pridobivanju finančnih sredstev, pri vpisovanju udeležencev v izobraževalne programe) (Fejes, Runesdotter in Wärvik, 2016; Helgøy in Homme, 2016; Jelenc Krašovec in Mikulec, 2017; Lundahl, Arnesen in Jónasson, 2018).

V skladu z zapisanim nas bo v nadaljevanju zanimalo, kako se LU kot temeljne institucije za IO soočajo z naraščajočimi vplivi marketizacije IO in kateri model IO usmerja politiko IO v dveh izbranih državah.

PRIMERJALNA ANALIZA

Učinke marketizacije IO smo preučevali v dveh različnih kontekstih: v Nemčiji (zvezni deželi Bavarska) in v Sloveniji ter na dveh različnih ravneh:

(1) na ravni nacionalnih/regionalnih politik IO in

(2) na ravni javnih institucij za IO.

V Sloveniji smo se osredotočili na LU oziroma članice *Zveze ljudskih univerz Slovenije* kot temeljne institucije za IO, specifično pa smo se za sodelovanje v raziskavi dogovorili z **Javnim zavodom Cene Štupar – Centrom za izobraževanje Ljubljana** (v nadaljevanju: CŠ CILJ). Primerljive institucije za IO smo identificirali v Nemčiji v nemških ljudskih univerzah (v nadaljevanju: VHS; nem. *Volkshochschulen*) kot najbolj uveljavljenih in priznanih ponudnikov IO, za sodelovanje v raziskavi pa smo se dogovorili z **VHS v Aschaffenburgu** (v nadaljevanju: VHSA).

Empirične podatke smo pridobili z analizo dokumentacije in polstrukturiranima intervjujema z direktorjem CŠ CILJ in z vodjo izobraževanja VHSA, ki je hkrati namestnik direktorice.

SLOVENIJA

(a) Nacionalna raven

V Sloveniji je bila potreba po oblikovanju andragoške teorije in prakse, ki bi naslavljala izobraževalne potrebe delavcev in vseh prebivalcev, v okviru celotnega sistema izobraževanja prvič javno izpostavljena po letu 1952. IO je bilo v nadaljnjih desetletjih umeščeno v zakone na področju vzgoje in izobraževanja, a je ob šibkih finančnih in kadrovskih zmožnostih ohranilo marginaliziran položaj v sistemu vzgoje in izobraževanja. Pospešeno se je IO razvijalo po osamosvojitvi Slovenije, ko je področje dobilo podporno infrastrukturo (Jelenc, 2018).

Na nacionalni ravni področje IO neposredno urejata *Zakon o IO* (ZiO-1, 2018; naslednik zakona iz leta 1996) in nacionalni program IO, tj. *Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020* (ReNPIO 13–20, 2013; ta je nasledila resolucijo iz leta 2004), kot tudi ostala veljavna področna zakonodaja. Resolucija sistemsko ureja IO in določa javni interes ter s tem pomembno dopolnjuje *Zakon o IO*, ki ureja javni interes na področju IO (npr. omogočanje dostopa do kakovostnih izobraževalnih in učnih možnosti, krepitev kritičnega mišljenja posameznikov in družbenih skupin, povečanje deleža prebivalcev z dokončano štiriletno srednješolsko izobrazbo) ter način njegovega uresničevanja (npr. načelo sorazmerne porazdelitve virov za izobraževanje in učenje glede na potrebe v posameznih življenjskih obdobjih, načelo uravnoveženosti med področjem splošnega in poklicnega izobraževanja). Za izvajanje programov neformalnega IO (npr. zviševanje ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti, medgeneracijsko sodelovanje, krepitev kulturne zavesti), morajo biti organizacije (javne in zasebne) ustanovljene za namen IO ter morajo zagotavljati ustrezne strokovne delavce in materialne pogoje. Zakon ureja tudi osnovno šolo za odrasle, ki jo lahko izvajajo le v razvid vpisani javni zavodi – ostalo formalno IO je predmet drugih politik. Program osnovne šole skupaj s svetovalno dejavnostjo predstavlja javno službo, ki jo javne institucije (ali zasebne s koncesijo) zagotavljajo vsem državljanom.

(b) Institucionalna raven

V obdobju med obema vojnama so bile na Slovenskem ustanovljene »ljudske visoke šole« (poimenovane tudi »ljudsko vseučilišče« ali »ljudska univerza«), ki so prirejale predavanja in druge izobraževalne dejavnosti, kulturne in športne prireditve, izlete, obenem pa so izdajale različno literaturo in ljudem omogočale dostop do svojih knjižnic. Leta 1921 je začela delovati prva ljudska visoka šola v Celju,

sledile so druge: leta 1922 v Mariboru in na Jesenicah, 1923. v Ljubljani, 1927. v Studencih pri Mariboru, 1937. pa na Ptuj in v Kranju (Govekar Okoliš, 2008).

Po drugi svetovni vojni se je število LU precej povečalo. 63 jih je leta 1959 ustanovilo *Zvezo delavskih in ljudskih univerz*, a večina ni imela nobenega lastnega prostora za izvajanje izobraževalnih dejavnosti. Njihova ponudba se je v tistem obdobju pod vplivom družbenih sprememb iz splošnega IO bolj usmerila na izobraževanje delavcev, zaradi česar so se preimenovala v »delavske univerze«. Leta 1971 je *Zveza delavskih univerz* prvič dobila zakonsko podlago. Takrat se je tudi bolj ali manj ustalilo število delavskih univerz; leta 1960 jih je bilo 78, 1971. 47, leta 1990 pa 44 (Jelenc, 1998).

Po osamosvojitvi se je povečal trg IO (marketizacija), s tem pa tudi privatizacija (in komercializacija) IO. Sočasno se je sistem financiranja preusmeril na projektno financiranje, zveza pa se je preimenovala v *Zvezo ljudskih univerz Slovenije* in kmalu omejila članstvo le na javne institucije IO. Danes jo sestavlja 21 LU. Njeni ključni cilji so povezovanje, predstavljanje in zastopanje interesov članic, krepitev vloge LU, promocija vseživljenjskega učenja ter razvoj IO, ki temelji na sodobnih andragoških spoznanjih in evropskih strateških usmeritvah (Perme, 2008; Zveza ljudskih univerz Slovenije, b. l.). Resolucija (ReNPIO 13–20, 2013) izpostavlja tudi pomen LU za ranljive ciljne skupine.

Ena večjih LU je CŠ CILJ (članica zveze z največ prejetimi javnimi finančnimi sredstvi v obdobju aktualne resolucije). Leta 1959 jo je ustanovila Mestna občina Ljubljana (MOL), s svojimi programi pa pokriva celotno osrednjeslovensko statistično regijo (26 občin) oziroma nekaj več kot pol milijona prebivalcev. V njej je redno zaposlenih 32 oseb, od tega 15 strokovnih delavcev za IO, in okoli 150 učiteljev kot zunanjih sodelavcev. Zavod svojo izobraževalno ponudbo deli na pet glavnih področij: (1) pridobitev izobrazbe oziroma kvalifikacije (programi osnovne in srednje šole, usposabljanja in potrjevanja za pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije), (2) tečaji in delavnice (medkulturne delavnice, različne poljudne vsebine; trenutno predvsem v okviru večgeneracijskega centra), (3) izobraževanja in usposabljanja (usposabljanja za življenjsko uspešnost, poklicno usposabljanje, računalniško opismenjevanje), (4) razvoj kariere (karierno svetovanje za zaposlene, mlade in ranljive ciljne skupine, podjetniško podporno okolje, dejavnosti za podjetja) ter (5) jezikovna šola (slovenščina in šest tujih jezikov).

NEMČIJA (ZVEZNA DEŽELA BAVARSKA)

(a) Nacionalna in regionalna raven

V Nemčiji je imelo IO pomembno vlogo pri »političnem izobraževanju« (nem. *Politische Bildung*) v deželnih in lokalnih izobraževalnih centrih pri izobraževanju za (ponovno) demokratizacijo družbe po koncu druge svetovne vojne. IO je bilo v veliki meri v rokah nacionalne in deželne oblasti do sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko so se začele težnje po privatizaciji IO (predvsem poklicnega usposabljanja), in sicer z namenom zmanjševanja brezposelnosti. Od takrat so se javna razpoložljiva sredstva in državni vpliv na IO zmanjševali, vseeno pa ni prišlo do popolnega umika države (Lima in Guimarães, 2011).

Državni vpliv na IO se med različnimi zveznimi deželami lahko sicer zelo razlikuje, saj imajo le-te precejšnjo avtonomijo in poglavitno oblikujejo izobraževalno politiko na svojem območju. Vsaka zvezna dežela je odgovorna za splošno in formalno IO ter nekatera področja političnega IO, medtem ko so ostala področja političnega IO, poklicno (izven šolsko) IO in razvoj novih raziskovalnih pristopov v IO v domeni nemške nacionalne oblasti. 14 od 16 zveznih dežel, ki sestavljajo Zvezno republiko Nemčijo, ima tudi svoj deželni zakon o IO (Grotlüschen, 2015).

V skladu z deljeno odgovornostjo za različna področja IO je nemška nacionalna oblast leta 2005 sprejela *Zakon o poklicnem usposabljanju* (2005), ki ureja organizacijo poklicnega usposabljanja izven šolskega

sistema (tudi po vajeniškem sistemu). V skladu z njim se lahko formalno poklicno usposabljanje izven šolskega sistema izvaja v poklicnih šolah (izven rednih programov) ter v podjetjih in njim primerljivih institucijah izven gospodarstva. Nemško Ministrstvo za izobraževanje in znanost določi vsakoletno višino javnih finančnih sredstev, ki so namenjena poklicnemu usposabljanju izven šolskega sistema. Na nacionalni ravni je za IO pomembna tudi *Strategija za učenje tekom življenja*³³ (Nemško ministrstvo za izobraževanje, 2008), ki navaja, da kvalificiranost in usposobljenost delovne sile postane prioriteto izobraževalno področje. Strategija v ta namen opredeljuje koncept učenja tekom življenja, katerega ključni cilj je obvladovanje vpliva demografskih sprememb oziroma staranja prebivalstva na gospodarstvo. Poleg strukturnih primanjkljajev poudarja vpliv globalizacije in pomen družbe znanja ter razvoja človeških virov, omenja pa tudi učenje za dejavno državljanstvo, osebni razvoj posameznikov in integracijo migrantov.

Tako *Zakon o poklicnem usposabljanju* kot *Strategija za učenje tekom življenja* obravnavata predvsem poklicno izobraževanje in učenje odraslih ter deloma tudi raziskovanje v IO, ostala področja IO so v domeni posameznih zveznih dežel. Na Bavarskem je leta 2019 začel veljati *Bavarski zakon o IO*, ki kot ključne cilje na tem področju izpostavlja uresničevanje pravice vsakega posameznika do izobraževanja, doprinos k samoodgovornosti in samoodločbi posameznika, pridobivanje dodatnega znanja in spretnosti, spodbujanje sposobnosti presojanja in sprejemanja odločitev, zmanjševanje predsodkov, boljše razumevanje družbenih in političnih procesov ter drugo. Zakon definira devet področij ponudbe IO (osebno, družbeno, politično, jezikovno, zdravstveno, kulturno, versko, gospodarsko in strokovno področje) ter štiri področja deželnega sofinanciranja IO (ohranjanje obstoječih in razvoj novih možnosti IO, zagotavljanje in razvoj na potrebah temelječega IO, spodbujanje enakovrednih življenjskih pogojev prebivalcev, podpora osrednjim in prostovoljnim storitvam IO). Do deželnega sofinanciranja so upravičene zveze institucij, ki so priznane s strani deželnega Ministrstva za izobraževanje in kulturo, so neprofitne, se ukvarjajo izključno z IO in imajo svoje članice (institucije) v vsaj štirih upravnih okrajih Bavarske (Bavarski zakon, 2018).

(b) Institucionalna raven

Leta 1919 so bile VHS prvič opredeljene kot državno pomembne institucije. Sočasno z volilno pravico žensk in s prehodom na 8-urni delovnik se je tako pred 100 leti v Nemčiji razširilo IO. Takratna nemška ustava je velevala, naj nacionalne, deželne in lokalne oblasti promovirajo VHS, zaradi česar so številna družbena gibanja in občine ustanavljali VHS (Hinzen, 2019).

V dvajsetih letih 20. stoletja so bile ustanovljene prve krovne organizacije VHS, začelo se je razvijati sodelovanje z univerzami, v izobraževalnih programih pa so prevladovala družbenopolitične teme. Po letu 1933 so VHS izgubile avtonomnost in usmerjenost v lokalno skupnost, po 1945. letu pa je sledil nov val množičnega ustanavljanja VHS v Zvezni republici Nemčiji. V Vzhodni Nemčiji je bilo v VHS dominantno »antifašistično izobraževalno delo«, v Zahodni Nemčiji pa so se vrnile družbenopolitične vsebine iz obdobja po prvi svetovni vojni, hkrati pa se je povečevalo poklicno usposabljanje. V prihodnjih desetletjih je bila prisotna izrazita profesionalizacija in akademizacija IO, od sredine sedemdesetih let prejšnjega stoletja naprej pa sistematizacija z oblikovanjem deželnih zakonov o IO,³⁴ po kateri je začela naraščati raznolikost izobraževalne ponudbe VHS. Od osemdesetih let 20. stoletja naprej se je vedno bolj povečevala tržna orientiranost, usklajevanje ponudbe v skladu s povpraševanjem in projektno financiranje, hkrati pa se je zmanjševalo javno financiranje VHS (Klemm, 2019).

Pred sto leti so bile torej ustanovljene prve VHS, pred petdesetimi leti pa je bila ustanovljena *Mednarodna zveza ljudskih univerz Nemčije*, ki danes deluje v več kot 40 državah v Srednji in Južni Ameriki, Afriki, Aziji in Evropi, kjer vzpostavlja trajnostne sisteme IO z namenom boja proti revščini. Njihovo delovanje financira nemško *Ministrstvo za gospodarsko sodelovanje in razvoj*, nemško *Ministrstvo za zunanje zadeve*, EU in donatorji (Mednarodna zveza, b. l.).

³³ Nemčija je nacionalno strategijo vseživljenjskosti učenja sprejela leta 2004, omenjena strategija pa je krajši in konkretniji načrt na tem področju.

³⁴ Bavarska je svoj Zakon o IO sprejela leta 1974 in je veljal do 1. januarja 2019.

Danes je v Nemčiji preko 900 VHS, od tega malo manj kot 200 na Bavarskem.³⁵ Združene so v regionalne in nacionalno *Zvezo ljudskih univerz Nemčije*, katere namen je promocija članic in njihovo zastopanje na nacionalni, evropski in mednarodni ravni. VHS imajo s povečanjem priseljevanja vedno pomembnejšo integracijsko vlogo, aktualni izziv pa je tudi digitalizacija, zaradi katere v skladu s strategijo »razširjenega sveta učenja« od leta 2018 ponujajo digitalno učno platformo za programe integracije, opismenjevanja, temeljnih zmožnosti in veliko drugih učnih gradiv (Zveza ljudskih univerz Nemčije, b. l.; Krake, b. l.; Klemm, 2019).

Pred sedemdesetimi leti je občina Aschaffenburg ustanovila VHSA, ki deluje na območju občine in okraja Aschaffenburg, kar skupno predstavlja 32 občin oziroma pokriva približno 250.000 ljudi. VHSA redno zaposluje 30 oseb, od tega 11 strokovnih delavcev za IO, čez 500 učiteljev pa sodeluje pogodbeno. Svojo izobraževalno ponudbo deli na sedem področij: družbeno, kulturno, jezikovno, zdravstveno, poklicno, pismenost in temeljne zmožnosti ter VHS za otroke in mladostnike (od tega so prva štiri področja skladna s področji v bavarskem zakonu o IO).

PODOBNOŠTI IN RAZLIKE MED SLOVENIJO IN NEMČIJO

V Sloveniji politike na nacionalni ravni sledijo predvsem strateškim usmeritvam EU, pri čemer kljub predvideni uravnoteženosti med tremi prednostnimi področji v resoluciji prevladuje usposabljanje in izobraževanje za potrebe trga dela (tretje prednostno področje; Jelenc Krašovec in Mikulec 2017). Skladno z modelom Lime in Guimarães, predstavljenim v teoretskem delu, bi tovrstno usmeritev IO umestili v model upravljanja človeških virov. Glede na to, da resolucija navaja tudi ostali dve prednostni področji, bi dvig izobrazbene ravni in temeljnih zmožnosti opredelili tudi kot značilnost modela modernizacije in državnega nadzora. Kljub temu pa o prevladi modela upravljanja človeških virov in učinkih marketizacije IO govorijo tudi naslednji dejavniki: del finančnih sredstev za udeležbo v programih IO prispevajo neposredno udeleženci, v ospredju je delovno aktivno prebivalstvo oziroma človeški viri (odrasli, stari od 25 do 64 let), izpostavljeno je projektno financiranje IO.

V Nemčiji se politike na nacionalni ravni prav tako večinsko umeščajo v model upravljanja človeških virov. Poudarjeni so: gospodarska modernizacija, razvoj znanja in veščin za trg dela ter povezovanje s podjetji, prilagodljivost človeških virov gospodarskim, družbenim in tehnološkim spremembam ipd. Prisotni so tudi elementi modela modernizacije in državnega nadzora s tem, ko ga država ohranja nad poklicnim izobraževanjem in skrbi za izobraževanje ranljivih ciljnih skupin. Na Bavarskem se usmeritev k modelu upravljanja človeških virov odraža v poudarjanju individualne odgovornosti posameznika, v doprinosu učečih se k zmogljivosti države, v delnem financiranju programov s strani udeležencev in v projektne pristopu financiranja IO, obenem pa deželni nadzor regulira ponudbo in pogoje sofinanciranja IO ter stremi k modernizaciji IO (značilnosti modela modernizacije in državnega nadzora). Izpostavljene so tudi prilagoditve IO lokalnemu okolju, delna decentralizacija IO preko zvez institucij IO ter zagotavljanje dostopa do IO kot pravice vsake osebe, torej značilnosti demokratično-emancipatornega modela.

Na nacionalni in regionalni ravni je usmeritev politik IO v Nemčiji in Sloveniji najbolj usklajena z modelom upravljanja človeških virov, čeprav država še vedno pomembno regulira področje IO ter je zato v obeh kontekstih prisoten tudi model modernizacije in državnega nadzora. Model upravljanja človeških virov povečuje tudi učinke marketizacije IO: (delna) plačljivost programov, projektne sofinanciranje, osredotočenost na delovno aktivno prebivalstvo. Glede na to, da sta obe državi članici EU in da je v evropski politiki izobraževanja odraslih močan poudarek prav na poklicnem izobraževanju in usposabljanju odraslih, tovrstna usmeritev na nacionalni ravni ne preseneča.

Na analizirani LU bavarsko in slovensko poglavitno vplivajo politike na različnih ravneh. VHSA najbolj oblikuje bavarski zakon o IO, ki predstavlja krovno politično podlago njihovemu delu, ob tem pa ima pomemben političen vpliv nanje tudi občina z različnimi operativnimi ukrepi in s sofinanciranjem. V manjši meri občinska oblast vpliva na ljudsko univerzo CŠ CILJ, na katero pa imajo pomembnejši vpliv nacionalne politične usmeritve (predvsem resolucija), saj državno financiranje (v sofinanciranju iz EU) predstavlja večinski delež prihodkov in zato področja nacionalnega interesa in financiranja IO ključno oblikujejo njihovo ponudbo.

Na ravni ponudbe izobraževalnih programov si bavarska VHSA in slovenska CŠ CILJ delita kar nekaj podobnosti. Oba izobraževalna centra/ljudski univerzi izvajata programe osnovne in srednje šole, poklicnega usposabljanja (pri obeh zelo v porastu program za računovodjo), izobraževanja in integracije priseljencev (pri obeh v porastu), izobraževanje v zaporih ter veliko različnih poljudnih izobraževalnih dogodkov. V nobeni LU poklicno usposabljanje ne predstavlja večine ponudbe, čeprav se ta v obeh krepi, ponudba pa postaja vse prilagodljivejša, in sicer z namenom pridobivanja udeležencev in zagotavljanja finančnih sredstev. Hkrati nobena institucija ne ukinja obstoječih programov IO, ki niso specifično usmerjeni v trg dela, ampak zgolj širi ponudbo, zaradi česar zaposluje nove strokovne delavce in zunanje sodelavce (učitelje).

Instituciji se v ponudbi tudi razlikujeta. Pomemben del ponudbe CŠ CILJ je karierno svetovanje in zagotavljanje podpornega podjetniškega okolja, medtem ko teh vsebin na VHSA ni oziroma ta izvaja svetovanje zgolj za priseljence. VHSA ima zelo široko ponudbo na vseh sedmih področjih svojega delovanja, med njihove zanimivejše vsebine spadajo: aktivnosti na prostem (npr. kolesarstvo, kajakaštvo, nabiranje zelišč); izleti in potovanja (npr. obisk muzejev in galerij, izlet z županom, potovanje v Oman in Sirijo kot medkulturno izobraževanje); predavanja iz zgodovine, filozofije, politike, ekologije ipd.; predavanja z nasveti iz prava ali ekonomije (npr. priprava oporoke, gradnja hiše, zasebne finance); gledališka skupina; inštrukcije klavirja in drugih inštrumentov; izobraževanja za okoli 20 tujih jezikov; aktivnosti za osebe s posebnimi potrebami (npr. glasbena improvizacija, orientalski plesi, samoobramba). V prihodnje namerava VHSA krepiti predvsem poklicno usposabljanje, programe za upokojece in programe za mlade.

Sistema financiranja obeh institucij se medsebojno precej razlikujeta. VHSA malo čez 50 % finančnih sredstev pridobi iz prispevkov udeležencev, večino ostalega dela financirata deželna in občinska oblast, nacionalna oblast pa financira aktivnosti integracije priseljencev ter nekatere kratkotrajne aktivnosti za mlade (brez financiranja s strani EU). Deželna in občinska sredstva so namenjena predvsem stroškom infrastrukture in zaposlenih, izvajalci posameznih aktivnosti pa so večinoma plačani iz prispevkov udeležencev. Tako je plačljiva skoraj celotna izobraževalna ponudba, razen, če aktivnost izvaja prostovoljec ali zaposleni na VHSA. Vodstvo slednje in Bavarska zveza ljudskih univerz ob tem poudarjata, da gre za cenovno dostopno ponudbo, ki za prebivalce ne predstavlja ovire pri udeležbi v IO³⁶ (najpogostejša cena posameznega izobraževalnega dogodka VHSA je pet evrov), pri dražjih dejavnostih pa se cena za osebe s finančnimi težavami zniža za četrtno. Deželno financiranje VHS se stalno zmanjšuje, tako da so vse bavarske VHS trenutno približno polovično deželno financirane, delež iz prispevkov udeležencev pa se povečuje (Krake b. l.), kar je najjasnejši pokazatelj marketizacije IO v VHSA. Javno financiranje je torej precej podobno med različnimi bavarskimi VHS in jim trenutno predstavlja okoli 50 % delež. V Sloveniji pa se javno financiranje med posameznimi LU precej razlikuje, predvsem zaradi različnega financiranja s strani občin. CŠ CILJ pridobi približno polovico svojih sredstev za izvajanje programov s strani države (čez 75 % teh sredstev financira EU), s strani MOL pa približno desetkrat manj (v letu 2019 sicer mnogo več zaradi financiranja novih prostorov), kar je v primerjavi z nekaterimi drugimi LU še vedno velik znesek (npr. Mestna občina Maribor je svoji LU od začetka leta 2013 do konca 2018 namenila trikrat manj sredstev kot MOL CŠ CILJ, če upoštevamo še leto 2019 pa desetkrat manj; na drugi strani pa je v tem istem obdobju do konca leta 2018 Mestna občina Kranj svoji LU namenila malo manj kot dvakrat toliko kot MOL CŠ CILJ, kar predstavlja približno 45 % pridobljenih javnih sredstev LU Kranj in torej relativno visoko lokalno financiranje).

³⁵ Po površini je Bavarska približno 3,5-krat večja od Slovenije, po prebivalstvu pa 6,5-krat.

³⁶ Povprečna nemška mesečna bruto plača v letu 2018 je znašala 3.880 €. Bavarska pa spada med razvitejše dele Nemčije s stopnjo brezposelnosti 3,2 %.

CŠ CILJ, katerega večina ponudbe je za udeležence brezplačna, deluje kot javni zavod precej avtonomno, VHSA pa je upravno del občinske oblasti, zaradi česar ta natančno nadzoruje njeno finančno poslovanje, na učne vsebine pa načeloma ne vpliva. V zadnjem obdobju so se okrepila državna sredstva, namenjena programom za priseljence, s tem pridobljene morebitne finančne presežke pa VHSA ne uporabi za večje javno financiranje drugih programov, ampak se stekajo v občinski proračun, obratno pa občina krije primanjkljaje v primeru negativnega finančnega poslovanja VHSA. CŠ CILJ presežke iz tržnih programov usmerja v ostalo ponudbo, večino javnih sredstev pa pridobi s projektnim delom (značilnost marketizacije IO), medtem ko financiranje projektov predstavlja le majhen delež za VHSA. To se bo deloma spremenilo s 1. januarjem 2020, ko bo začela veljati določba o financiranju projektov iz bavarskega zakona o IO.

ZAKLJUČEK

Nemška in slovenska politika IO v največji meri sledita modelu upravljanja človeških virov, precej prisoten pa je prav tako model modernizacije in državnega nadzora. Pristop razvoja človeških virov se sočasno z učinki marketizacije IO krepi tudi v obeh analiziranih LU. Povečano usmerjenost k poklicnemu usposabljanju lahko identificiramo na treh ravneh: ravni EU, nacionalnih politik in posameznih LU. Kljub krepitvi poklicnega IO v analiziranih LU ostale vsebine in ponudba za delovno neaktivno prebivalstvo ostajajo. V CŠ CILJ je ta ponudba za udeležence večinoma brezplačna (oziroma je odvisna od financiranja EU), v VHSA pa plačljiva.

Marketizacija IO se na različne načine odraža v obeh ljudskih univerzah – tako v CŠ CILJ kot VHSA. Na eni strani je pri obeh LU opazen porast izobraževalnih vsebin za namene trga dela, pri VHSA pa tudi povečevanje pridobivanja finančnih sredstev iz prispevkov udeležencev in zmanjševanje javnega financiranja. V obeh LU je v porastu tudi sodelovanje z zasebnimi organizacijami, projektno delo, dejavnosti za konkuriranje drugim izobraževalnim organizacijam (prilagodljivejša ponudba, spletno oglaševanje). Na drugi strani pa določeni učinki, značilni za marketizacijo IO, niso prisotni v nobeni od analiziranih LU: upad ponudbe z manjšo gospodarsko vrednostjo in upad vpliva oblasti.

Oba direktorja sta sicer kritično razmišljala o učinkih marketizacije, vendar pa po drugi strani menita, da ima lahko ta tudi deloma pozitiven vpliv. Po njunem mnenju lahko vodi v oblikovanje spodbudnega okolja za razvoj kakovostnejših izobraževalnih programov. V analiziranih državah in institucijah smo v preučevanem obdobju identificirali povečevanje marketizacije IO. Če bo temu tako tudi v prihodnje, je v veliki meri odvisno od nadaljnjih mednarodnih, evropskih in nacionalnih usmeritev IO. Popolna prevlada tržnih sil v IO bi pomenila (med drugim) manj učnih priložnosti za ranljive skupine, razvrednotenje javnega IO ter še večjo usmeritev v poklicno usposabljanje, to pa bi še v večji meri spremenilo sodobno vlogo in pomen LU.

LITERATURA IN VIRI

- *Bavarski zakon o izobraževanju odraslih [Bayerisches Gesetz zur Förderung der Erwachsenenbildung]*. (2018). Pridobljeno s: <http://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayEbFoeG?hl=true>.
- Fejes, A. in Salling Olesen, H. (2016). Editorial: marketization and commodification of adult education *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 7(2), 146–150.
- Fejes, A., Runesdotter, C. in Wärvik, G. B. (2016). Marketisation of adult education: principals as business leaders, standardised teachers and responsabilised students. *International Journal of Lifelong Education*, 35(6), 664–681.
- Govekar Okoliš, M. (2008). Razvoj in pomen ljudskih visokih šol na Slovenskem v letih 1918–1941. *Andragoška spoznanja*, 14(1–2), 14–25.

- Grotlischen, A. (2015). *German Adult Learning and Education: Country Profile for the UNESCO Global Monitoring Report*.
- Helgøy, I. in Homme, A. (2016). Educational reforms and marketization in Norway – A challenge to the tradition of the social democratic, inclusive school? *Research in Comparative & International Education*, 11(1), 52–68.
- Hinzen, H. (2019). Beginnings, influences, milestones: Adult education and development through international cooperation. V E. Hirsch, C. Jost in G. Waschek (ur.), *50 years DVV International* (str. 16–23). Bonn: DVV International.
- Holford, J. (2016). Losing the plot, plotting the lost: Politics, Europe, and the rediscovery of lifelong learning. V R. Normand in J. L. Derouet (ur.), *A European Politics of education: Perspectives from sociology, policy studies and politics* (str. 176–193). London in New York: Routledge.
- Jelenc, Z. (1998). *Vloga in razvoj zveze delavskih in ljudskih univerz Slovenije v obdobju 1960–1991*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. (2018). Izobraževanje odraslih v Sloveniji pred tranzicijo in po njej. *Andragoška spoznanja*, 24(4), 69–88.
- Jelenc Krašovec, S. in Mikulec, B. (2017). Vpliv evropeizacije izobraževanja na potrženje in poblagovljenje politike in prakse izobraževanja odraslih v Sloveniji. *Andragoška spoznanja*, 23(4), 67–85.
- Klemm, U. (2019). *100 Jahre – ein historischer Abriss*. Pridobljeno s: <https://www.100jahre-vhs.de/historisches/Historischer-Abriss.php>.
- Krake, A. (b. l.). *Der bvv positioniert sich*. Pridobljeno s: https://ttwportal.vhs-bayern.de/web/ttwbvv.nsf/id/positionen-bvv_de.
- Lima, L. C. in Guimarães, P. (2011). *European Strategies in Lifelong Learning: A Critical Introduction*. Farmington Hills: Barbara Budrich.
- Lundahl, L., Arnesen, A. L. in Jónasson, J. T. (2018). Justice and marketization of education in three Nordic countries: can existing large-scale datasets support comparisons? *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 4(3), 120–132.
- Mednarodna zveza ljudskih univerz Nemčije (b. l.). *DVV International Overview*. Pridobljeno s: <https://www.dvv-international.de/en/dvv-international/profile>.
- Mikulec, B. (2019). *Evropeizacija izobraževanja: Izobraževanje odraslih med teorijo, evropsko in nacionalnimi politikami ter prakso*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Nemško ministrstvo za izobraževanje in znanost. (2008). *Konzeption der Bundesregierung zum Lernen im Lebenslauf*. Pridobljeno s: http://asemlllhub.org/fileadmin/www.asem.au.dk/nati_onal_strategies/Konzeption_LernenImLebenslauf_Kabinett_FINAL_A.pdf.
- Perme, E. (2008). Ljudske univerze in javna mreža ustanov za izobraževanje odraslih. *Andragoška spoznanja*, 14(1–2), 5–11.
- Rasmussen, P. (2014). Adult Learning Policy in the European Commission. V M. Milana in J. Holford (ur.), *Adult Education Policy and the European Union: Theoretical and Methodological Perspectives* (str. 17–34). Rotterdam, Boston in Taipei: Sense Publishers.
- *Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020 (ReNPIO)*. (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 90/2013.
- Simons, M., Lundahl, L. in Serpieri, R. (2013). The Governing of Education in Europe: Commercial Actors, Partnerships and Strategies. *European Educational Research Journal*, 12(4), 416–424.
- Stromquist, N. P. in da Costa, R. B. (2017). Popular universities: An alternative vision for lifelong learning in Europe. *International Review of Education*, 63(5), 725–744.
- Stromquist, N. P., in Lozano, G. (2018). Popular Universities: Their Hidden Functions and Contributions. V J. Holford, P. Jarvis, M. Milana, R. Waller in S. Webb (ur.), *Handbook of Adult and Lifelong Education and Learning* (str. 779–796). Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- *Zakon o izobraževanju odraslih (ZIO-1)*. (2018). Ljubljana: Uradni list RS, št. 6/2018.
- *Zakon o poklicnem usposabljanju [Berufsbildungsgesetz (BBiG)]*. (2005). Berlin: Uradni list Zvezne republike Nemčije, št. 931.
- Zveza ljudskih univerz Nemčije (b. l.). *The German Adult Education Association*. Pridobljeno s: <https://www.dvv-vhs.de/en/the-association/the-german-adult-education-association/print.html>.
- Zveza ljudskih univerz Slovenije (b. l.). *Predstavitev*. Pridobljeno s: <https://www.zlus.si/predstavitev>.

LJUDSKE UNIVERZE KOT SREDIŠČA ZNANJA IN KULTURE

Tina Bazjako, Anja Benko, Nives Ličen, Eva Mermolja, Patricija Pavlič, Petra Rozman, Sara Smaić, Nada Žagar

POVZETEK

Ljudske univerze so lokalna središča vseživljenjskega izobraževanja. Večinoma vključujejo odrasle in starejše odrasle. V slovenskem okolju imajo različne programe, ki se prilagajajo lokalnim potrebam, in so primeri ustanov, ki gojijo skupnostno izobraževanje. V besedilu so predstavljena mnenja, povezana z dvema konceptoma, pomembnima za sodobno izobraževanje odraslih. To sta skupnostno izobraževanje in trajnostni razvoj. Ugotovimo lahko, da na ljudskih univerzah izvajajo mnogo praks skupnostnega izobraževanja in vedno bolj iščejo možnosti za inovativno izobraževanje za področje trajnostnega razvoja. Ljudske univerze so pod vplivom globalizacije, a hkrati ohranjajo značilnosti lokalnega kulturnega konteksta.

Ključne besede: skupnostno izobraževanje, trajnostni razvoj, znanje

UVOD

Model ljudskih univerz se je razvil iz nordijske tradicije in je v slovenskem okolju dobil svoje oblike. Nekatere ljudske univerze se imenujejo andragoški centri, druge kulturno-izobraževalni centri, tretje ohranjajo ime ljudske univerze. Razmislek o vlogi ljudskih univerz izhaja iz nihanja med prilagajanjem okolju, sprejemanjem obstoječega toka in problemov, ki so del sodobnega neoliberalnega globalizacijskega gibanja, ter po drugi strani vnašanjem sprememb v okolje, iskanjem novosti, delovanjem proti toku »kapitalocena«³⁷ z ozaveščanjem prebivalstva po vzorih kritične tradicije izobraževanja odraslih. Ljudske univerze so zaradi svoje prožnosti in prilagodljivosti v lokalnem okolju povezovalna izobraževalna središča. Hitro lahko sledijo spremembam in vplivajo na lokalni razvoj. Sprašujemo se, ali so ljudske univerze tudi vnašalke sprememb, ali spodbujajo lokalni razvoj, ali se soočajo z vprašanji odrasti (angl. *degrowth*). Udejanjanje tega koncepta namreč prinaša radikalne spremembe v vsakdanjih življenjskih vzorcih in je nujno povezano z izobraževanjem vseh skupin prebivalcev.

V prejšnjem poglavju je bil prikazan vpliv delovanja trga na ljudske univerze, proces poblagovljenja izobraževanja. Ob tem pa (različno od smeri »kapitalocena«) potekajo tudi subtilni procesi skrbnosti do lokalnega okolja. O teh drugih procesih bomo spregovorili v tem poglavju. Mnogo ur pogovorov je namenjenih posameznikom in skupinam, da bi jih animirali za učenje. Mnogo ur je namenjenih pogovorom z lokalno oblastjo, da bi omogočili izobraževanje. To so zgodbe, podobne tistim, ki jih opisujeta Danilo Dolci in Paulo Freire³⁸ v svojih delih, le da se te odvijajo v novejšem in še bolj negotovem okolju.

³⁷ Izraz »kapitalocen« se pojavlja ob imenu »antropocen«. Obe poimenovanji opozarjata na vplive kapitala in človeka na razvoj ekološke krize.

³⁸ Danilo Dolci (1924–1997) in Paulo Freire (1921–1997) sta avtorja, ki ju umeščamo v izobraževanje za osvoboditev (it. *pedagogia della liberazione*, angl. *pedagogy of freedom*). To so kritične teorije in prakse izobraževanja, ki poudarjajo izobraževanje v boju proti vsem vrstam dominacije, potencial izobraževanja za transformacijo posameznika in družbe ter izobraževanje kot del iskanja participatorne demokracije.

Živimo v času, ki ga poimenujemo z različnimi besednimi zvezami: doba tveganja, doba sprememb, fluidna družba in transhumana, postantropocentrična družba. V poslovnem svetu ga imenujejo obdobje VUCA z industrijo 4.0. VUCA je angleški akronim za *volatility, uncertainty, complexity and ambiguity*, s čimer označuje nepredvidljivost in hkrati krhkost kompleksnega medsebojnega delovanja v času robotizacije. Kakor koli že imenujemo naše obdobje, ga označujejo z globalizacijo, z migracijami, s spremenjenimi socialnimi in gospodarskimi vzorci, z geopolitično napetostjo (in novimi oblikami vojn), s hitrim tehnološkim razvojem, ki vključuje umetno inteligenco. Vse to vodi v potrebo po izobraževanju v vseh obdobjih življenja in v različnih okoljih, na kar morajo odgovoriti tudi izobraževalne prakse.

Družba se spreminja. Spreminja se tudi posameznik. Če je v preteklosti veljalo, da je identiteta dokaj stabilna, sodobna odkritja izzivajo tradicionalne poglede. Identiteta je v nenehnem nastajanju, je v nenehnem toku, je kulturno in prostorsko umeščena. Posameznik nenehno nastaja. Ekološki pogledi na človeka postavljajo človeka v odnos z vsem ostalim v okolju. Človek ni središče, temveč je del omrežja. Ne živi več sam in individualizem ni najboljša pot. Živi v skupnosti, uči se v skupnosti in znanje uporabljata v skupnosti.

Mnogo dejavnikov vpliva na to, da govorimo o spremenjenih paradigmah, ki so povezane tudi z ekološko krizo. Guattari (2000) je eden od avtorjev, ki kritično mislijo na ekološko krizo, ekstremno kompleksnost in šibke občutke pripadnosti. Odgovor na te probleme išče v ekozofiji, to je etično-politični artikulaciji med tremi ekološkimi registri: okoljem, socialnimi odnosi, človekovo subjektivnostjo. Ekozofija se ukvarja s tem, kako proizvesti človekovo bivanje v novem zgodovinskem kontekstu, zato se zavzema za razvoj specifičnih praks, ki bodo spremenile način življenja v družinah, lokalni skupnosti, na delu. Mentalna ekozofija vodi v reinvenčijo odnosa subjekta s telesom, časom, z misteriji življenja in smrti. Kako lahko ljudske univerze prispevajo k nastajanju novih praks? Kako lahko prispevajo k temu, da bo izobraževanje osvobajalo iz manipulacij medijev in oblastnikov? V nadaljevanju prikazujemo razmišljanja o delovanju ljudskih univerz, ki odstirajo zelo veliko zavzetosti ljudskih univerz za človeške zgodbe, za uresničevanje (z)možnosti ljudi v okolju. Vsi odlomki so iz intervjujev, ki so bili opravljeni leta 2019 z direktorji/direktoriciami ljudskih univerz in so anonimizirani.³⁹

KAKŠNO PRIHODNOST NAPOVEDUJE SEDANJOST?

Izzivi v sedanjosti so na različnih ravneh. Spremenjeni so življenjski poteki, ljudje dlje živijo, povečujejo se migracije in onesnaženost, nekatere skupine so nizko izobražene. Neizobraženost je prikrita, saj se ne kaže npr. kot v preteklosti nedokončana osnovna šola. Kaže se v nizki stopnji funkcionalne pismenosti. O tem morajo ljudske univerze razmišljati in strategije odgovorov morajo biti vpete v slovensko kulturno okolje. Če izhajamo iz aktualnih podatkov o pismenosti med odraslimi v Sloveniji, za katero je Saksida (2019) dejal, da »je katastrofa«, bi morali pripraviti veliko posebnih strategij.

Po raziskavi PIAAC (Javrh, 2018) je v Sloveniji več kot 400.000 ljudi nizko besedilno, digitalno, matematično pismenih. Te skupine ne moremo ločiti od celote kot skupino drugih ali drugačnih, temveč jo je potrebno uzreti kot del omrežja in jo je potrebno spodbuditi za razvoj bralnih ter pisnih zmožnosti. Prav ljudje iz te skupine so izziv za ljudske univerze, saj jih je potrebno motivirati, jim svetovati in jih voditi, da razvijejo svoje bralne, digitalne in računske zmožnosti. Kot je povedala ena od intervjuvank, je izredno pomembna animacija. Ljudem je neprijetno izpostaviti, da nečesa ne znajo.

Nič ne pomaga, če imamo mi fenomenalne zadeve (programe). Nekateri imajo kar strah. Mislijo, da se izpostavijo. V programih je pomembno, da ljudje najprej izgubijo strah, odpor. [Intervju 5]

Mi pridemo v krajevno skupnost. Izvajamo izobraževanje v domu krajanov ali v njihovi šoli, če jo imajo, ali v župnišču. Približamo se njihovim navadam. [Intervju 1]

Izobraževanje krajevno in časovno približamo, ker smo ugotovili, da so potrebe v občinah različne. Zanimivo je, da sta pri nas dve dolini in človek bi si mislil, da tu ne bo neke razlike, da bo eno in isto, ampak ni. [Intervju 5]

Skupina, ki se ne uči dovolj hitro, ne sledi izzivom življenja (digitalni dobi, globalni dobi, dobi lažnih informacij), je nezaposljiva, ne sodeluje kot dejavni državljani, ne zmore ustvarjati v toku hitrih sprememb. Znanje in spretnosti so nujni pogoj za spremljanje sprememb. V teh primerih ne bi smeli predati odgovornosti posamezniku, ki ni motiviran, ker ima slabe izkušnje z izobraževanjem. Nasprotno. Omisliti bi si morali strategije individualnih pristopov v okolju ljudi. Andragog bi moral svoje delo opraviti »na terenu«. Mentorstvo na delovnem mestu, svetovanje na domu, vrstniško spremljanje – vse te strategije morajo biti dialoško naravnane. Izobraževanje mora spodbujati zavzetost za učenje, razvijati holistične metode, npr. z umetnostjo povezane metode, ki nagovarjajo celovitega človeka v njegovem okolju. Še več: izobraževanje mora biti povezano tako z lokalnim znanjem kot z omrežji globalnega znanja.

Velik vpliv na izobraževanje ima sistem pravil (zakonodaja) in njegova organiziranost. Sogovornice ocenjujejo, da je bila za razvoj izobraževanja odraslih pomembna *Zveza ljudskih univerz Slovenije*, ki je bila »močna asociacija, ki nam je dajala občutek pripadnosti in dostop do informacij.« [Intervju 4] Izredno pomembna je bila ustanovitev *Andragoškega centra Republike Slovenije* in sprejetje *Zakona o izobraževanju odraslih*. Potrebe so se v času zelo spreminjale, kar se opazi tudi v naslednji pripovedi.

Po vojni so bili obvezni tečaji za družbenopolitično usposabljanje. Veliko je bilo potreb po poklicnem izobraževanju, da so ljudje pridobili izobrazbo. In tudi za pridobitev osnovne šole. [...] Potem je bilo usposabljanje »za obrambo in zaščito«, ki je bilo obvezno – in edino za to si dobil denar. [...] Programi za pridobitev izobrazbe so se razmahnili v 90. letih 20. stoletja. Takrat so morali biti (na primer) vsi ljudje, ki so delali v trgovinah, usposobljeni za delo. To je pomenilo desetletje velikega števila udeležencev v programih za trgovca, trgovskega poslovođjo, komercialista, ekonomsko-komercialnega tehnika. Zanimivi so bili tudi programi s področja strojništva in oblikovanja kovin. Od leta 2000 dalje so začeli ti programi upadati in smo malo že »koketirali« z evropskimi projekti. [Intervju 4]

Poleg znanja mora človek obvladovati svoje ravnanje, odločanje, pri čemer so ključnega pomena emocije in praktična modrost (angl. *practical wisdom*). Podatki iz raziskave PIAAC nas seznanjajo le s stanjem znanja in veščin/spretnosti, ki so merljive. Zelo malo pa vemo o tistih zmožnostih, ki niso merljive. V dobi merljivosti spremljamo rezultate, ki so merljivi. Kako presojati zmožnosti odločanja, etičnih izbir? Kako presojati zmožnosti živeti v skupnosti? To je novo področje, ki se odpira pred izobraževalci odraslih.

Če je razvoj počasnejši, lahko uporabljamo model zaporednih faz, v katerem je jasna delitev med sferami nastajanja, prenosa in uporabo znanja. V sodobnosti pa se okolja povezujejo, tako da nastajajo omrežja, ki omogočajo hiter prenos znanja. Učenje se tesno poveže z delom/delovanjem v različnih okoljih. Če se v sedanjosti že kažejo nove oblike povezovanja med deli omrežja ustvarjanja in uporabe znanja, bi bilo modro poiskati vlogo ljudskih univerz pri takem povezovanju.

Prihodnost je v povezovanju z lokalnim okoljem. Odločevalci še premalo poznajo ljudske univerze, premalo poznajo izobraževanje odraslih. [...] Odvisno je od financiranja, kateri projekti bodo na razpolago. Povezovanje je pomembno tudi na nacionalni ravni, kjer se je nekje v zadnjih 20, 30 letih vloga ljudskih univerz

³⁹ Prepisi intervjujev so za raziskovalne namene dostopni pri Sari Smaić.

kar izgubila. [...] Če bo z razvojem tehnologije toliko poklicev nepotrebnih, se bomo morali izobraževalci usmeriti v čisto drugo smer. Ne upam si napovedovati prihodnosti. [Intervju 5]

Za uvajanje sprememb je potreben pogum, saj je negotovost in nepredvidljivost lahko tudi vir umikanja v načine delovanja, ki se le odzivajo na spremembe. Predvsem je potrebno ozaveščati ljudi o načinih življenja. Nanni (2019) opisuje projekte v skupnosti v Italiji, ki razvijajo lokalno kulturo, jo povezujejo z drugimi okolji. V sodobnem jeziku govorimo o učečih se mestih in učečih se pokrajinah. Ljudska univerza je lahko akter mreže učeče se pokrajine.

Sodobno izobraževanje je postmoderno ali postindustrijsko. Gidley (2017) piše o postformalnem izobraževanju, ki naj bi bilo odgovor na kompleksnost 21. stoletja. Model izobraževanja, ki ga poznamo, se je razvil, da bi izobraževal ljudi za industrijsko ekspanzijo (in kolonialno ekspanzijo), sodobno izobraževanje pa naj bi pripravljalo na globalno negotovost, kompleksnost, spremembe, zato je nujno razvijati ustvarjalnost, fleksibilnost, rezilientnost. V preteklosti je bilo izobraževanje organizirano za otroke in mlade kot priprava na odraslost, v sodobnosti pa se izobraževanje pojavlja v vseh obdobjih, tudi v pozni starosti. Strategije in vsebine izobraževanja so različne. Postformalno izobraževanje ne vključuje le usvajanja znanja, temveč je pomembno tudi formiranje identitete, inovativnosti, zavzetosti, pripadnosti. Ljudje imajo šibek občutek pripadanja lokalnemu okolju. Ljudske univerze zato pripravljajo programe, povezane z lokalno kulturno dediščino (čipkarstvo, kovaštvo, ohranjanje narečij), povezujejo pa tudi skupine, ki imajo podobne interese (skupine pesnic in pripovedovalk). Postformalno izobraževanje se približa posamezniku in skupini. Programi so individualizirani. Poznana paradigma, ki lahko nudi okvir za razmišljanje o novih praksah, je skupnostno izobraževanje.

SKUPNOSTNO IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Ljudske univerze imajo pomembno vlogo za razvoj skupnosti, znanja, socialnega in kulturnega kapitala. V besedilih, povezanih z izobraževanjem odraslih, se pojavljajo povezave, ki kažejo na novo osredotočenost na skupnostno delovanje in skupnostno življenje – npr. izobraževanje in skupnostno blagostanje (angl. *education and community wellbeing*), izobraževanje in skupnostni razvoj (angl. *education and community development*).

Če razmišljamo o razvoju izobraževanja v lokalnem okolju, lahko sklepamo, da morajo ljudske univerze odgovoriti na naslednja vprašanja:

- kako identificirati, animirati in izobraževati skupine ljudi, ki so nizko funkcionalno pismeni;
- kako razvijati izobraževanje različnih skupin ljudi po starosti in lokalni pripadnosti tako, da to prispeva h kakovosti življenja, blagostanju;
- kako razvijati programe izobraževanja ob razvoju digitalizacije, umetne inteligence in robotizacije;
- kako z izobraževanjem odgovoriti na prepletanje izobraževanja in dela;
- kako načrtovati in organizirati izobraževanje ob ekoloških problemih;
- kako načrtovati in izvajati izobraževanje v povezavi z migracijami.

Za vsako alinejo, ki smo jo napisali, imajo na ljudskih univerzah svoje zgodbe (in tudi svojo vizijo). Razvoj skupnosti poteka prek razvoja novih praks, ki jih mislimo v okviru izbranih konceptov.

V povezavi z razvojem skupnosti in s skupnostnim izobraževanjem so najpogostejši koncepti: sodelovanje, povezljivost, opolnomočenje (vseh skupin) in družbena pravičnost (Boeren in James, 2019; Tramma, 2018; Roumel, 2018; White, 2014; Vigilante, 2011).

Geslo skupnostnega izobraževanja je graditi boljšo skupnost z izobraževanjem, raziskovanjem in delovanjem (angl. *building better community through education, research and action*). Gibanje za razvoj skupnosti se je okrepilo po drugi svetovni vojni, ko so ugotovili, da je spremembe potrebno uvajati kot skupnostne spremembe. Še posebej se je to gibanje okrepilo v 60. letih prejšnjega stoletja in se je odrazilo v zdravstvenih praksah. Razvila se je, denimo, skupnostna psihiatrija. Na prvi pogled se zdi, kot da to nima nikakršne povezave z izobraževanjem. Če so ljudje s takimi in z drugačnimi obolenji vključeni v skupnost, je potrebno skupnost izobraziti/ozavestiti, da jih bo ta sprejela. Razvila so se gibanja za odpravo revščine, rasnih in religioznih predsodkov. Slednji se obujajo ob aktualnih migracijah.

Migracije so pa sploh izziv. [...] So programi, usmerjeni tako, da je dosti izobraževanja za njih. Ljudi aktivirajo. Migracije so izziv tudi za opismenjevanje v slovenščini. Pridejo na 400-urni program. To je že neka taka stvar – ni samo učenje jezika, ampak se vzpostavi tudi neka socialna mreža. [Intervju 2]

Mi bi radi nagovorili albanske ženske, ker so v našem okolju. Ni jih veliko, a so. Odprla se nam je fantastična priložnost. Neka gospa iz Albanije, ki se je preselila v naš kraj in je bila že aktivna na tem področju v nekem drugem lokalnem okolju, je začela pri nas delati kot prostovoljka s temi ženskami. [Intervju 4]

Omenjeno je bilo izobraževanje migrantov, ne pa tudi izobraževanje lokalnega prebivalstva za sprejemanje migrantov. Ko se soočamo z večjimi družbenimi premiki ali s posebnimi ciljnim skupinami, je potrebno izobraževati okolje in ciljno skupino (v tem primeru migrante in okolje, v katerega migranti prihajajo).

Skupnostno izobraževanje razumemo kot prepleteno celovito prakso, ki je vpeta v določen socialni in kulturni kontekst. Slovenski kulturni kontekst je raznolik, zato je potrebno pripravljati programe, ki so primerni za posamezne pokrajine. Skupnostno izobraževanje je ekstenzivno in vključujoče izobraževanje, označuje ga skupnost, najpogosteje lokalna skupnost, določajo ga lokalne zgodbe ali »narativi«, nehierarhična razmerja, progresivna in emancipatorna dinamika. Poglavitni namen je razvoj skupnosti, glavni izobraževalni cilji so socialni. Vsi elementi so med seboj povezani in delujejo kot celota, ki ima za cilj razvoj blagostanja v skupnosti, ki zajema okoljsko, ekonomsko in socialno blagostanje. Slednje vključuje solidarnost, pripadanje, vključenost, prispevanje, zaupanje, skupne cilje. Vsi dogodki ali prakse se dogajajo v nekem družbenem okolju, ki vključuje tako zgodovino (preteklost) kot tudi dogodke, ki se dogajajo v sedanosti. Zgodovina v Sloveniji se razlikuje od zgodovine v Veliki Britaniji, zato morajo slovenske ljudske univerze pripraviti drugačne programe, kot jih poznajo skupnostni centri na Otoku.

Za skupnostno izobraževanje je pomembno sodelovalno učenje, ki implicira zmožnost skupnosti, da ugotovi svoje probleme in jih skupaj rešuje, vključuje različne generacije in skupine. Skupnostno izobraževanje je namenjeno različnim področjem: zdravju, varovanju okolja, prehrani, rekreaciji, kulturi, opismenjevanju, ki so del potreb lokalne skupnosti. To pomeni, da bodo ljudske univerze sodelovale z različnimi institucijami: od zdravstvenih domov do raziskovalnih centrov. Razvoj programov torej narekujejo potrebe lokalne skupnosti. Izobraževanje navadno ne vznikne iz nasvetov države, temveč iz potreb okolja (angl. *bottom-up*). Kot primer lahko navedemo študijski krožek žensk, ki je obudil védenje o avtohtoni gribeljski čebuli. V Sloveniji imamo dve avtohtoni čebuli: ena je ptujska, druga je gribeljska, ki jo imenujejo belokranjka. V študijskem krožku so najprej pripravili brošuro o njej, nato se je izobraževanje nadaljevalo z računalniškim tečajem, nato so posneli film o svojih srečanjih.

SKUPNOSTNI PROJEKTI KOT VIR UČENJA

Za učenje v skupnosti so pomembni skupnostni projekti, ki prinašajo mnogo koristi za kakovost bivanja v določenem okolju, veliko prispevajo k vitalnosti skupnosti ali k socialnemu kapitalu skupnosti. Taki projekti so lahko na področju varovanja voda, gradnje, energetike, kulture. V Sloveniji se s skupnostnimi projekti ukvarja več združenj. Naj omenimo projekt za skupnostno upravljanje z življenjskimi viri *Dovolj za vse*, ki ga vodi *Umanotera* (gl. www.dovoljazvse.si). Mnogo skupnostnih projektov vodijo ljudske univerze. Nekateri so mednarodni, drugi so vpeti v širše lokalno okolje. Tovrstni projekti so LAS (*Lokalne akcijske skupine*), ki povežejo več občin.

LAS je spodbuda, ki omogoča povezovanje različnih deležnikov v lokalnem okolju. Naš center je vodilni partner v LAS. Preko razpisov in projektov omogoča uresničevanje potreb najmanjših deležnikov v lokalnem okolju, recimo društev. Omogoča tudi realizacijo večjih infrastrukturnih projektov. [...] V sodelovanje povezuje različne organizacije. Naš center je zrasel, razširil je svojo partnersko mrežo prek meja lokalne skupnosti. LAS je odlična priložnost, da vseživljenjsko učenje širimo na druga področja. [Intervju 3]

Občina nas vključuje v vse aktivnosti, ki se navezujejo na izobraževanje odraslih. Pomembno je priznavanje pomena izobraževanja odraslih s strani župana. [...] Mi smo resnično odprti tudi do sosednjih občin. [...] Sodelovanje se gradi. To ni neka stvar, ki se naredi od danes na jutri. Ko zasnujemo kakšen projekt, vedno izhajamo iz tega, da se je potrebno povezati z drugimi. [Intervju 1]

Skupnostni projekti rešujejo gospodarske, socialne, okoljske probleme. V vsakdanjem življenju prinašajo (inovativni) projekti veliko izzivov za učenje, saj uvajajo nove načine delovanja, nove odnose in novo znanje. Spodbujajo sodelovalno kulturo v lokalni skupnosti, za katero je potrebna usposobljenost vseh članov skupnosti. Ljudske univerze izvajajo skupnostne projekte za posebne ciljne skupine, kot so manjšine, npr. Romi, starejši, migranti ali zaporniki.

Veliko Romov se vpisuje v program Osnovna šola za odrasle. Posebnostim te ciljne skupine zelo prisluhnemo. Zanje organiziramo podporne dejavnosti: svetovanje in učno pomoč. Zelo se trudimo, da pridobijo osnovnošolsko izobrazbo. Potem jih usmerimo v poklicno izobraževanje ali pa jih vključimo v programe socialne aktivacije in karierne orientacije. Podobno je tudi pri ciljni skupini zapornikov. Zelo veliko jih nima poklicne izobrazbe, celo osnovnošolske izobrazbe nekateri nimajo. Naš center ponuja tudi programe za zapornike. [Intervju 3]

Imam zelo dobro izkušnjo z delom z romskimi ženskami. Šlo je za projekt Romske ženske to zmoremo, ki je potekal v 12 državah jugovzhodne Evrope. Poudarjali smo opolnomočenje romskih žensk za večje vključevanje v javno življenje. Takrat sem spoznala, kaj pomeni njihova kultura, njihov način razmišljanja, njihove navade. [Intervju 4]

Skupnostno izobraževanje ne ostaja zgolj v programu, temveč se povezuje še s svetovanjem, z navezovanjem stikov z delodajalci. Da se skupnostni način delovanja širi, meni tudi raziskovalec skupnostne ekonomije Michel Bauwens,⁴⁰ ki zapiše, da se morajo emancipatorne sile premakniti iz dualistične pozicije, to je iz vprašanja: trg ali država (z vprašanjem: ali več trga ali več države). Kot alternativo ponuja premik k policentričnemu razvoju, postkapitalističnemu trgu in državi. Gre za premik od tržnega kapitalizma k sodelovalni skupnosti.⁴¹

⁴⁰ Glej npr. *The Foundation for P2P Alternatives* (dostopno na: <https://p2p.foundation.net/>); *Commons transition: Policy proposals for an open knowledge commons society*.

⁴¹ Več o tem glej v razpravah Sabine Jelenc Krašovec in Marte Gregorčič.

KOMPLEKSNA UČNA OKOLJA

Kompleksna učna okolja lahko razumemo kot posebne ekologije učenja (angl. *learning ecologies*), ki vključujejo vse odnose, interakcije v nekem okolju (angl. *place*). Ekologije učenja imajo svojo prostorsko in časovno dimenzijo, vključujejo tudi virtualni (angl. *virtual place*), duhovni (angl. *spiritual place*) in interpersonalni prostor ter vse procese učenja, s katerimi nastajajo kompleksna učna okolja (Yamagata-Lynch, 2010) in multipli kompleksni sistemi medsebojnega delovanja. Prihaja do pretoka znanja, vrednot, stališč, afektov med okolji. Učenje iz kompleksnosti je v teh primerih kontinuirana inovativna dejavnost, sestavljena iz odgovorov na spreminjajoče se okoliščine. Ker vse učne aktivnosti v nekem okolju tvorijo ekologijo učenja, je pomembno povezovanje med različnimi vrstami učenja in različnimi rezultati učenja (znanje, praktična modrost, veščine, vrline, vrednote, modrost, emocije in afekti ...), med skupinami ljudi in med institucijami.

Mi brišemo meje med občinami. Pomembno je, da vodilni na občinah razpoznajo, zakaj potrebujejo ljudsko univerzo, kaj se lahko od nje dobi. [...] Okolje so tudi vse partnerske organizacije, vrtci, podjetja, šole, društva, zdravstveni domovi, center za socialno delo, zavod za zaposlovanje, policija, obrtna zbornica. Z vsemi sodelujemo. [...] So tudi druge ljudske univerze v Sloveniji, Andragoški center, ministrstva. Na vseh teh ravneh je potrebno vzpostavljati stike. [...] Danes je to povezovanje normalno, 20 let nazaj pa to ni bilo tako zelo enostavno. [...] Pri povezovanju so bili nekateri projekti pomembni, konkretno projekt POKI, ki nam je tudi dal širino, nas naučil, da se ozremo nazaj. [...] Učil nas je tudi, da smo zrelo sprejemali predloge. Nismo več govorili, da nas nekdo kritizira, ampak smo rekli, da nam daje predloge. [Intervju 4]

Poleg ekologije učenja se uporablja tudi pojem ekologije odnosov (angl. *ecologies of relationship*) z vsemi diskurzivnimi praksami. V zgornji izjavi opazimo, kako se spremeni odnos do izjav, ki jih pojmujejo kot kritike oziroma kot dajanje predlogov. Ekologije odnosov vključujejo odnose človeka z drugimi ljudmi, odnose človeka z drugimi nehumanimi akterji, to je z rastlinami, živalmi, rekami, gorami, s prostorom, in odnose s presežnim. Vključuje torej vse posameznikove odnose z ljudmi in neljudmi (npr. odnose z grafiti na ulici, ki so v vlogi »izobraževalca«). Pomembne so zato, ker lokalna kultura nastaja v odnosih. V njih nastaja tudi občutenje kraja (Jubas in Lenters, 2019).

Izobraževanje v skupnosti je vedno bolj odprto, ključna značilnost ni nadzorovanje, temveč usmerjanje k svobodi, kot bi to poimenovala Dolci in Freire (Tramma, 2018), zato nastajajo programi induktivno, usmerjeno v svet in ne na predhodno centralizirano pripravljene kurikule/programe.

Zelo pomembno je, da projekti trajajo dlje časa, da so med ljudmi v okolju prepoznani, da jih ljudje sprejmejo kot neko ustaljeno prakso.

Tisti projekti, programi, ki jih dlje časa izvajamo, so zelo dobro sprejeti v lokalnem okolju. Tak primer so študijski krožki ali računalniške urice. Ljudje vedo, da to obstaja, vzpostavili so neko zaupanje in točno vedo, za kaj gre. [...] Mi izvajamo študijske krožke v petih okoliških vaseh. Tam se vzpostavi neka skupina, ki traja več let. V skupino so vključeni ljudje, ki sicer ne bi prišli na izobraževanje. [Intervju 1]

TRAJNOSTNI RAZVOJ

Nič novega ne zapišemo, če ugotovimo, da je potreben planetarni premislek o vseprisotnih problemih globalne klimatske krize (Plut, 2018; 2019; Clover idr., 2012). Iz tega sledi tudi to, da je potrebno ustvariti nove modele izobraževanja za trajnostni razvoj. Del tega gibanja so ljudske univerze. Znanost sama po sebi ne bo rešila okoljskih problemov, potrebuje izobraževanje, da se ljudje prepričajo v potrebnost sprememb in da kot dejavni državljani zahtevajo spremembe tudi na ravni političnih odločitev. Na to, da je kriza »našega skupnega doma« zelo resna, je klimatolog in fizik Schellnhuber slikovito opozoril, ko je dejal, da »premikamo stole na palubi Titanika«. Za doseganje standarda, kakršnega imamo v Sloveniji, bi rabili 3,1 planeta (Plut, 2019). Če želimo premakniti Titanik in ne le stolov na palubi, se morajo angažirati vse skupnosti in začeti živeti skladno s (po)razvojem ali (od) rastjo. Izobraževanje, ki sledi konceptu odrasti, razvija take veščine in znanje, vrednote in stališča, da ljudje živijo z manj, ne da bi povečali družbene neenakosti.

O trajnostnem razvoju razmišljamo tako, kot ga opredeljuje *Organizacija združenih narodov* in je znan po 17 ciljih, zapisanih v *Agendi 2030*, ki je bila sprejeta leta 2015 (dostopna na: <https://sustainabledevelopment.un.org/>). Cilji se nanašajo na odpravljanje revščine, zagotavljanje hrane in vode, zdravstvene oskrbe, enakopravnosti spolov, razvijanje trajnostnega kmetijstva in gospodarstva, zagotavljanje izobraževanja, ohranjanje morja in kopenskih ekosistemov, razvoj odgovorne potrošnje ... Široko postavljeni cilji v *Agendi 2030* so naravnani univerzalno, uresničevale naj bi jih vse države. Za vsako okolje posebej moramo oblikovati specifične kulturne cilje, ki bodo ustrezni lokalnemu in naravnemu okolju, onesnaženosti ...

Kakovost našega življenja vse bolj določajo digitalne tehnologije, varovanje okolja in trajnost. Zavedati se moramo nevarnosti in prednosti. Čim prej moramo razviti veščine, da bomo novosti odgovorno uporabljali. [Intervju 3]

Pri organizaciji izobraževanja za trajnostni razvoj sodelujejo različne organizacije: univerze, ljudske univerze, osnovne šole, kulturne ustanove, društva, podjetja, zadruga. Izobraževanje je namenjeno spodbujanju lokalne pridelave hrane, rabi lokalnih obnovljivih virov energije. To vse vodi v spremembo vsakdanjega življenja: prehranjevanja, potovanja, rabo energije.

Verjetno bodo šli naši programi v smer »nazaj k naravi«. Bojim se, da nas je že nekam odneslo. [...] To je vse povezano s samooskrbo, z medgeneracijskim dialogom, s trajnostnim razvojem. [...] Za nas to pomeni naravi prijazno kmetovanje, razvoj podjetništva in turizma v skladu s trajnostnim razvojem, prehrambeno samooskrbo. [Intervju 4]

Za slovensko podeželje je zanimiv koncept agroekologije (angl. *agro-ecology*), ki sloni na teritorialnih/ lokalnih inovacijah, ki omogočajo reševanje lokalnih problemov. Večinoma se povezuje lokalno znanje (tradicionalno znanje) z znanstvenim védenjem. Ljudske univerze lahko organizirajo omrežja za izmenjavo znanja. Tako se razvijajo nove verige proizvodnje in porabe hrane, pri čemer je lokalna skupnost glavni akter. Primer takega delovanja je študijski krožek *Sivka*, ki poteka na Ljudski univerzi Ajdovščina, katerega članice so organizirale Zelemenjavo v svojem okolju. Njihovo delovanje se je vsako leto širilo: od spoznavanja lokalnih zelišč do organizacije dogodka. Podoben primer so tudi medgeneracijski vrt v Črnomlju, užitni in čutni park, ki ga ustvarjajo na Ljudski univerzi v Postojni. Pri vsem tem je poudarjeno opolnomočenje žensk, starejših in mladih, kar poudarja tudi koncept ekopedagogike (angl. *eco pedagogy*).

Ljudske univerze razvijajo različne oblike izobraževanja, ki vključuje kognitivne, emocionalne in telesne dejavnosti. Primer je projekt *Aktivno druženje vasi*, v katerem so povezane tri sosednje vasi v skupnih pohodih.

Na prvo srečanje so prišli trije, nato sedem, potem je nastala skupinica. Zdaj to poteka že štiri leta. Enkrat na teden gre ena od naših sodelavk na pohod. Niso vedno eni in isti, prihajajo novi in tudi sami odhajajo na pohode. Večina jih je starih med 55 in 75 let, med počitnicami pridejo tudi otroci. Ljudje se povežejo tudi s tem, ko skupino vodijo na ogled svoje dejavnosti, recimo na ranč konjev, v domači muzej. To je res pravo bogastvo znanja. [Intervju 1]

Ljudske univerze morajo biti inovativne. Ni dovolj, če so fleksibilne in se (le) prilagajajo okolju, ponujajo programe, ki jih okolje eksplicitno potrebuje in svojo potrebo izrazi. Z veliko mero poznavanja sodobnih tokov v ekonomiji in družbi, s poznavanjem novih odkritij o učenju in delovanju ljudi (npr. iz nevroznanosti) in z zmožnostjo presojanja, kaj je pomembno za blagostanje v skupnosti in za to, da se bodo ekosistemi ohranili, je potrebno razvijati vizijo razvoja. Poznavanje dogajanja ne pomeni, da slepo verjamemo zapovedim trga, ki uničujejo človeka in okolje. Poznavanje okolja pomeni, da »razmišljamo širše«, kot je dejala ena od sogovornic, in ponudimo programe kot inovativne projekte, ki bodo ljudi ozaveščali.

ZAKLJUČEK

Naš center je stičišče različnih možnosti. Sem prihajajo po informacije posamezniki in skupine. Iščejo znanje za osebni ali pa strokovni razvoj. [...] Sodelujemo in se povezujemo z različnimi deležniki, z zavodi, z organizacijami, z vladnimi in nevladnimi ... To sodelovanje se le še krepi. [Intervju 3]

Trije stebri našega razvoja so: ljudje, skupnost in gospodarstvo. [Intervju 1]

Grem vprašat na ljudsko univerzo, kaj imajo. Če me zanima švedščina ali klekljanje, bom šla na ljudsko univerzo. [Intervju 4]

Zgornje tri izjave povzemajo ključna sporočila: ljudske univerze so povezovalne, delujejo na področju skupnosti, gospodarskih in drugih organizacij in razvijajo izobraževalne programe za mnoga zelo raznolika področja: od tujih jezikov do domačih obrti, kot je denimo pletenje košar. Ta košara pa ni le predmet, ki je prišel iz neznane dežele in je sedaj instrument za prenašanje drugih predmetov. Ta košara je spomin dveh dedov; ta košara je vrba ob sosednjem potoku; ta košara je otip babičine roke; ta košara je potica, ki jo je mama nesla »k žegnu«; ta košara je vonj po travi ... Ta košara je simbol pripadanja nekemu okolju. To so razlogi, da so programi na ljudskih univerzah veliko več kot sledenje finančnemu dobičku. V okolju so njihovi zavodi prepoznani kot organizacije za izobraževanje, tako da ljudje poiščejo programe ali svetovanje ali druženje za svoje potrebe.

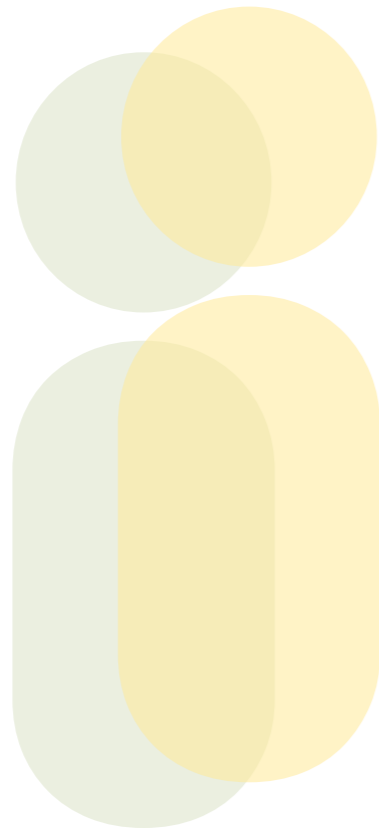
Ko smo spomladi 2019 izvedli mini anketo med članicami *Zveze ljudskih univerz Slovenije* o tem, kaj naj bi ljudske univerze razvijale, je večina odgovorila, da so velike potrebe po izobraževanju starejših in po izobraževanju zaposlenih. Manj jih je navajalo problem onesnaženosti okolja. V intervjujih je bila kot pomembna skupina izpostavljena skupina zaposlenih v srednji odraslosti in v pozni odraslosti (t. i. starejši delavci). Ljudske univerze se usmerjajo k izobraževanju za delo, tu iščejo svojo možnost za preživetje in za razvoj izobraževanja odraslih. Ugotavljajo, da so mladi dobro izobraženi in ni več tolikšnih potreb po formalnem srednješolskem ali dodiplomskem izobraževanju. Veliko potreb je za skupine ljudi, ki so že zaposleni, pa se morajo usposobiti za drugo delo, ker se je okolje dela spremenilo.

Velik del zavzemanja ljudskih univerz je namenjen ljudem v lokalni skupnosti. Raziskujejo, kaj ljudje potrebujejo. Pogovarjajo se z njimi, izvajajo fokusne skupine, pogovarjajo se s politiki in odločevalci. Zaposleni na ljudskih univerzah eksplicitno izpostavijo, da je potrebno ohranjati in razvijati izobraževanje, povezano s skupnimi problemi, ki so v sodobnosti predvsem problemi okoljske krize.

Stromquist in Lozano (2018) ugotavljata, da imajo ljudske univerze še vedno zelo pomembno vlogo v izobraževanju odraslih in da bodo v sodobnosti razvile nove programe. 21. stoletje je stoletje iskanja novih načinov delovanja (praks), ki odgovarjajo na kompleksnost izzivov povezav med človekom in okoljem, človekom in tehnologijo ter človekom in iskanjem smisla v afektivni družbi (Slaby in Scheve, 2019). Iskanje smisla ostaja na individualni ravni, del samostojnega učenja in del religioznega učenja, ki pa v Sloveniji ni del programov ljudskih univerz. Ponekod v tujini so tudi tovrstni programi vključeni v nabor praks na ljudskih univerzah. Vsa ta prepletenost in negotovost je izziv. Eden od odgovorov je mogoče holistično mrežno dialoško povezovanje, ki preseže delitve glede na družbeno moč in ustvarja povezave med različnimi akterji formalnega in neformalnega izobraževanja ter učenja. Organizacije se vedno bolj odpirajo v okolje in se medsebojno povezujejo v omrežja vzgoje, izobraževanja in usposabljanja. Ljudske univerze imajo lahko pri tem vodilno povezovalno vlogo, prisluhnejo posameznikom in skupnosti.

Želim si, da bi ljudje rekli: »Jaz bi se želel nekaj naučiti.« ali pa »Jaz bi se želel nekam vključiti. In bom preveril na ljudski univerzi.« [Intervju 1]

Skupnostne prakse in skupnostno izobraževanje lahko povečujejo rezilientnost lokalnih skupnosti v odnosu do globalnih, neoliberalnih ali »kapitalocenskih« pritiskov. Skupnostno izobraževanje je konkretni in možni način za razvijanje trajnostnih lokalnih skupnosti, ki varujejo okolje, socialne in kulturne dobrine.

LITERATURA

- Boeren, E. in James, N. (ur.) (2019). *Being an Adult Learner in Austere Times: Exploring the Contexts of Higher, Further and Community Education*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Clover, D., Jayme, O. B., Hall, B. in Follen, S. (2012). *The Nature of Transformation: Environmental Adult Education*. Rotterdam: Sense.
- Dolci, D. (2011 [1988]). *Dal trasmettere al comunicare. Non esiste comunicazione senza reciproco adattamento creativo*. Casale Monferrato: Edizioni Sonda.
- *Dovolj za vse* (2019). Pridobljeno s: <http://dovoljazvse.si/>.
- Gidley, J. (2017). *Postformal education: A Philosophy for Complex Futures*. New York: Springer.
- Gregorčič, M. (2018). Silenced epistemologies: the power of testimonies and critical auto/biographies for contemporary education. *Andragoška spoznanja*, 24(1), 61–75.
- Guattari, F. (2000 [1989]). *The Three Ecologies*. London: The Athlone Press.
- Javrh, P. (ur.) (2018). *Spretnosti odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jubas, K. in Lenters, K. (2019). *Extemporaneous Lesson on Place, Space, and Identity: Graffiti as a Pedagogical Disruption*. *Engaged Scholar Journal: Community-Engaged Research, Teaching and Learning*, 5(2), 79–94.
- Nanni, S. (2019). *Educazione degli adulti, sviluppo di comunità, pedagogia critica*. Milano: Franco Angeli.
- P2P: *foundation* (2019). Pridobljeno s: <https://p2pfoundation.net/>.
- Plut, D. (2018). *Sonaravni razvoj Slovenije – priložnosti in pasti*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Plut, D. (2019). Odrast – ekosistemski odgovor na okoljsko-podnebno krizo. *Sobotna priloga Dela*, 10. 8. 2019, 20–22.
- Roumel, E. (2018). Experience and Community Grassroots Education: Social Learning at Standing Rock. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 158, 47–56.
- Saksida, I. (2019). Branje odraslih je katastrofa. *Ona plus* (14. 6. 2019). Pridobljeno s: <https://onaplus.delo.si/dr-igor-saksida-branje-odraslih-je-katastrofa>.
- Slaby, J. in Scheve, C. (2019). *Affective Societies*. London: Routledge.
- Smith, T. (2019). *Sustainability, Wellbeing and the Posthuman Turn*. Cham: Palgrave/Springer.
- Stromquist, N. in Lozano, G. (2018). Popular Universities. Their Hidden Functions and Contributions. V M. Milana (ur.), *The Palgrave International Handbook on Adult and Lifelong Education and Learning* (779–796). London: Palgrave.
- Tramma, S. (2018). *Pedagogia della comunità. Criticità e prospettive educative*. Milano: Franco Angeli.
- *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. (2019). Pridobljeno s: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.
- Vigilante, A. (2011). Danilo Dolci: una rivoluzione comunicativa. V A. Vigilante in P. Vittoria (ur.), *Pedagogie della liberazione. Freire, Boal, Capitini, Dolci* (183–246). Foggia: Edizioni del Rosone.
- White, C. (2014). *Community education for social justice*. Rotterdam: Sense.
- Yamagata-Lynch, L. C. (2010). *Activity Systems Analysis Methods*. New York: Springer.

DEMOGRAFSKE SPREMEMBE – IZZIV ZA LJUDSKE UNIVERZE

*Ana Dobnikar, Matija Lampret, Nives Ličen,
Leopold Štefanič*

POVZETEK

Izobraževanje starejših bi moralo biti dostopno vsem starejšim ljudem, saj ima izredno pozitivne učinke: vpliva na razvoj znanja in veščin, na dobro počutje, socialno vključenost in zdravje. Skupina starejših je zelo heterogena, zato je pred ljudskimi univerzami izziv in možnost, da pripravijo raznolike programe in prek njih vplivajo na kakovost življenja posameznikov, družin in skupnosti. V prispevku sta predstavljena primera dobre prakse na slovenskih ljudskih univerzah, ki nagovarjata različni skupini starejših in sta prilagojena potrebam v lokalnem okolju, v strokovnih krogih pa odpirata vprašanje o inovativnem profesionalnem razvoju programov in strokovnega kadra na področju izobraževanja starejših.

Ključne besede:

demografske spremembe, neformalno izobraževanje, staranje, ljudska univerza

UVOD

Sodobne demografske spremembe, ki najbolj vplivajo na dejavnost ljudskih univerz, so na dveh področjih: staranje prebivalstva in migracije. Oboje je potrebno misliti v kontekstu sodobne kulture, zaznavati potrebe po razvoju zmožnosti za življenje v večkulturnih skupnostih in večgeneracijskih skupnostih ter to upoštevati pri načrtovanju dela za naslednja leta. V tem prispevku se bomo osredotočili na izzive, ki jih na področje izobraževanja odraslih prinaša staranje prebivalstva.

Izobraževanje in učenje pozitivno vplivata na dobrobit starejših, na njihovo dejavnost in razvoj znanja, spretnosti, vrednot, modrosti, smiselnosti življenja. V starosti nekatere zmožnosti upadajo, zato se ljudje pogosteje srečujejo z osamljenostjo. Tudi v teh primerih učenje in izobraževanje delujeta koristno, saj vplivata na upočasnitev upada zmožnosti in na zmanjšanje osamljenosti (Greaves in Farbus, 2006; Lunežnik, Hoffman in Ličen, 2018). Raziskave v različnih kulturnih okoljih, zbrane v delu *International Perspectives on Older Adult Education* (Findsen in Formosa, 2018), kažejo, da socialni stiki, ki slonijo na mnogih vrstah individualnega in skupinskega mentorstva, pozitivno vplivajo na telesno in mentalno zdravje starejših. Poročajo tudi o pozitivnem vplivu izobraževanja in učenja v starosti na socialno vključenost in razvoj sodelovanja v gospodarskem, kulturnem, političnem in družbenem življenju (Filipovič Hrast in Hlebec, 2014, str. 145; Radović Marković, 2013). Kljub pozitivnim učinkom izobraževanja mnogo starejših ni vključenih v izobraževalno dejavnost. Razloge za to lahko iščemo v starizmi, to je v zmotnih prepričanjih o starejših ljudeh, v neustreznem razumevanju izobraževanja, ki naj bi bilo namenjeno predvsem trgu dela, v tem, da nimamo oblikovanih raznolikih modelov in programov za zelo heterogene skupine starejših in tudi v tem, da so najučinkovitejši individualizirani pristopi, teh pa je v praksi izobraževanja starejših zelo malo.⁴²

⁴² Na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje (SUTŽO) so razvili program *Znaš, nauči drugega*, ki spodbuja vrstniško mentorstvo. Razvijajo tudi posebne programe za svetovanje starejšim, ki upoštevajo pomen individualiziranega pristopa.

V zadnjih desetletjih se je sicer izoblikovalo precej izobraževalnih programov za starejše, vendar je vključenost starejših v izobraževanje glede na pozitivne učinke izobraževanja še vedno razmeroma nizka. Na ljudskih univerzah ponujajo program univerze za tretje življenjsko obdobje, učenje organizirajo v centrih za medgeneracijsko učenje in v centrih za večgeneracijsko učenje, ponekod ponujajo študijske krožke in tečaje za starejše delavce. Kljub temu ostajajo nekatere skupine, ki jih programi ne nagovorijo: npr. starejši moški,⁴³ o katerih pišemo v drugem delu prispevka, kjer predstavljamo primera dobre prakse. V tem poglavju najprej opisujemo spremembe, ki so nastale v povezavi z dolgoživo družbo, in se sprašujemo, kako lahko ljudske univerze v svojem (lokalnem) okolju inovativno odgovorijo na izzive.

DARILO DOLGEGA ŽIVLJENJA

Ker človek živi dlje, bo prihodnost za vse ljudi drugačna. Tako kot globalizacija in robotizacija leto za letom spreminjata naš način življenja, se le-to spreminja tudi z dolgoživostjo. Načini življenja, ki sledijo socialnim vlogam, ki jih sedaj poznamo in po katerih se odločamo o svojih izbirah, ne bodo delovali v prihodnosti, za katero je pričakovana življenjska doba nad 100 let. Potrebno bo izumiti nove vzorce, kar velja tudi za izobraževanje starejših. Pričakujemo, da življenje ne bo sledilo zaporedju treh obdobj, ki so: priprava na delo, delo in postdelovna faza, temveč bo teh obdobj več in dejavnosti se bodo prepletale. To pomeni, da bo več tranzicij. To so obdobja zgoščenih izkušenj in iskanja prilagajanja ali novih poti. Med otroštvom in odraslostjo se je razvilo dolgo obdobje mladosti, med odraslostjo in starostjo se razvija novo prehodno obdobje pozne odraslosti. Učenje označujejo tranzicije in nenehna re-kreacija znanja, veščin, identitete.⁴⁴ Na te izzive morajo odgovoriti (tudi) izobraževalci odraslih in starejših odraslih, zato lahko pričakujemo mnogo inovacij.

Po napovedih se bo v Evropi do leta 2050 prebivalstvo, starejše od 60 let, skoraj podvojilo (Findsen in Formosa, 2011, str. 8). Napovedi o pričakovani življenjski dobi kažejo, da če ste sedaj stari 20 let, imate 50 % možnosti, da boste doživeli več kot 100 let, če ste stari 40 let, imate 50 % možnosti, da boste dosegli 95 let, in če ste stari 60 let, imate 50 % možnosti, da boste dosegli 90 let. Za zadnje stoletje je značilno, da se je pričakovana življenjska doba podaljšala za približno 30 let (Walker, 2019). Pričakovana življenjska doba v Evropi je bila leta 1900 med 45 in 55 let, leta 2010 je med 75 in 85 let.

Veliko razprav govori o ekonomskih in zdravstvenih težavah, ki jih prinaša dolgoživost. Toda slednja prinaša tudi veliko možnosti, da podarjeni čas ljudje napolnijo, da ustvarijo »polni čas«. Predvideva se, da bodo zaradi boljšega zdravja ljudje delali dlje časa in (tudi) zato bodo potrebovali nova znanja. Če danes rečemo, da je nekdo dodiplomski študent, lahko približno ocenimo, koliko je star. V prihodnosti se pričakuje, da se bodo ljudje različnih starosti vračali v dodiplomski ali podiplomski študij. Univerze in ljudske univerze bodo v središču kreativnih grozdov, povezovale se bodo s podjetji, ki bodo morala poskrbeti za starejše zaposlene, s kulturnimi ustanovami, z domovi za starejše, s čutnimi vrtovi – denimo – bodo del ponudbe izkustvenega učenja za starejše.

Naj ponovimo trditev iz uvoda, da različne raziskave kažejo, da so povezanost ljudi, dobri medsebojni odnosi, dejavno sodelovanje ljudi v skupnosti pomembni dejavniki kakovostne starosti. Harvardska študija (Vaillant, 2015) ugotavlja, da sta za kakovostno starost pomembna dejavnost in izkušnje. Susan Pinker⁴⁵ (2015), ki je raziskovala skupine starejših na Sardiniji, ugotavlja, da je za dolgoživost pomembno gojiti dobre medsebojne odnose.

⁴³ Več o tem, kaj bi lahko naredili za vključevanje starejših moških, glej na spletni strani projekta *Old Guys Say Yes to Community*, ki je dostopna na: <https://oldguys.si/sl/dobrodosli/>.

⁴⁴ Razvija se teorija tranzicijskega učenja (angl. *transitional learning*) kot svojevrsnega učenja v obdobjih prehodov, ki poteka v prehodu iz dela v upokožitev ali ob brezposelnosti ali ob soočanju z boleznijo in ob drugih prelomnih dogodkih.

⁴⁵ Več o tem v posnetkih: (1) Pinker (2017). *The secret to living longer may be your social life*, dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=pt1ecdCZ3dg>; (2) Pinker (2015). *The Village Effect*, dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=HqdlB7g2I3I>; *Does an Italian village hold secrets to a long life?* (2016), dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=mlnpk5zNH9E>.

Pomembno je torej ustvariti možnosti za **produktivno staranje** (Gratton in Scott 2016), in sicer z upoštevanjem, da kronološka starost sama po sebi ne določa človeku dejavnosti.⁴⁶ V slovenskem prostoru lahko občudujemo starejše, ki se jim zdi upokožitev dolgočasna, kot pravi Helena Drašković.⁴⁷ Občudujemo dejavne ustvarjalce po 80. letu, npr. Svetlano Makarovič, Jelko Reichman⁴⁸ in Pavla Mihelčiča.⁴⁹ Izjemne so tudi znanstvenice, npr. dr. Ana Krajnc in dr. Aleksandra Kornhauser.

AKTIVNO STARANJE

V potrošniški družbi je pomembno le tisto delovanje, ki je finančno učinkovito, le tako delovanje je »koristno«; kar ni, je nekoristno. Potrošniška kultura ne deluje v prid iskanju inovacij, ki terjajo več časa. Potrebno je razmisliti tudi o počasnosti v nasprotju s hitrostjo, nujnosti različnosti v nasprotju s homologacijo, nujnosti »nekoristnega«, kot so odnosne dobrine, kreativnost, umetnost. Starost ni koristna v načinih tržnega razmišljanja, ker ta generacija ne proizvaja profita, saj emocionalnega in modrostnega »profita« še ne merimo. V nasprotju z ozkim (tržnim) gledanjem se vprašamo, kako je lahko starost koristna s svojimi spoznanji in svojo modrostjo. Kako je nekoristnost koristna?⁵⁰ Koristna je prav s svojo počasnostjo, s preiščenostjo in z modrostjo. Opredelitev slednje je več, a pri vseh gre za razumevanje modrosti kot celovite strukture, ki jo napolnjujejo znanje, izkušnje in emocije, kar je v t. i. afektivni družbi pomembna zmožnost. Ljudje potrebujejo različne pristope in različno znanje. Pomembno je, da generacije med seboj sodelujejo in prenašajo znanje, da so starejši dejavni del socialnih omrežij in ustvarjalci odnosnih dobrin. Prav pri odnosnih dobrinah (angl. *relational goods*), kot jih imenuje M. Nussbaum (2010), imajo starejši »koristno« vlogo. S staranjem prebivalstva so vedno bolj očitna vprašanja medgeneracijske solidarnosti. Slednja pa ne označuje le materialne in finančne solidarnosti, temveč tudi razvijanje medsebojnega razumevanja in skupnega delovanja pri oblikovanju inkluzivne skupnosti. Staranje prebivalstva je izziv za različne institucije, a ni modro razmišljati le o potrebni oskrbi za tiste skupine starih, ki pomoč potrebujejo, temveč tudi o tem, kako aktivirati potencial dejavnega staranja, saj večina starejših ni nemočnih.

⁴⁶ Pojavlja se angleški izraz *age agnostic*, ki pomeni, da ne verjamemo slepo kronološki starosti.

⁴⁷ Intervju s Heleno Drašković, *Sobotna priloga Dela*, 10. 8. 2019, str. 8–10.

⁴⁸ Dostopno na: <https://www.rtvsl.si/kultura/knjige/nenadkriljivi-dami-besede-in-ilustracije-80-let-svetlane-makarovic-in-jelke-reichman/497587>.

⁴⁹ Intervju s Pavlom Mihelčičem, *Sobotna priloga Dela*, 3. 8. 2019, str. 22–23.

⁵⁰ Glej Ordine (2015). *Koristnost nekoristnega*.

Projekt MoPAct in kazalnik aktivnega staranja

Projekt MoPAct – *Mobilising the Potential of Active Ageing in Europe*, ki je vključeval 32 institucij iz 13 držav (gl. www.mopact.group.shef.ac.uk), je potekal od 2012 do 2017 in ga je financirala Evropska komisija. Vodil ga je Alan Walker (Walker, 2019). Raziskovali so naslednja področja: (1) strategije za dejavno staranje v Evropi, (2) doseganje gospodarske vzdržnosti v starajoči se družbi, (3) učinkovite in vzdržne pokojnine, (4) podaljševanje delovnega življenja, (5) spodbujanje zdravja in družbene vključenosti, (6) uporabo tehnologije. O družbeni opori starejših v dolgotrajni oskrbi so razmišljali iz zornega kota možnosti za socialne inovacije, o promociji politične vključenosti in participacije starejših pa iz psihološke in sociološke perspektive. Cilj tega projekta je bil razviti čim več strategij za dejavno staranje in opolnomočenje starejših.

Od leta 1993 se povečuje število raziskav, razvijajo se politike in prakse, ki promovirajo dejavno staranje. Slednje je bilo povezano predvsem s podaljševanjem zaposlenosti. V projektu MoPAct avtorji nasprotujejo zožitvi pojma *dejavno staranje* zgolj na podaljševanje zaposlitve starejših in ga opredeljujejo kot kompleksni pojem in strategijo, ki se uresničuje le z interdisciplinarnim/medpodročnim povezovanjem. V središču pozornosti je dejavna participacija starejših in ne toliko delo kot zaposlenost. Dejavno staranje torej ne pomeni le podaljševanja zaposlitve kot profitne dejavnosti, temveč tudi izmenjavo znanja in razvijanje različnih zmožnosti v drugih socialnih okoliščinah. Teoretski okvir interpretacije dejavnosti vključuje socialno-ekološke teorije, ki zajamejo t. i. človeka v okolju, in teorije življenjskega poteka, ki obravnavajo človeka v celotni biografiji. Za kakovostno staranje je pomembna celotna biografija človeka, vse izkušnje in okolje, v katerem živi.

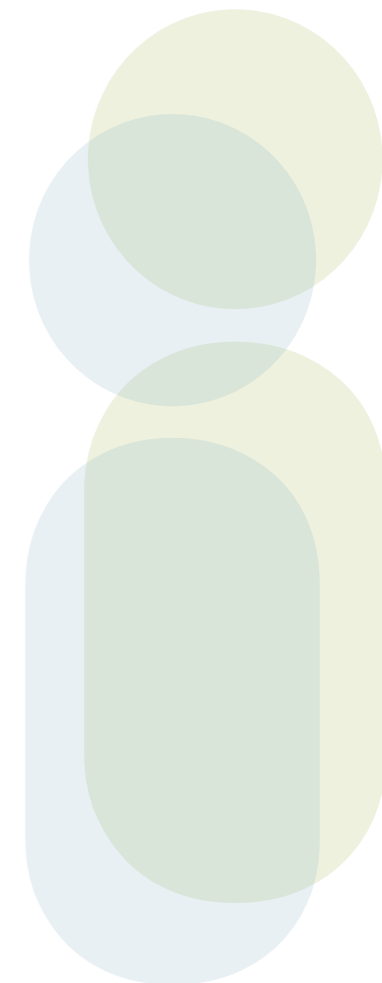
Kazalnik aktivnega staranja ali AAI (angl. *Active Ageing Index*) je skupen kazalnik za EU, ki kot kronološko mejo, nad katero so ljudje stari, šteje 55 let. To je potrebno upoštevati, ker večinoma kot obdobje starosti upoštevamo kronološko starost nad 65 let. Omenjeni kazalnik vključuje štiri področja: (1) zaposlitev, (2) družbeno participacijo, (3) samostojno, zdravo in varno življenje (vključuje npr. dostop do zdravstvenih storitev, finančno varnost, učenje, telesno dejavnost) ter (4) zmožnosti za dejavno staranje. Vsako od teh področij vključuje še podrobnejšo členitev. Slabosti, ki jih ugotavljajo za Slovenijo, so: (1) nizka stopnja zaposlenosti v starostni skupini med 55 in 64 let, še posebej je nizka zaposlenost žensk v njej, (2) nizka politična participacija, (3) razmeroma nizka telesna dejavnost, (4) mentalno blagostanje in (5) uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije.

AAI je v Sloveniji nizek. Kot je razvidno iz spodnje preglednice, imajo najvišjega na Švedskem.

Tabela 1: Evropske države glede na AAI

Država	AAI
Švedska	44,9
Danska	40,3
Nizozemska	40,0
Velika Britanija	39,7
Finska	39,0
Irska	38,6
Francija	35,8
Luksemburg	35,7
Nemčija	35,4
Estonija	34,6
Češka	34,4
Ciper	34,2
Avstrija	34,1
Italija	34,0
EU 28	33,9
Belgija	33,7
Portugalska	33,5
Španija	32,6
Hrvaška	31,6
Latvija	31,5
Litva	31,5
Malta	31,5
Bolgarija	29,9
Slovenija	29,8
Romunija	29,6
Slovaška	28,5
Madžarska	28,3
Poljska	28,1
Grčija	27,6

(Vir: AAI za leto 2014, dostopno na <https://statswiki.unece.org/display/AAI/II.+Ranking>.)

Razvoj strategij dejavnega staranja je povezan z mnogimi dejavniki, npr. z lokalno in evropsko politiko, z zaposlovalnimi politikami, s finančnimi sistemi. Zagotoviti je potrebno ustrezno okolje, da lahko starejši participirajo na trgu dela (tisti, ki to želijo), da zdravo živijo in da so aktivni v drugih dejavnostih, kot je npr. prostovoljstvo in izobraževanje. Ena od takih možnosti so programi za izobraževanje s pomočjo umetnosti, ki prispevajo k mentalnemu in socialnemu blagostanju. Učenje s pomočjo umetnosti ima v Sloveniji zelo bogato tradicijo z zborovskim petjem, z literarnim delovanjem in bi jo lahko obogatili s sodobnimi pristopi. V nadaljevanju opisujemo primer glasbene skupine žensk, ki deluje v *Centru za izobraževanje in kulturo Trebnje*.

GLASBENI KROŽEK BRENKICE V CENTRU ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO TREBNJE

Glasbeno izobraževanje je lahko organizirano na različne načine. Udeleženci lahko glasbo poslušajo, jo ustvarjajo, se učijo igrati kakšno glasbilo. V Sloveniji je zelo dobro razvito glasbeno izobraževanje prek zborovskega petja, manj so razvite druge oblike glasbenega izobraževanja za odrasle in starejše odrasle. Tudi na tem področju je bilo nekaj poskusov z namenom, da bi oblikovali skupine za odrasle.⁵¹ V tujini, denimo, ponujajo glasbeno izobraževanje odraslih v projektih, kot je neformalno izobraževanje na področju umetnosti v Belgiji: *Flemish Part-time Art Education of visual art, music, word craft and dance*. Izobraževanja so odprta za vse starosti od šestega leta dalje. Zanimanje zanj je veliko (Yonghyup in Roles 2018, str. 281). Glasbeno izobraževanje starejših sodi v okvir izobraževanja na področju umetnosti, kamor uvrščamo tudi slikarstvo, film, besedno umetnost (pripovedovanje, poezijo, kreativno pisanje), ki je sicer dobro razvito v mreži študijskih krožkov na *Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje*. Pomen izobraževanja na področju umetnosti za starejše kaže tudi Festival znanja in kulture starejših.⁵²

POZITIVNI VPLIVI GLASBE IN USTVARJANJA

Glasba se uporablja na različne načine: kot pripomoček pri tehnikah hitrejšega pomnjenja, za motivacijo in druge vrste vplivanja, tako za vzgojo kot terapijo.⁵³ Zadnje čase se tako v različnih virih pojavljajo novi načini uporabe glasbe v terapevtske namene, razvijajo se projekti, kot je »pojoča bolnišnica«. Glasbena terapija uporablja različne glasbene aktivnosti: petje, igranje, poslušanje, ples, slikanje ob glasbi. Omenimo še glasbeno improvizacijo, ki je priznana tehnika različnih terapij (Wigram 2005, str. 37).

Pickles (2003) je raziskoval, kaj glasba pomeni udeležencem pevskega zbora Univerze za tretje življenjsko obdobje v Veliki Britaniji. V svojo raziskavo je vključil starejše odrasle, stare od 58 do 86 let, in s pomočjo strukturiranega intervjuja ugotavljal, kako glasba pripomore in dodaja vrednost življenjskim izkušnjam. Ugotovil je, da jim lahko pomaga pri premagovanju težav, ki se pojavljajo v dobi starejše odraslosti, kot so na primer slabšanje vida in sluha, pri pridobivanju socialne podpore in širjenju socialne mreže. Znano je, da podpora v socialni mreži, ki jo imajo starejši odrasli, podaljšuje osebno vpletenost v skupnost, kar ima potencial, da pozitivno vpliva na psihološko zdravje posameznika in povečuje splošno zadovoljstvo (Creech idr., 2013, str. 91).

⁵¹ Glej npr. raziskavo Mojce Krapež *Glasbeno izobraževanje odraslih: sinergija aplikativne etnomuzikologije in andragogike*.

⁵² Glej spletno stran <http://www.utzo.si/festival-znanja-in-kulture-starejsih/>.

⁵³ Ob vseh pozitivnih učinkih glasbe ne smemo zanemariti tudi negativnih vplivov, o čemer pa v našem prispevku ne bomo razpravljali.

Podobno raziskavo sta izvedla Hays in Minichiello (2005), ki sta opravila intervjuje z 38 starejšimi odraslimi v starosti od 60 do 98 let. Ugotovila sta povezavo glasbe z vzdrževanjem dobrega počutja, izražanjem duhovnosti, samostojnostjo, zmanjševanjem osamljenosti in tudi povezavo z zmanjševanjem stresa. Glasba oziroma njeno izvajanje znotraj skupine lahko predstavlja pomemben kontekst pri vzdrževanju dobrega počutja, ko se posameznik srečuje s posebnostmi obdobja starejše odraslosti. Tudi v našem kulturnem okolju je mnogo dobrih praks: npr. pevski zbori, v katerih delujejo starejši odrasli, plesne skupine starejših, ki delujejo pri društvih upokojencev, na Univerzah za tretje življenjsko obdobje so aktivna plesna društva. Glasba je torej zelo pomembna aktivnost, ki vpliva na občutek zadovoljstva in zdravje ter ljudi povezuje (Creech idr., 2013; Luakka, 2006). Ljudje jo uporabljajo v povezavi z osnovnimi psihološkimi potrebami, kot je na primer uravnavanje razpoloženja, relaksacija in užitek. Zanimanje starejših za različne glasbene dejavnosti narašča, prav tako potreba po znanju, povezanem z glasbenim izobraževanjem ter glasbo samo (Gembris, 2008, str. 103). Želeli bi si, da bi bilo tudi v Sloveniji več takih dejavnosti.

BRENKICE: »SMO TAKO, KOT MORA BIT'.«

V okviru Univerze za tretje življenjsko obdobje pri *Centru za izobraževanje in kulturo Trebnje* deluje glasbeni krožek *Brenkice*. Poteka pod mentorstvom upokojene profesorice glasbe, vse članice so starejše od 60 let. Srečujejo se tedensko, po dve do tri ure. Učijo se igranja kitare in petja ob spremljavi. Lotevajo se nekaterih ljudskih pesmi, predvsem pa se učijo igrati slovensko popularno glasbo. Krožek je zelo zanimiv, saj v Sloveniji nismo našli podobnih skupin, kjer bi se starejši učili igrati kakšen instrument.

Med udeleženkami so se spletle vezi, katerih vozlišče je ljubezen do glasbe. Po vsakem končanem srečanju se odpravijo na kavo v bližnjo kavarno, kjer se pogovarjajo o vseh mogočih zadevah. Krožek je postal del socialne mreže vsake posameznice, spletle so se prijateljske vezi. Ena od udeleženk je na vprašanje, kakšni se ji zdijo odnosi v krožku, odgovorila:

»Kar se tiče tega, da se družimo, je v redu, da malo poklepetamo. Saj včasih več klepetamo kot igramo. Dve udeleženci sem poznala že od prej, samo nismo bile prijateljice, bile smo bolj znanke. Zdaj smo pa prijateljice. Jaz jih imam za prijateljice. Tudi na morju smo bile skupaj.«

Glasbeni krožek *Brenkice* je postal ena od pozitivnih dejavnosti v življenju članic. Učenja igranja kitare in petja se udeležence krožka učijo iz veselja do glasbe. Cilj igranja ni vrhunsko izvajanje posameznih pesmi, ampak samo izvajanje in užitek ob tem. Človeka navda dober občutek, ko izvajan »material« zazveni »pravilno«, menijo članice. Seveda je stvar posameznika, kdaj je z izvedbo zadovoljen. Občutek ob tem, ko človek nekaj zaigra ali zapoje, pa vedno doprinese k občutku zadovoljstva. O dobrem počutju članic krožka so se strinjale članice in mentorica, ki je povedala:

»Ko pridemo v tisti prostor, smo vesele, se smejemo, smo sproščene. Da ne govorimo, kaj imajo vse doma, ampak tu vse odpade. Tu se veselimo pa smejemo. „Kaj se pa boste grdo držale, od tega boste gube dobile, boste vse zmečkane.“ Zdaj smo res tako, kot mora bit'.«

Skupino povezuje izvajanje glasbe in sproščeno vzdušje. Slednje je pomembno tudi takrat, ko so se posamezne članice soočile s kakšno težavo pri učenju oziroma pri ponavljanju pesmi. Dobra klima pripomore k temu, da ure potekajo tekoče. Učenje glasbe tudi v tem primeru vpliva na dobro počutje in na oblikovanje socialnega omrežja. Glede na različne raziskave, ki smo jih omenjali, in glede na izkušnje v glasbenem krožku *Brenkice*, bi pričakovali, da se bodo v prihodnosti oblikovale podobne glasbene skupine tudi v drugih okoljih.

IZOBRAŽEVANJE STAREJŠIH MOŠKIH NA LJUDSKI UNIVERZI RADOVLJICA: »SAM SVOJ MOJSTER«

Slovenske raziskave (Kump in Jelenc Krašovec, 2012) kažejo, da se v našem okolju v organizirano izobraževanje vključujejo starejši odrasli, ki imajo višjo stopnjo izobrazbe, so bogatejši, pogosteje živijo v mestu in so večinoma ženskega spola. Tisti, ki se ne izobražujejo v izobraževalnih organizacijah (v organiziranih programih), so velikokrat opredeljeni kot izobraževalno nedejavni odrasli. Tako se dojema tudi starejše moške. Slednji, še posebej tisti z nižjo stopnjo izobrazbe, se ne vključujejo v organizirane aktivnosti v izobraževalnih ustanovah. Sebe ne zaznavajo kot udeležence že izdelanih izobraževalnih programov (Jelenc Krašovec, Radovan, Močilnikar in Šegula, 2014, str. 9–11). Ta skupina dojema izobraževanje (starejših) bolj kot žensko področje. Na manjšo vključenost starejših moških ne vpliva le njihovo subjektivno dožemanje izobraževalne dejavnosti kot ženske dejavnosti, temveč še drugi dejavniki.

Pri pripravi izobraževalnih programov moramo upoštevati, da imajo starejši moški različne potrebe, cilje, pričakovanja, zmožnosti in navade. Privabimo jih lahko v izobraževalne programe, ki so načrtovani, predstavljeni in izvedeni na način, ki ustreza njihovim interesom, željam in okoliščinam (McGivney 2004, str. 88–89). Izobraževalna organizacija, kot je Ljudska univerza, ki poskuša v različne izobraževalne programe pridobiti in vključiti starejše moške, si mora pridobiti (spo)znanje, kdo so ti ljudje in kaj jim ponuditi.

Na *Ljudski univerzi Radovljica* se lahko starejši odrasli, poleg ostalih starostnih skupin, vključijo v neformalne programe izobraževanja prek:

- študijskih krožkov,
- Medgeneracijskega centra Radol'ca in Bled,
- Večgeneracijskega centra Gorenjska,
- programov univerze za tretje življenjsko obdobje, ki delujejo na univerzi.

Medgeneracijski center Radol'ca in Bled omogoča ljudem, da se v svojem lokalnem okolju vključujejo v več aktivnosti. Gre za odprt prostor, kjer je glavni namen druženje različnih generacij, ki se spoznavajo in aktivno so-delujejo. Dejavnosti se oblikujejo glede na potrebe, želje in interese udeležencev, poudarek pa je na povezovanju z lokalnimi organizacijami. Center je financiran s strani občin Upravne enote Radovljica in udeležba je za ljudi brezplačna.

Večgeneracijski center je projekt, ki ga izvajajo od januarja 2017, sofinancirata pa ga *Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije* ter *Evropski socialni sklad*. Programi so za udeležence brezplačni. Glavni cilj projekta je nudenje različnih vsebin različnim ciljnim skupinam. Prispevati želijo k dvigu kakovosti življenja in preprečevati zdrs v socialno izključenost ter revščino. Aktivnosti so zasnovane na pridobivanju kakovostnih, uporabnih in aktualnih spretnosti ter znanj za potrebe vsakdanjega življenja in dela pripadnikov izbranih ciljnih skupin. V tem projektu centru so kot ena od ranljivih ciljnih skupin navedeni tudi starejši odrasli, zlasti tisti iz socialno ogroženih okolij.

Cilj medgeneracijskega in večgeneracijskega centra je, da se ljudem v lokalni skupnosti ponudi dostopne, raznolike in kakovostne programe, ki omogočajo socialno vključenost, vključno s spodbujanjem enakih možnosti in dejavnega sodelovanja. Ljudska univerza študijske krožke in programe preko obeh centrov izvaja večinoma v dopoldanskem času, nekaj pa tudi v popoldanskem. Vanje je skupaj z udeleženci *Univerze za tretje življenjsko obdobje Radovljica*⁵⁴ vključenih 72,9 % upokoјencev. Med upokoјenimi udeleženci prevladujejo ženske, teh je 78 %, moških pa je 22 %.

Na *Ljudski univerzi Radovljica* so v letu 2018 izvedli raziskavo, kjer so preučevali dejavnike, ki vplivajo na udeležbo starejših moških v neformalnem izobraževanju na Ljudski univerzi (Dobnikar, 2018). Rezultati so jim kasneje pomagali pri pripravi programov za starejše moške. Zanimalo jih je, kdo so starejši moški, ki so že vključeni v neformalne programe, kakšni so njihovi motivi za vključitev vanje in kaj jih ovira, da se ne vključujejo v druge neformalne programe na Ljudski univerzi. Zanimalo jih je tudi, ali ponudba *Ljudske univerze Radovljica* ustreza potrebam in željam starejših moških. Raziskava je pokazala, da prevladujejo moški, ki so stari od 60 do 69 let, teh je 62,2 %, najmanj pa je starih 80 let ali več. Tudi druge raziskave ugotavljajo, da udeležba v izobraževanju s starostjo upada, ne glede na druge dejavnike. Več kot polovica anketiranih moških ima dokončano višjo stopnjo izobrazbe (višja šola ali več), le 21,1 % moških ima zaključeno manj kot štiriletno srednjo šolo. Na splošno se v izobraževanje starejših odraslih večinoma vključujejo starejši, ki imajo višjo stopnjo izobrazbe. Pri načrtovanju programov za starejše moške je pomembno spoznati, kaj počnejo v svojem prostem času, saj to vpliva na vključitev v izobraževanje. V največji meri anketirani moški v prostem času opravljajo najrazličnejša praktična opravila, popravila v hiši in delo na vrtu, ukvarjajo se z različnimi hobiji, ustvarjalnimi delavnici, ročnimi deli in s športnimi aktivnostmi. Veliko odraslih, še posebej starejših odraslih, se izobražuje v svojem prostem času in za dejavnosti prostega časa. Motiv je interes, povezan s hobijem in s preživljanjem prostega časa (Kump in Jelenc Krašovec 2010, str. 25).

Starejši odrasli imajo zelo različne motive za udeležbo v izobraževanju in na odločitve za izobraževanje vpliva več dejavnikov. Poznavanje in upoštevanje dejavnikov, pričakovanj, motivov in ovir starejših odraslih za izobraževanje lahko pomembno poveča njihovo pripravljenost za udeležbo v izobraževanju (Radovan 2012, str. 71). Med vsemi anketiranimi moškimi prevladuje motiv pridobivanja novega znanja, sledita pa mu motiva osebnostne rasti in razvoja samozavesti. Pomemben motiv za vključitev v izobraževalni program je, da lahko moški počnejo stvari, za katere prej niso imeli časa. Na *Ljudski univerzi Radovljica* so opazili, da se moški, vključeni v en program, ne vključujejo v druge programe, ki jih ponujajo. Več kot polovica moških je vključenih le v en program. Z raziskavo so ugotovili, da se ne vključujejo, ker jih ostali programi ne zanimajo. Sledili sta še oviri: pomanjkanje časa in neseznanjenost z vso ponudbo Ljudske univerze. Starejše moške so vprašali tudi, kakšne vsebine in programi bi jim najbolj ustrezali. Največkrat so izpostavili ročna dela/opravila in praktične delavnice, iz česar lahko sklepamo, da morajo biti programi in vsebine, ki bi pritegnili starejše moške, praktični, temeljiti morajo na različnih veščinah ter imeti širši praktični pomen, tako, kot je to izpostavljeno tudi v drugih raziskavah (Golding idr. 2007; McGivney 2004).

Starejšim moškim je potrebno dati možnost in besedo, kakšni naj bodo izobraževalni programi, saj takšna praksa spodbudi smisel vključevanja v izobraževalne aktivnosti. Najučinkovitejša pot je, da jim ponudimo aktivnosti in programe, ki so soglasni z njihovimi vrednotami in interesi. Ponudniki izobraževanja ne morejo samo predvidevati, da poznajo vrednote, interese, želje in potrebe starejših moških. Ugotavljanje značilnosti ciljne skupine zahteva pristen odnos in posvet z njimi. Pri tem deluje sistem, ki je usmerjen na učečega se posameznika, sistem, ki je usmerjen »od spodaj navzgor«. Tako omogočimo starejšim moškim, da v takšnih programih in dejavnostih začutijo svojo pot (McGivney 2004, str. 102–103).

Na podlagi raziskave, ki jo lahko razumemo kot analizo izobraževalnih potreb, so v maju 2019 izvedli študijski krožek *Sam svoj mojster*, kjer so se moški učili polaganja talnih ploščic. Študijski krožki temeljijo na sodelovalnem učenju v majhnih skupinah in življenjskih izkušnjah udeležencev, ki so si med seboj enakopravni. Potekajo pod okriljem *Andragoškega centra Slovenije* in so za udeležence brezplačni. V praksi se je izkazalo, da je omenjeni študijski krožek povezal moške različnih generacij in da so imeli priložnost izmenjave in deljenja svojega znanja ter izkušenj. S tem so presegli njihove predsodke in mnenja, da je izobraževanje namenjeno le klasičnemu šolskemu »učenju snovi«. Tako so udeležencem pokazali, da je sta področji izobraževanja in učenja zelo široki in da se pogosto povezuje z vsakdanjim življenjem.

⁵⁴ Univerza za tretje življenjsko obdobje Radovljica je članica mreže Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje.

ZAKLJUČEK

V prihodnosti lahko pričakujemo veliko število starejših, ki se bodo iz različnih razlogov vključevali v izobraževanje. Ker gre za razsežno in tudi zelo raznoliko skupino, bodo ljudske univerze kot lokalna izobraževalna središča odgovarjale na del izobraževalnih potreb.

V Sloveniji je potrebno **razvijati nove strategije za dejavno staranje** in s tem povezano izobraževanje starejših. Upoštevati je potrebno povečano število tranzicij in heterogenost izobraževalnih potreb, učenje iz izkušenj, fleksibilnost in agilnost pri razmišljanju in načrtovanju programov, sodelovanje z različnimi akterji v lokalnem okolju. V drugem delu prispevka smo predstavili področje glasbenega izobraževanja starejših kot učinkovite dejavnosti, ki je premalo prilagojena različnim skupinam starejših. Drugi navedeni primer je prikazal aktivnost ciljne skupine starejših moških, ki v Sloveniji niso vključeni v izobraževanje starejših. Omenjena primera nakazujeta, kje bi lahko že sedaj pripravili izobraževalne programe in poskrbeli za animacijo različnih ciljnih skupin starejših. S spremenjenimi življenjskimi poteki in podaljševanjem zaposlitve se bodo pokazale tudi potrebe po izobraževanju za delo. Mogoče bodo na te potrebe odgovorile ljudske univerze v sodelovanju s podjetji.

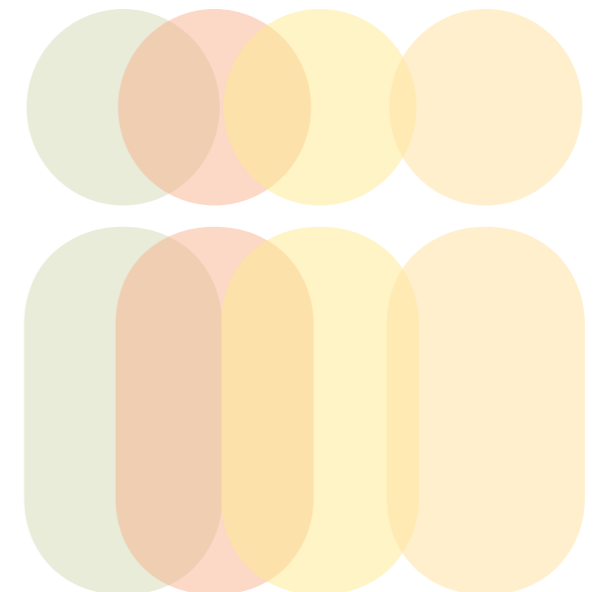
Da bi olajšali udeležbo starejših v izobraževanju, je (še vedno) potrebno razmišljati o starizmih, ki ovirajo dejavnosti v starosti. Nasprotno z njimi je spodbujanje praks, pri katerih so starejši akterji sprememb in lahko sami razvijejo družbene inovacije. Ker naj bi vsi (starejši) imeli možnost za izobraževanje, ki ima toliko pozitivnih učinkov na blagostanje posameznika in skupnosti, bodo imele ljudske univerze veliko možnosti za razvoj programov, kar s sabo prinaša tudi potrebo po profesionalno usposobljenem kadru za delo na področju izobraževanja starejših.

Za večjo udeležbo pa ne zadostuje le zagotovljena ponudba v nekem okolju. Ta mora biti tudi geografsko dostopna, organizacijsko in vsebinsko ter izvedbeno raznolika. To implicira razmislek o razvojnem centru, ki bi razvijal programe za izobraževanje starejših. Realizirali se bodo v različnih okoljih, potrebno je razviti tudi strategije animacije in svetovalnega dela za starejše. Za starejše, ki se ne vključujejo v izobraževanje, je pomembna ovira tudi finančni dejavnik. Glede na pozitivne učinke izobraževanja bi bilo dobro, če bi poskrbeli, da bi bili programi za starejše brezplačni. Kot ugotavljajo Dobnikar (2018), Findeisen (2009), Kump in Jelenc Krašovec (2012), potrebujemo boljše sodelovanje med organizacijami za izobraževanje starejših, urejeno financiranje izobraževanja starejših, razvito lokalno in nacionalno politiko izobraževanja starejših. Izobraževanje starejših je namreč namenjeno življenjskemu obdobju, ki je dolgo približno 30 let, in vsaj trem skupinam: (1) starejšim na prehodu v upokojitev, ki mogoče začenjajo svojo drugo kariero, (2) starejšim v srednjem obdobju starosti in (3) starejšim v poznem obdobju. Namenjeno je tako razvoju instrumentalnih znanj in veščin kot razvoju zadovoljstva in smiselnosti življenja.

LITERATURA

- *Active aging index*. Pridobljeno s: <https://statswiki.unece.org/display/AAI/II.+Ranking>.
- Butterwick, S. in Roy, C. (ur.) (2016). *Working the Margins of Community-Based Adult Learning*. Boston: Sense.
- Creech, A., Hallam, S., McQueen, H. in Varvarigou, M. (2013). The Power of Music in the Lives of Older Adults. *Research Studies in Music Education*, 35(1), 87–10.
- Dobnikar, A. (2018). *Neformalno izobraževanje starejših moških na Ljudski univerzi Radovljica*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- *Does an Italian village hold secrets to a long life?* (2016). Pridobljeno s: <https://www.youtube.com/watch?v=mlnpk5zNH9E>.
- *Festival znanja in kulture starejših* (2019). Pridobljeno s: <http://www.utzo.si/festival-znanja-in-kulture-starejsih/>.
- Filipovič Hrast, M. in Hlebec, V. (2014). *Oskrba starejših v skupnosti: dejavnosti, akterji in predstave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Findeisen, D. (2009). Izobraževanje starejših odraslih in pomen njihovega izobraževanja za njih same ter družbo. *Andragoška spoznanja*, 15(3), 12–21.
- Findsen, B. in Formosa, M. (2011). *Lifelong Learning in Later Life. A Handbook on Older Adult Learning*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Findsen, B. in Formosa, M. (2018). *International Perspectives on Older Adult Education*. New York: Springer.
- Gembris, H. (2008). *Musical activities in the third age: an empirical study with amateur musicians*. Prispevek predstavljen na *Second European Conference on Developmental Psychology of Music*. Roehampton University, England, 2008. Prispevek pridobljen s: https://www.researchgate.net/publication/242511320_Musical_Activities_in_the_Third_Age_An_Empirical_Study_With_Amateur_Musicians.
- Golding, B., Brown, M., Foley, A., Harvey, J. in Gleeson, L. (2007). *Men's sheds in Australia: Learning through community contexts*. A National Vocational Education and Training Research and Evaluation Program Report. Pridobljeno s: https://www.ncver.edu.au/__data/assets/file/0027/4797/nr5011.pdf.
- Gratton, L. in Scott, A. (2016). *The 100-year Life: Living and Working in an Age of Longevity*. London: Bloomsbury.
- Greaves, C. J. in Farbus, L. (2006). Effects of creative and social activity on the health and well-being of socially isolated older people: outcomes from a multi-method observational study. *The Journal of The Royal Society for the Promotion of Health*, 126(3), 134–142.
- Hays, T. in Minichiello, V. (2005). The Contribution of Music to Quality of Life of Older People: An Australian Qualitative Study. *Aging & Society*, 25(2), 261–278.
- Jelenc Krašovec, S., Radovan, M., Močilnikar, Š. in Šegula, S. (2014). Ali so društva pomembna za učenje starejših v skupnosti? *Andragoška spoznanja*, 20(3), 9–26.
- Kos, S. (10. 8. 2019). Zakaj sta Zara in Primark prišla prej v Ljubljano kot v Zagreb. *Delo*, 8–10.
- Krapež, M. (2017). *Glasbeno izobraževanje odraslih: sinergija aplikativne etnomuzikologije in andragogike*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kump, S. in Jelenc Krašovec, S. (2010). *Prestari za učenje? Vzorci izobraževanja in učenja starejših*. Ljubljana: Pedagoški inštitut: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kump, S. in Jelenc Krašovec, S. (2012). Izobraževanje starejših in blaginja lokalnih skupnosti. *Sodobna pedagogika*, 63(5), 84–102.
- Luukka, P. (2006). Uses of music and psychological well-being among the elderly. *Journal of Happiness Studies*, 8(2), 215–241.
- Lunežnik, V., Hofman, A. in Ličen, N. (2018). Glasba in staranje. Prispevek k raziskovanju vloge glasbe pri kakovostnem staranju na primeru doma za starejše Ptuj. *Muzikološki zbornik*, 54(1), 123–140.
- McGivney, V. (2004). *Men Earn, Women Learn: Bridging the gender divide in education and training*. Leicester: National Institute of Adult Continuing Education.
- *Mobilising the potential of active ageing in Europe* (2019). Pridobljeno s: www.mopact.group.shef.ac.uk.
- *Nenadkriljivi dami besede in ilustracije: 80 let Svetlane Makarovič in Jelke Reichman* (22. 8. 2019). Pridobljeno s: <https://www.rtvsl.si/kultura/knjige/nenadkriljivi-dami-besede-in-ilustracije-80-let-svetlane-makarovic-in-jelke-reichman/497587>.
- Nussbaum, M. (2010). *Not for profit: why democracy needs humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Ordine, N. (2015). *Koristnost nekoristnega: manifest*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Pickles, V. (2003). Music and the third age. *Music and Psychology*, 31(4), 415–423.
- Pinker, S. (2015). *The Village Effect*. London: Atlantic Books.
- Pinker, S. (2015). *The Village Effect*. Pridobljeno s: <https://www.youtube.com/watch?v=Hqd1B7g2I3I>.
- Pinker, S. (2017). *The secret to living longer may be your social life*. Pridobljeno s: <https://www.youtube.com/watch?v=ptlecdCZ3dg>.
- Pretnar, B. (3. 8. 2019). Glasba potrebuje naklonjen prostor in oči – melodijo. *Delo*, 22–23.
- Radovan, M. (2012). Razumevanje izobraževalnih ovir z vidika modela omejenega delovanja. *Sodobna pedagogika*, 63/129(2), 70–88.
- Radović Marković, M. (2013). An Aging Workforce: Employment Opportunities and Obstacles. *Cadmus*, 1(6), 142–155.
- Vaillant, G. (2015). *Triumphs of Experience: The Men of the Harvard Grant Study*. Cambridge: Harvard University Press.
- Walker, A. (ur.) (2019). *The Future of Ageing in Europe. Making an Asset of Longevity*. London: Palgrave MacMillan.
- Yonghyup, O., Roels, J. M. in Van Petegem, P. (2018). Lifelong Music Learning for Sustainable Development. V W. L. Filho, M. Mifsud, P. Pace (ur.), *Handbook of Lifelong Learning for Sustainable Development* (278–291). Hamburg: Springer.
- Wigram, T. (2005). *Improvisation. Methods and Techniques for Music Therapy Clinicians, Educators and Students*. London: Jessica Kingsley Publishers.

LJUDSKE
UNIVERZE
KOT MREŽA
INOVATIVNIH
PRAKS

PO POTEH INTEGRACIJE

Vesna Nagode

Ogled mesta, naročanje kosila na Šmarni gori, obisk muzeja ... Sliši se kot enodnevni izlet povprečnega turista, mar ne? Morda, je pa to tudi ena od podpornih dejavnosti programa **Začetna integracija priseljencev (ZIP)**, ki ga (med drugim) izvajamo na **Javnem zavodu Cene Štupar**. Glavni cilj projekta, ki traja 60, 120 ali 180 ur, je, da priseljence naučimo slovenščine na osnovni ravni, in sicer ob aktivnem seznanjanju z zgodovino, z značilnostmi slovenske kulture in z ustavno ureditvijo države. Kaj to pomeni v praksi?

Predstavljajte si, da bi se kot tujci radi (na)učili besed, kot so *krof*, *pust* in *kurent*. Morda ti leksemi niso najtežji, so pa nedvomno precej posebni in težje zapomnljivi, sploh, če se jih učimo na pamet. Zamislite si, da vidite omenjeno masko (tj. kurenta) na ulici, da vam nekdo pojasni, od kod izvira običaj, ter vam ob tem ponudi krof. Vse skupaj se zdi predvsem bolj življenjsko, kajne?

Poleg pouka v živo slušatelje na življenjske situacije pripravljamo tudi s pomočjo drugih učnih metod, pri čemer predavatelji le redko (izjema so slovnična pravila) uporabljamo metodo razlage. Ena pogostih učnih metod je igra vlog. Slušatelje npr. postavimo v vlogo bolnika, ki želi kupiti zdravila v lekarni ipd. Poudarek je na vsakodnevnih situacijah, v katerih se lahko znajdemo in v katerih moramo hitro (ter učinkovito) odreagirati.

Profesorji se pri **naprednejših skupinah** pogosto poslužujemo tudi diskusije. Za izhodišče izberemo karseda nevtralnno trditev, naloga naših udeležencev pa je najti čim več različnih argumentov in protiargumentov, povezanih s postavljeno trditvijo. Primer je npr. misel, da bi bilo odlično, v kolikor bi po celem svetu uporabljali le en jezik. S to metodo slušatelje naučimo izrazov, potrebnih za izražanje mnenja, želimo pa jim približati mišljenje, da vsak človek vidi stvari drugače in da je potrebno stališča drugih spoštovati. Uporabljamo tudi metodo dela s slikami in karticami. Udeleženci npr. vadijo besedišče o hrani. Njihova naloga je, da namesto določene besede predmet opišejo (okus, barva, uporaba ipd.), drugi pa morajo ugotoviti, kaj se skriva oziroma kaj je narisano na karticah. Ob tovrstnih vajah širijo besedni zaklad, namesto konkretnih besed pa se urijo v opisovanju predmetov. To konec koncev počnemo tudi materni govornici. Ali veste, kako pravilno rečemo »muskelfiber«? Vsekakor je lažje opisati razlog za bolečino, kot najti pravi izraz, tj. vnetje mišic.

S takimi in z drugačnimi metodami že od leta 2000, še aktivneje pa od 2009, **opismenjujemo tudi prosilce za mednarodno zaščito** (program traja do 400 ur), učenje slovenščine omogočamo tudi brezposelnim osebam, staršem predšolskih otrok in osnovnošolcev (70 ur) ter ostalim, ki se želijo naučiti slovenščine (program **Slovenščina kot drugi in tuji jezik**). Vsem se glede na njihove potrebe in želje prilagajamo ter jih poskušamo vključiti v številne druge aktivnosti znotraj našega zavoda in izven njega (različne delavnice: npr. delavnica izdelovanja čestitk, jezikovne kavarne itd.).

Pa naj še kdo reče, da učenje ne more biti zabavno!

OHRANJANJE OBMOČIJ NATURA 2000 KOČEVSKO

Tanja Struna

Od septembra 2014 do konca februarja 2019 je Ljudska univerza Kočevje kot partnerica sodelovala pri naravovarstvenem projektu *Ohranjanje območij Natura 2000 Kočevsko* ali krajše LIFE Kočevsko. Projekt se je izvajal v okviru evropskega finančnega mehanizma LIFE+ in je bil eden od treh slovenskih projektov, ki so bili izbrani za sofinanciranje na razpisu LIFE+ 2013. Vodilni partner projekta je bila Občina Kočevje, ostala partnerja sta bila še *Zavod RS za varstvo narave* in *Zavod za gozdove Slovenije*, OE Kočevje.

Projekt je bil sofinanciran iz programa LIFE+, *Ministrstva za okolje in prostor Republike Slovenije*, 20 % pa so v obliki lastnega deleža prispevali projektni partnerji.

Projekt je celovito obravnaval **aktivno varstvo območij Natura 2000 Kočevsko**. Osnovni cilj je bila izvedba konkretnih naravovarstvenih akcij, s katerimi smo izboljšali habitatne razmere in posledično vzpostavili ugodno stanje ohranjenosti za močno ogrožene gozdne vrste ptic (za divjega petelina, gozdnega jereba, belohrtega detelja in triprstega detelja), za edini par orla belorepca na Kočevskem ter izjemno ranljiv podzemni ekosistem s človeško ribico kot indikatorjem stanja podzemnih voda.

Vloga Ljudske univerze Kočevje v projektu je bila, da smo izvedli različne izobraževalne aktivnosti za odrasle in otroke, ozaveščali splošno javnost in izpeljali promocijo vseh projektnih aktivnosti. V sklopu projekta smo v sodelovanju s projektnimi partnerji vzpostavili spletno stran projekta – Facebook profil *LIFE Kočevsko*, organizirali fotografski natečaj in več razstav najboljših fotografij ter posneli promocijski film. V različnih lokalnih in nacionalnih medijih smo objavljali prispevke, trikrat smo se udeležili sejma *Narava – zdravje*. Pomembnejši in tudi trajnostni vidik smo projektu dodali z zelo zanimivimi izobraževalnimi aktivnostmi.

V Kočevski Reki smo v stavbi Turistično-informacijskega centra s pohištvo in z računalniško opremo opremili *Orlovo sobo*, ob Reškem jezeru zasnovali *Orlovo gozdno učno pot*. Ob njej smo postavili 8 didaktičnih pripomočkov in 10 informacijskih tabel, ki obiskovalce seznanijo s to redko in »karizmatično« ptico, ki ima razpon kril do skoraj 2 metra in pol. Postavljena infrastruktura je namenjena v izobraževalne, turistične in rekreacijske namene ter je po koncu projekta prešla v upravljanje *Javnega zavoda za turizem in kulturo Kočevje*. Na *Orlovi poti* in v *Orlovi sobi* smo v času projekta organizirali več različnih dogodkov, na katerih smo mnogo ljudi seznanili s pomembnostjo varovanja narave in izbranih ogroženih živalskih vrst ter z bogastvom kočevskih gozdov.

Za 431 učencev iz kočevskih osnovnih šol smo izvedli naravoslovne dneve, tri dvodnevna usposabljanja iz **interpretacije narave in gozdne pedagogike za učitelje**, strokovne, turistične delavce z območja Kočevske in tudi širše Slovenije ter več vodenj odraslih skupin po *Orlovi poti*. Kot potrditev našemu delu in prizadevanjem si v čast štejejo poseben dogodek, ki smo ga bili deležni ob uradni otvoritvi *Orlove poti*. Že tako prelepemu jesenskemu dnevu je piko na i dodal naš orel belorepec. Pri zadnji točki učne poti, točno ob dvanajstih, je zaokrožil visoko nad nami, in kar nekaj minut smo ga lahko občudovali, ko je jadral na nebu.

PROFESIONALNA USPOSABLJANJA DELAVCEV V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU

Alenka Testaniere

Ljudska univerza Šentjur že od leta 2008 dalje v Slomškovi rojstni hiši v Unišah pri Ponikvi organizira **Slomškov simpozij**. Navdih zanj je bilo predvsem Slomškovo delovanje na več različnih področjih.

Blaženi Anton Martin Slomšek se je rodil v Občini Šentjur in je bil aktiven na več področjih: bil je narodni buditelj, duhovnik, učitelj, vzgojitelj družin in mladine, pesnik in pisatelj, osebni svetovalec takratnega ministra za šolstvo Leona Thuna, prizadeval si je in tudi dosegel uvedbo pouka v maternem jeziku, saj je bila uradni jezik v takratnem avstro-ogrskem cesarstvu, kamor je spadalo tudi ozemlje današnje Slovenije, nemščina. Pri prenovi šolstva se je Slomšek lotil izdaje več knjig, ki so pripomogle k lažjemu spremljanju pouka.

Slomškov simpozij pomeni 8-urno strokovno srečanje in spada med programe profesionalnega usposabljanja, ki omogočajo **kontinuiran profesionalni razvoj strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju**, ter je namenjeno delavcem celotne Slovenije, ki delujejo na tem področju. Vsako leto glede na predlagana prednostna področja (obravnavali smo najrazličnejše teme s področja slovenskega jezika kot maternega jezika, pedagogike, sociologije, psihologije, zgodovine, kulture, etike ipd.), ki jih določi Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, osvetljujemo sodobna pedagoška vprašanja v luči **Slomškove pedagogike**. Na ta način spodbujamo poljudno-raziskovalni razmislek o vprašanjih, povezanih s temo vzgoje in izobraževanja, in sledimo Slomškovega prispevku na tem področju ter ga aktualiziramo za današnji čas.

S pomočjo strokovnjakov na simpozijih osvetljujemo pomen celostno razvite osebnosti, vzgojnega poslanstva pedagoških delavcev in s praktičnimi delavnicami prikažemo različne možne prijeme/strategije za zagotavljanje varnega in spodbudnega učnega okolja v razredu. S seznanjanjem z vzgojno-izobraževalnimi praksami in z uspešnimi pristopi za profesionalno obvladovanje vzgojno-izobraževalnega procesa tako motiviramo in opolnomočimo pedagoške delavce za nadaljnje delo. Pri pripravi programov sledimo štirim Unescovim stebrom vzgoje in izobraževanja, zasledujemo Slomškovega prispevek na tem področju in ga aktualiziramo.

Zavedamo se, da je vključevanje v širši evropski prostor priložnost za izkustveno učenje, spodbujanje **sodelovalne kulture**, ki omogoča profesionalni razvoj učiteljev, zato smo ponosni, da je usposabljanje vključeno v *Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju (Katis)*, da je udeležba na programu sofinancirana s strani MIZŠ in da prispeva k napredovanju v strokovne nazive.

PROJEKTNO UČENJE MLAJŠIH ODRASLIH (PUM-O)

Jasmina Šubic

Program PUM-O je program neformalnega izobraževanja za opolnomočenje mlajših odraslih od 15. do dopolnjenega 26. leta starosti, in sicer za vstop na trg dela in za dejavno sodelovanje v družbi, ki temelji na pridobivanju ključnih kompetenc. Osnovni cilji programa so nadaljevanje opuščene šolanja, vrnitev mladostnikov v šolski sistem in povečanje zaposlitvenih možnosti. Naravnano je k odpravljanju vzrokov, ki so privedli do izstopa iz šole ali dela. Reševanja težav mladih se lotimo celostno. Udeleženci razvijejo motivacijo za nadaljevanje šolanja, iskanje zaposlitve, naučijo se različnih veščin, krepijo si samozavest.

Oblike dela v programu so **individualno delo** s posameznikom in skupinsko delo. Individualno delo predstavlja velik delež mentorjevega dela. Veliko časa se posveti učni pomoči, saj je bistvenega pomena, da so mladi v šoli uspešni. Posveti se tudi reševanju osebnih stisk. **Skupinsko delo** predstavlja projektno delo (izbirni projekti, končni zaključni projekt), produkcijsko delo in interesne dejavnosti. Cilj je, da se upoštevajo interesi vseh udeležencev, da ima vsak v izbranem projektu svojo vlogo. Končni izbirni projekt je produkt idej, načrtovanja, dela in izpeljave vseh mladih v programu. Mentorji poskušajo ustvariti življenjsko učno okolje, kar je tudi del koncepta vseživljenjskega učenja. Pomoč poiščejo tudi pri zunanjih sodelavcih, ljudeh različnih poklicev, ki jim lahko pomagajo s svojim znanjem in z izkušnjami.

Program PUM-O Radovljica je v mesecu februarju 2018 praznoval 18. obletnico delovanja. V vsem tem času smo pridobili mnogo izkušenj, se seznanili z veselimi in s tragičnimi zgodbami, doživeli veliko srčnosti, poguma, boja, odrekanja in vztrajnosti, da smo skupaj z mladimi prebrodili vsa viharna obdobja.

V vseh letih se je projekt izkazal kot zelo uspešen program za mlade, tudi zato, ker znotraj njega delujemo kot velika povezana družina.

Skozi zgodovino se je spisalo mnogo zanimivih zgodb. Mladi v programu so posneli več filmov, uprizorili lepo število predstav, pripravili modno revijo, se udeleževali evropskih projektov in podobno. Večina od njih je program tudi uspešno zaključila. S srčnostjo in trdnimi odnosi znotraj mentorske skupine smo prebrodili marsikatero težavo, vezano na financiranje programa in prostorsko problematiko.

Najodmevnejši končni projekt je bil kratki igran **dokumentarni film *Hočem živeti***, v katerem je prikazana ganljiva izpoved nekdanje udeleženke programa, ki je v mladosti zaradi izgube mame poskušala končati svoje življenje, kasneje pa se je spopadala tudi s samopoškodbenim vedenjem in z motnjo hranjenja. Film zapolnjujejo slikoviti igrani prizori, v katerih je udeleženka mojstrsko upodobila Nina Rakovec. Tematika duševnega zdravja mladih je osvetljena tudi s pomočjo strokovnjakov. Film je nastal v sodelovanju z režiserjem Nejcem Levstikom in filmsko ekipo *Vizualist*.

VEČNAMENSKI ROMSKI CENTER DOLINSKO

Rahela Hojnik Kelenc

Projekt *Večnamenski romski centri* financirata *Evropski socialni sklad* (85 %) in *Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije* (15 %). Skupaj s partnerjem, tj. Občina Lendava, smo ga pričeli izvajati oktobra 2017 in smo do danes dosegli izjemne uspehe, ki so vidni na različnih področjih, predvsem pri sodelovanju večinskega naroda in pripadnikov romske etnične manjšine. Cilj vzpostavitve *Večnamenskega romskega centra Dolinsko* je bila krepitev socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti na območju občine Lendava, a tudi na območju UE Lendava.

Na *Ljudski univerzi Lendava* že leto in pol skrbimo za opolnomočenje pripadnikov romske skupnosti za vključevanje v širšo družbeno skupnost. Vzroki za to so: nizka izobrazbena struktura pripadnikov romske skupnosti, krepiti želimo njihovo integracijo v širšo družbeno skupnost (najbolj pereča težava skupnosti je izločenost iz širšega družbenega okolja), z različnimi aktivnostmi želimo dvigniti njihove splošne in poklicne kompetence. V ta namen organiziramo delavnice, nudimo različne oblike informiranja in svetovanja ter delamo na pridobivanju temeljnih in poklicnih kompetenc. Mlade Rome v okviru projekta spodbujamo za nadaljevanje izobraževanja po zaključeni osnovni šoli in za njegovo uspešno dokončanje. Starše romskih otrok spodbujamo za čim prejšnjo vključitev otrok v institucionalne oblike vzgoje in izobraževanja.

V 18 mesecih trajanja projekta smo:

- izvedli več kot 80 različnih delavnic in aktivnosti, namenjenih pripadnikom romske skupnosti;
- zaposlili Rominjo kot koordinatorko aktivnosti v okviru projekta;
- pomagali romskim društvom pri organizaciji *Festivala romske glasbe, plesa in kulinarike*, ki je potekal poleti 2018 v Lendavi;
- pridobili večnamenski prostor v romskem naselju Dolga vas, ki ga je v celoti financirala Občina Lendava, partner v projektu, in ga slavnostno otvorili skupaj z gospodom Borutom Pahorjem, predsednikom Republike Slovenije;
- motivirali romske starše, da aktivno pristopijo k izobraževanju lastnih otrok, tako da so v šolskem letu 2018/2019 vsi otroci iz naselja vpisani v programe predšolske vzgoje in da vsi romski najstniki, ki so zaključili osnovno šolo, nadaljujejo izobraževanje v različnih srednješolskih programih;
- organizirali poletni tabor za otroke v romskem naselju, ki so se ga udeležili tudi otroci, pripadniki večinskega naroda;
- pri reševanju perečih romskih vprašanj začeli sodelovati z različnimi institucijami in Romi ter na tak način poskrbeli za vzpostavitev dialoga;
- motivirali člane Kluba študentov Lendava, da romskim otrokom, ki imajo učne težave, v večnamenskem prostoru nudijo učno pomoč;
- ob podpori drugih organizacij poskrbeli za obdarovanje romskih otrok v času božično-novoletnih praznikov.

Od začetka izvajanja projekta nizamo uspehe in premikamo meje. Zagotovo k uspešnosti projekta pripomore tako partnerstvo Občine Lendava kot sodelovanje različnih organizacij pri izvajanju aktivnosti.

SAMOSTOJNO UČENJE – MOJA IZBIRA

Dušan Šilak

Če bi vam želeli zelo na kratko predstaviti Središče za samostojno učenje (SSU) na **Ljudski univerzi Ptuj**, bi rekli, da je to prijetno opremljen prostor, kjer se lahko vsak brezplačno samostojno uči in (o)bogati svoje znanje. Na voljo je pet učnih mest, ki so opremljena z računalniki, z internetnimi povezavami in s CD/DVD-predvajalniki. Za uspešno samostojno učenje v središču ni potrebno računalniško predznanje, saj vsakogar pri uporabi programov v delo uvede vodja središča ali strokovno usposobljen svetovalec.

Razpolagamo s privlačnimi in z učinkovitimi učnimi gradivi, prilagojenimi samostojnemu delu za učenje angleškega, nemškega, italijanskega, francoskega in španskega jezika, s programom za učenje slepega desetprstnega strojepisja, s slovarji, s priročno knjižnico, predvsem iz ekonomskih področij, z obilico povezav do sodobnih gradiv za predmete osnovnih, srednjih in višjih šol ter z internetnimi povezavami po vašem izboru.

Središče je odprto vsak delavnik. Dneve in ure učenja si vsak določa sam, tempo pa prilagaja sebi. Zelene termine sporoči vodji središča. Število obiskov in čas učenja v središču nista omejena. Seveda poleg tega znotraj tega nudimo še veliko več. Med drugim je to tudi prostor srečevanja in druženja.

Središče za samostojno učenje na Ljudski univerzi Ptuj smo odprli oktobra 1998 predvsem zaradi želje in izražene potrebe, da bi odraslim ponudili zanimivejše, privlačnejše in posamezniku prilagojene poti do pridobivanja znanja. Prednosti takšnega samostojnega učenja se kažejo v povečani samostojnosti udeleženca, saj si posameznik sam izbira vsebino, določa čas in ritem, izbere gradivo, določa cilje učenja ter prevzema odgovornost za lastni napredek pri učenju. Pri tem nihče ni prepuščen samemu sebi, saj je vedno vsakomur na izraženo željo na voljo strokovna pomoč in nasvet.

Pa še nekaj statističnih podatkov. V dvajsetih letih se je pri nas vpisalo 518 udeležencev, od katerih je bilo 339 žensk in 179 moških. Kar nekaj med njimi nas ves čas redno obiskuje, drugi prihajajo po potrebi in ko jim to dopušča čas. Sproti se nam pridružujejo novi. In tako je tudi prav. Vsi udeleženci skupaj so v teh letih opravili 154.861 učnih ur in nas obiskali 64.009-krat. Največji poudarek so posvetili učenju tujih jezikov, in sicer angleščini 45.733 ur, nemščini 38.143 ur, italijanščini 10.535 ur, francoščini 5.196 ur in španščini 2.535 ur. Skupaj so torej samo samostojnemu učenju tujih jezikov posvetili 102.142 učnih ur.

Iskreno zahvaljujemo prav vsaki udeleženki in slehernemu udeležencu za izkazano zaupanje, zvestobo in čas, ki ste ga in ga še boste preživel z nami. Prav vam je središče namenjeno in brez vas naš SSU niti ne bi mogel obstajati. Zato naj bo ta prispevek predvsem poklon in zahvala vam, spoštovane udeleženke in spoštovani udeleženci, ter hkrati vabilo novim.

KULTURNA DEDIŠČINA: SPOMINSKA SOBA SREČKA KOSOVELA

Mateja Kralj

Ljudska univerza Sežana domuje v zgradbi nekdanje osnovne šole, na kateri je med prvimi poučeval tudi Anton Kosovel, oče Srečka Kosovela, enega največjih slovenskih pesnikov. Zgradba iz leta 1892 v drugem nadstropju hrani bogat kulturni spomenik – spominsko sobo, ki je urejena v prostoru, kjer se je 18. marca 1904 rodil Srečko Kosovel.

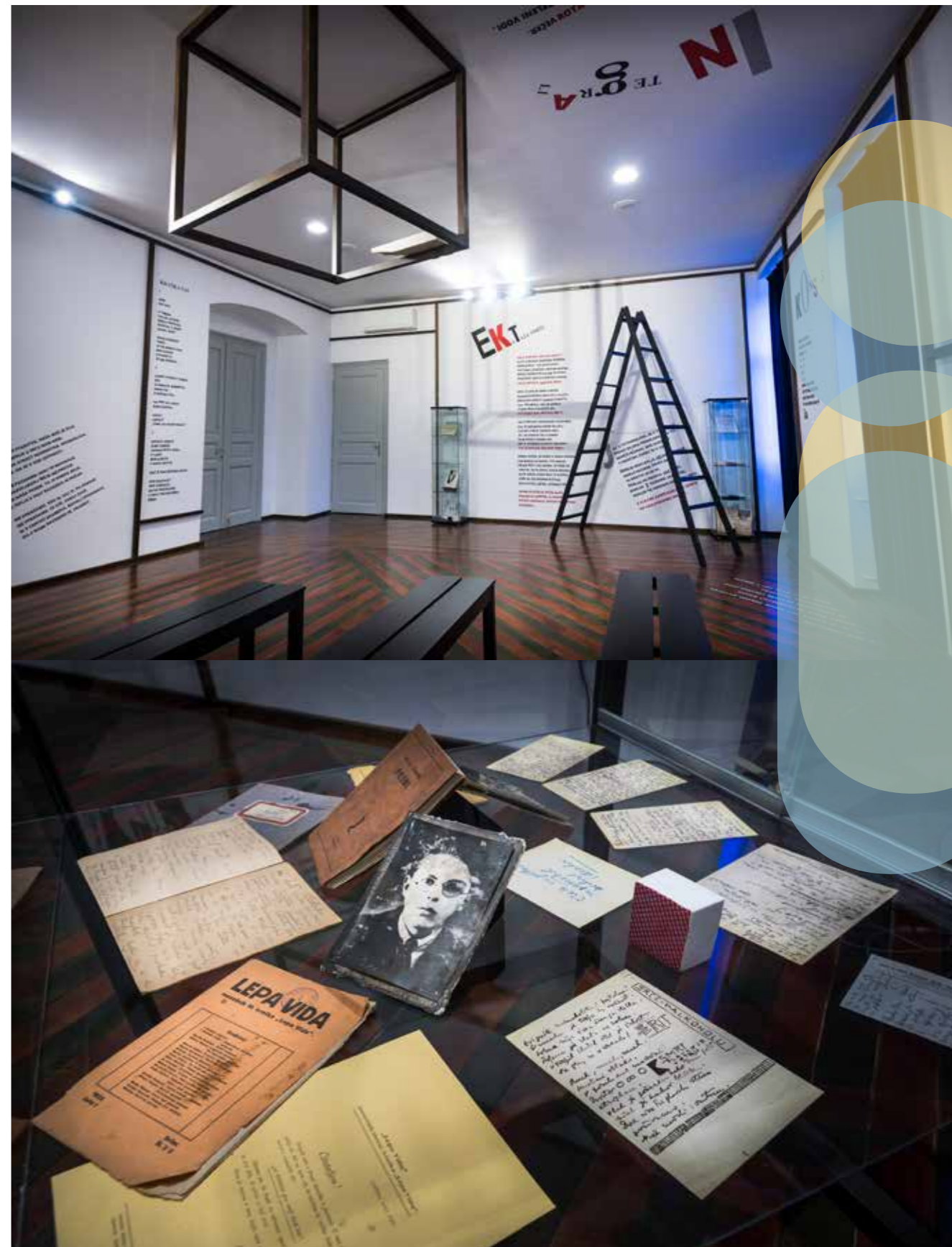
Zamisel za ureditev spominske sobe se je porodila Pavlu Skrinjarju, takratnemu direktorju Ljudske univerze Sežana, ki je k sodelovanju povabil arhitekta Janeza Suhadolca. Leta 1976 je tako svoja vrata za obiskovalce odprla moderno urejena **Kosovelova soba**. Marsikateri obiskovalec pričakuje, da bo vstopil v stanovanje, opremljeno s starim pohištvom in z njegovo zibelko, a je zato presenečenje toliko večje, saj se obiskovalec znajde v skoraj praznem, konstruktivistično urejenem prostoru in mu v oči najprej padejo na nasprotni steni izpisani verzi enega najznamenitejših Kosovelovih konsov:

»Gnoj je zlato
in zlato je gnoj.«

Kljub temu da je spominska soba stara že več kot 40 let, danes še vedno deluje sveže, zanimivo, moderno, avantgardno in sodobno, tako, kot to velja za poezijo Srečka Kosovela. Muzej je pomemben del **kulturne dediščine Krasa**, igra pomembno vlogo pri ohranjanju literarne zapuščine in pri izobraževanju o življenju ter delu pesnika. V spominski sobi redno sprejemamo obiskovalce, ki prihajajo na voden obisk sobe iz cele Slovenije in iz tujine, saj je pesnik dobro poznan tudi v drugih državah. Njegova poezija je prevedena v več kot 20 jezikov.

Soba je privlačna za otroke, najstnike in odrasle kot za dobre poznavalce Kosovelovega dela. Obiskovalci si ogledajo film o življenju in delu pesnika, zanimive eksponate v razstavnih vitrinah, literaturo v slovenskem in drugih jezikih in celostenski kolaž s podatki o pesniku in o dobi, v kateri je ustvarjal. Spoznajo mladeniča, ki je rasel na Krasu v narodnozavedni in kulturno izredno bogati družini in ki je v kratkem ustvarjalnem obdobju do svojega 22 leta, ko je zaradi meningitisa umrl v Tomaju, ustvaril obsežen opus. Njegova poezija je zelo raznolika in nagovarja tiste, ki imajo radi nežne impresije, razpoložensko in pokrajinsko liriko, tiste, ki v poeziji iščejo odgovore na temeljna bivanjska vprašanja, in tiste, ki imajo raje družbenokritične pesmi ali modernejšo liriko polno presenečenj, paradoksov in nenavadnih metafor. Poleg tega Kosovelova soba vse bolj postaja prostor za razne kulturne prireditve, predavanja, literarne večere, manjše koncerte, ustvarjalne delavnice in podobne dogodke.

Vsi, predvsem pa Kraševci, smo ponosni na našega Srečka. On je tisti, ki tako lepo opeva naš Kras in tisti mladi angažirani intelektualec, ki je v svojih pesmih, predavanjih in manifestih kritično premislil dogajanja v svetu in poudarjal potrebo po boju za boljšo družbo. Svoje življenje je posvetil umetnosti, iskanju lepote, resnice in pravice. In to nadaljujemo tudi sami s pomočjo njegove poezije.

LOKALNA UČNA SREDIŠČA

Jaka Šubic

Ljudska univerza Škofja Loka je v okviru projekta Lokalna akcijska skupina vzpostavila tri lokalna učna središča (LUS Gorenja vas, LUS Žiri in LUS Železniki), ki uspešno delujejo že leto in pol. Projekt lokalnih učnih središč je nastal ob razmisleku, kako v programe vseživljenjskega učenja (VŽU) vključiti večje število prebivalcev z območja, ki ga pokriva Ljudska univerza Škofja Loka. Z vzpostavitvijo učnih središč smo prebivalcem podeželja približali izobraževanja, ki so do takrat večinoma potekala v Škofji Loki. S prostorsko, z vsebinsko in s časovno prilagojeno organizacijo programov VŽU smo povečali dostopnost do storitev izobraževanja ter povečali število vključenih oseb iz oddaljenih krajev.

K partnerstvu v projektu smo povabili občine Gorenja vas – Poljane, Žiri in Železniki. Kljub temu da so omenjene občine poleg Občine Škofja Loka soustanoviteljice našega zavoda, v preteklih desetletjih niso ničesar prispevale k našemu delovanju. Z vključitvijo v projekt pa so prevzele določene obveznosti – zagotovile so prostor in ga v okviru projekta opremile za izvajanje izobraževalne dejavnosti. V projektu smo velik poudarek dali **promociji in individualnim svetovanjem**, s čimer smo povečali ozaveščenost o pomembnosti VŽU, o možnostih izobraževanja, usposabljanja in svetovanja prebivalcem na škofjeloškem podeželju. Z večjo vključenostjo mladih, žensk in drugih ranljivih skupin v VŽU smo želeli povečati njihovo splošno izobraženost, socialno vključenost in zaposlitvene možnosti.

V projektu smo predvidene vsebine VŽU razdelili na pet področij:

- digitalna pismenost,
- skrb za starost in varovanje zdravja,
- lov za kompetencami,
- programi za prosti čas in osebni razvoj,
- svetovanje.

Vsebine programov smo želeli čim bolj približati željam občanov treh občin, zato smo v predstavitev projekta (predvsem v lokalnih glasilih) občane pozivali, da predlagajo vsebine, ki jih zanimajo. Predloge smo iskali tudi na sestankih in razgovorih s partnerji, s predstavniki društev in različnih organizacij ter preko posvetovanj s posamezniki. Največ interesa je bilo za tečaje tujih jezikov in izobraževanja, povezana s spoznavanjem in z uporabo IK-tehnologij ter naprav. Zelo dobro so bile obiskane delavnice nege in oskrbe starejših ter delavnice o zdravilnih zeliščih, še posebej pa delavnice kvačkanja. Izobraževanja v središčih je spremljala svetovalna dejavnost strokovnih delavcev Ljudske univerze Škofja Loka.

S projektom smo dosegli vse zelene cilje:

- organiziranje raznovrstnih oblik VŽU ob upoštevanju posebnosti in interesov občanov treh občin (več kot 30 izobraževalnih oblik, ki so obsegale preko 400 ur),
- vključitev večjega števila udeležencev s teh področij (437),
- sodelovanje in povezovanje z občinami in z različnimi deležniki v lokalnih skupnostih.

Dejavnosti v lokalnih učnih središčih nadaljujemo tudi po zaključku projekta ob finančni pomoči partnerskih občin. Seznam programov še vedno dopolnjujemo s predlogi občanov vseh treh občin, ki se brezplačnih izobraževanj v LUS z zadovoljstvom udeležujejo.

InCastra – DAN AJDOVSKE INDUSTRIJE IN PODJETNIŠTVA

Eva Mermolja

Občina Ajdovščina je gospodarsko, izobraževalno in kulturno središče Vipavske doline v zahodni Sloveniji. Rodovitna zemlja, močni vplivi sredozemskega podnebja, bogati vodni viri in ugodna prometna lega so ustvarili idealne pogoje za razvoj kmetijskih dejavnosti, industrije in podjetništva. V iskanju in ustvarjanju novih poslovnih priložnosti si Občina Ajdovščina pospešeno prizadeva ustvariti ugodno **podporno okolje za nova podjetja, za razvoj podjetniške in obrtne dejavnosti ter za odpiranje novih delovnih mest**. Eden od vidnejših promocijskih ukrepov je dogodek InCastra – dan ajdovske industrije in podjetništva, ki ga po naročilu Občine Ajdovščina organiziramo na **Ljudski univerzi Ajdovščina**.

InCastra poteka vsako leto konec septembra, in sicer na petek in soboto. Osrednje prizorišče je na ajdovskem letališču, kjer se na zanimiv in inovativen način predstavljajo ajdovska podjetja in kjer poteka pester spremljevalni program. Iz osrednjega prizorišča so organizirani vodeni ogledi proizvodnih procesov podjetij po Ajdovščini.

Prvi dan, tj. v petek, je v prvi vrsti namenjen šolajoči se mladini. Učenci osnovnih in dijaki srednji šol se zberejo na letališču, na vodene ogledе v podjetja pa se odpravijo z organiziranim prevozom. Vrata vsako leto odpre okrog 20 ajdovskih podjetij, ki mladim predstavljajo svoje uspešne zgodbe in jih navdušujejo za različne poklice. Na tak način mladi spoznavajo različna delovna okolja in kadre, ki jih v Ajdovščini potrebujemo oziroma po katerih bo potreba v prihodnje. Želimo si, da šolajoči spoznajo različne poklice in dejavnosti ajdovskih podjetij ter da opremljeni z informacijami in z novim znanjem lažje izberejo nadaljnjo karierno pot.

Drugi dan dogodka, tj. v soboto, se na ajdovskem letališču združujejo vse generacije. Družabno in podjetniško obarvano dogajanje privablja številne obiskovalce: od najmlajših do starejših. Obiskovalci imajo priložnost stopiti v stik s podjetji. Razstavljavci se na ta dan predstavljajo širši javnosti in navdušujejo z atraktivnimi predstavitvami. Kot organizatorji smo veseli, da se nam vsako leto pridružijo nova podjetja, ki so v dogodku že sama prepoznala dodano vrednost – tako zase kot za lokalno skupnost.

V času dogodka se poleg stojnic s predstavitvami podjetij na osrednjem prizorišču zvrsti še bogat program. Nastopajo plesne skupine, kuhajo se testenine, toči se je ajdovsko pivo. Poleg ljubiteljev lokalne hrane in pijače na svoj račun pridejo tudi vsi, ki jih zanima arhitektura, avtomobilizem, fotografija, kovinarstvo, svoj čar doda še aeroklub in seveda letala – prav gotovo se za vsakogar kaj najde.

Ljudska univerza Ajdovščina se kot organizator uspešno povezuje z različnimi podjetji in z organizacijami, ki ajdovski občini dajejo velik pomen in puščajo nepozabne sledi. Seveda nam organizacija celotnega dogodka ne bi uspela brez partnerjev. Za InCastrino uspešno zgodbo je v prvi vrsti najbolj zaslužna pobudnica in idejni vodja dogodka – Občina Ajdovščina.

CELOSTNA PODPORA POSAMEZNIKU PRI IZOBRAŽEVANJU

*Alenka Gerželj in
Kristina Udovič Kocjančič*

Ljudska univerza Koper je skoraj šest desetletij osrednje informacijsko, svetovalno, izobraževalno središče za izobraževanje odraslih na Obali. Klasične izobraževalne programe dopolnjujemo z vrsto podpornih dejavnosti, s katerimi pomembno povečujemo učinke izobraževanja in učečemu pomagamo na karierni poti. Pri tem se povezujemo z razvejano mrežo lokalnih partnerjev, s pomočjo katerih poskušamo zagotoviti čim bolj celostno obravnavo posameznika. Z lokalnimi podjetji in Območno službo *Zavoda za zaposlovanje* sodelujemo pri promociji in vključevanju v izobraževanje ter svetovanju v okviru različnih projektov in aktivnosti.

Pomemben kakovostni premik so v naše delo prinesle **brezplačne podporne dejavnosti**, ki jih ves čas izvajamo ob strokovni podpori *Andragoškega centra Slovenije*, s sredstvi *Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport* ter v zadnjih letih *Evropske unije*. V Središču za samostojno učenje lahko posamezniki z IKT-tehnologijo utrjujejo in osvežujejo znanje, pridobljeno na jezikovnih in računalniških tečajih, ali z e-gradivi in mentorji na nov način usvajajo novo znanje.

Pomemben korak k celostni obravnavi in podpori občanom smo dosegli s **svetovalno dejavnostjo**. **Karierni svetovalci** že skoraj dve desetletji nudijo pomoč in nasvete pri razvoju kariere, s poudarkom na načrtovanju izobraževanja. Pri tem se ne omejujejo le na možnosti, ki se ponujajo pri nas, temveč sodelujejo z lokalno in z nacionalno mrežo ustanov ter svetujejo tudi za izobraževanje v tujini. Izvedli smo več uspešnih in inovativnih projektov, kot je program *Spoznavanja slovenskega jezika in kulture*, *Ko tujina postane dom* za albanske ženske, nudimo podporo projektu za razvoj kompetenc zaposlenih, pri vrednotenju in evidentiranju neformalno pridobljenega znanja idr.

Vrsto let sodelujemo z *Zavodom za prestajanje kazni zapora Koper*, kjer smo preko različnih programov (Center vseživljenjskega učenja, izvajanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij in delovnih terapij) izobraževanje nadgradili s svetovanjem za osebni in karierni razvoj.

Aktualni *Zakon o izobraževanju odraslih* nam v okviru javne službe omogoča dolgoročno in stabilno financiranje dejavnosti podpore pri samostojnem učenju in karierno svetovanje. To pa uresničuje pravico vsakega, ki kot odrasel vstopa v izobraževanje, pri tem pa je deležen celostne podpore za uspešen osebni in karierni razvoj.

PROGRAMI ZA SPODBUJANJE PODJETNIŠTVA

Natalija Brumen

Zgodovina podjetništva v okviru **Ljudske univerze Tržič** sega v leto 2015, ko je ta pristopila k projektu »FERFL«, iniciativi *Javnega zavoda Cene Štupar – Center za izobraževanje Ljubljana in Zavoda za razvoj socialnega podjetništva, Uspešen podjetnik*. Projekt FERFL smo v letu 2015 na področju Gorenjske izpeljali skupaj z **Ljudsko univerzo Radovljica**. Programi so bili za udeležence brezplačni in so bili sestavljeni iz naslednjih faz:

- natečaja za podjetniške ideje z družbenim učinkom,
- start-up vikenda podjetništva z družbenim učinkom,
- šole podjetništva in
- socialno-podjetniškega inkubatorja.

V letu 2016 smo razvili nov, samostojen projekt *Tržiški kreativni center*, ki je nastal na podlagi podjetniške iniciative *TržičPodjeten.si*. Bil je in je še financiran s strani Občine Tržič in združuje vrsto motivacijski programov za vse generacije.

Program *Podjetniška akademija* je del omenjenega projekta. Gre za intenziven podjetniški program, sestavljen iz šestih delavnic, na katerih bodoči podjetniki krepijo podjetniško miselnost in ključne kompetence za uspešno podjetniško pot. Udeleženci spoznavajo, kako začeti svoj posel, izkristalizirajo in testirajo podjetniške ideje, osvojijo veščine dizajna, spletne prisotnosti, prodaje in se naučijo učinkovito predstaviti svoje podjetniške ideje. Vse izobraževalne delavnice potekajo pod mentorstvom strokovnjakov s posameznega področja. Dolgoletna praksa je, da tričlanska komisija na zaključku akademije, in sicer po javni in snemani predstavitvi (neposredni prenos na *YouTube*), vedno izbere dve najboljši poslovni ideji, ki ju podeli gospod Borut Sajovic, župan Občine Tržič.

Po končani *Podjetniški akademiji* je mnogim uspelo odpreti svojo dejavnost preko različnih oblik podjetništva (s. p., dopolnilna dejavnost ipd.). Vsekakor se je vsem povečala prepoznavnost v lokalnem in širšem okolju.

Na podoben način so se in se še izpeljujejo *Osnovnošolski podjetniški krožki*. Osnovnošolci iz različnih OŠ (Tržič, Križe, Bistrica) preko tečajne oblike skušajo realizirati svojo poslovno idejo. Namen je, da se mladim predstavijo možnosti, da lahko na podlagi svojih želja, sanj in hobijev najdejo lastno poslovno/ življenjsko idejo, ki jih bo nadalje usmerjala v njihovo izobraževalno in poklicno pot.

Zadnji dve leti potekajo *Poletni podjetniški tabori*. Osnovnošolcem je dana možnost, da se v dveh dnevih naučijo vseh t. i. podjetniških trikov.

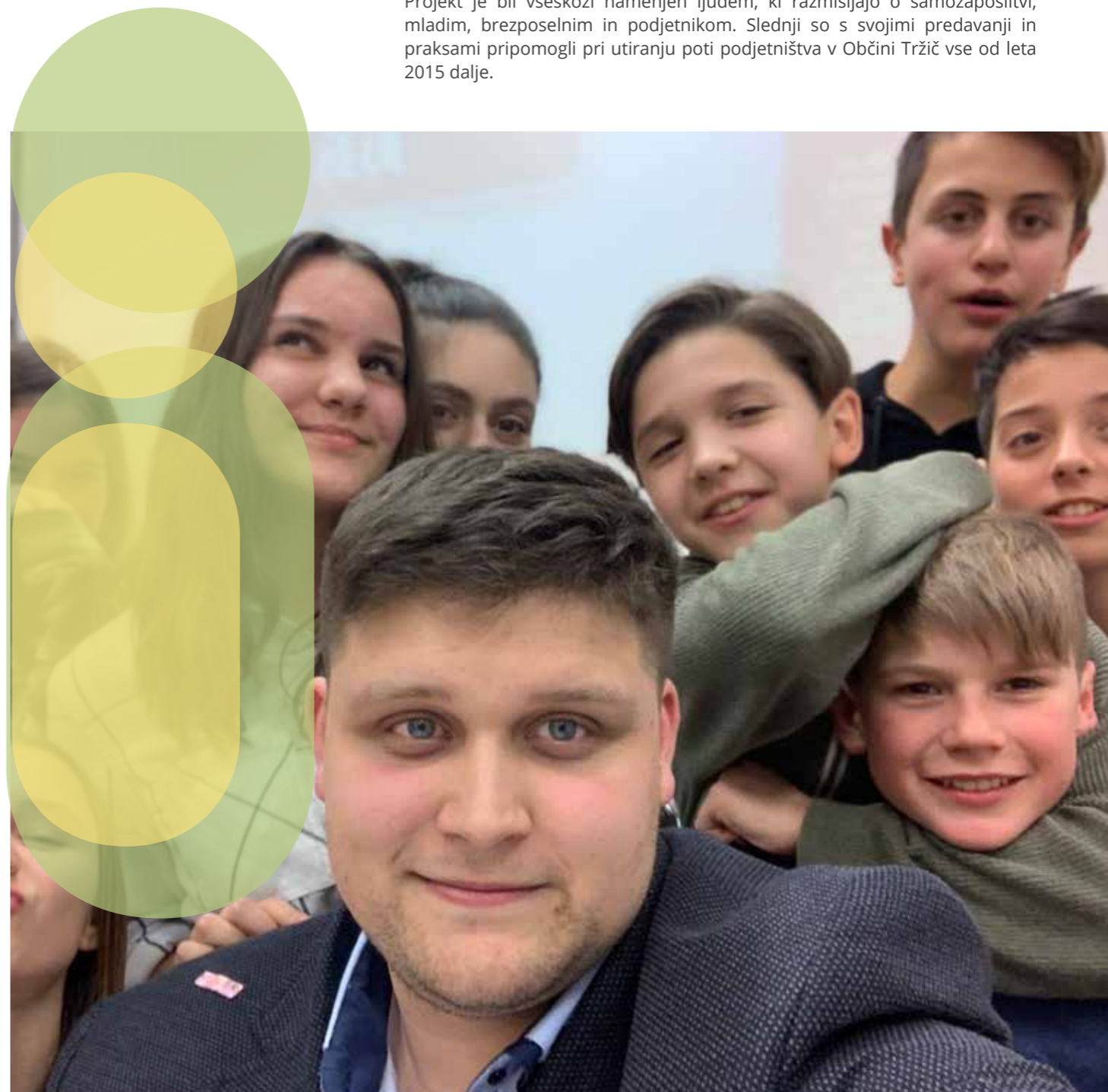
Poleg omenjenih programov so bili zelo odmevni *Podjetniški večeri*, na katerih že leta gostimo pomembne podjetnike. V obliki intervjuja, snemanega v neposrednem prenosu, so udeleženci/ slušatelji poslušali zgodbe o uspehu, tudi o padcih in težavah na poti samozaposlitve.

V šolskem letu 2016/2017 smo izvajali tudi *Podjetniške zajtrke*, na katerih so se srečevali različni podjetniki, si izmenjavali ideje in se povezovali. Največkrat smo gostili podjetnike iz lokalnega okolja.

V šolskem letu 2017/2018 smo naredili nadgradnjo podjetništva, tako da sta se odprla dva dodatna programa podjetništva, in sicer *Soft skills podjetništvo* in *Podjetniški kompas*, ki sta namenjena konkretnim vsebinam, kot so internetni marketing, oblike podjetništva in mehke veščine za podjetnike.

Od leta 2015 do 2018 je bilo v vse programe skupno vključenih 633 udeležencev.

Projekt je bil vseskozi namenjen ljudem, ki razmišljajo o samozaposlitvi, mladim, brezposelnim in podjetnikom. Slednji so s svojimi predavanji in praksami pripomogli pri utiranju poti podjetništva v Občini Tržič vse od leta 2015 dalje.

PROGRAM ČUDEŽNE ROKE

Anja Benko

Na Ljudski univerzi Ravne na Koroškem (LURA) smo leta 2019 izpeljali *Čudežne roke ...*, program, sestavljen iz štirih različnih delavnic, ki jih je sofinancirala Občina Ravne na Koroškem in ki so vsebinsko zaokrožale ustvarjanje z rokami, z naravnimi materiali ter na različne načine. Z izvedbo smo vplivali na zdrav način življenja naših udeležencev, jih naučili dela z naravnimi materiali, jih seznanili z ekološko osveščenostjo, krepili in vzdrževali kondicijo njihovih sivih celic, spodbudili ročne spretnosti, izrazili njihovo drznost in obudili njihovo željo po izdelovanju ter ustvarjanju.

V okviru delavnice *Čudežne roke okušajo kruh z drožmi* (izvajalka: Anita Šumer, dobitnica kulinarčnega oskarja za najboljšo knjigo o kruhu na svetu za leto 2018) so udeleženke v demonstracijski delavnici spoznavale peko kruha ter peciva z najboljšim »materialom« na svetu – z drožmi (tj. nadomestek za kvas), izvedle kopico skrivnosti o skrbi zanje in o pripravi drožnih dobrot. Pripravile in poskusile so pirin kolač s sadjem, »rženka« in pšenični hlebček. Vse so bile nad videnim, okušenim, vonjanim ... navdušene. Obogatene vsaka s svojimi lastnimi drožmi so obljubile, da bodo novo znanje s pridom koristile doma in v vsakdanu.

V programu *Čudežne roke spoznavajo lepote gline* (mentorica: Tonja Motnik) so udeleženke izdelovale nakit iz gline: uhane, obeske za ogrlice in prstane. Pri tem so si dovolile, da so začutile stik z zemljo oziroma z naravnim materialom – glino. Skozi oblikovanje in spreminjanje gline so materialno izrazile svojo ustvarjalnost, s tem pa so rokam dale možnost, da so ideje iz glave preoblikovale v otipljivo, vidno in materialno.

Tretja delavnica – *Čudežne roke dišijo po naravi* (izvajalka: Simona Večko) je bila sestavljena iz izdelave naravnega mila po hladnem postopku, čistil (koži in okolju prijaznega pralnega praška, mehčalca za perilo, razkužilnega sredstva, čistilca za steklene površine, odmaševalca odtokov, spreja za odišavljenje prostorov) in krem (masla za telo, balzama za ustnice in solnega pilinga).

Čudežne roke pišejo lepe črke (izvajalka: Marina Mihalj) je bila četrta delavnica, na kateri so se udeleženci (pridružil se nam je tudi moški predstavnik) učili kaligrafije, tj. pisanja z lepimi, čitljivimi črkami. Spoznali so okroglo abecedo, abecedo italika in abecedo gotica. Udeležence se je nenehno spodbujalo k iskanju lastnega stila pisanja. Spoznali pa so tudi kaligrafijo kot tehniko umirjanja uma – meditacijo, s številnimi blagodejnimi učinki na človekovo zdravje (umiritev srčnega ritma, dihanja ...) in ugodnimi vplivi na človeka kot celoto.

Raznoliki in številni udeleženci so poleg vsebin delavnic spoznali tudi prednosti vseživljenjskega učenja in z rokami ustvarili majhne »čudeže«, hkrati pa v svoje učenje vključili tudi posamezne čute (vid, tip, voh, okus), ki so jih izpopolnili in nadgradili. V lokalno okolje smo tako z izvedbo vseh štirih sklopov prinesli nove in kakovostne vsebine ter k udeležbi pritegnili vse generacije – od osnovnošolcev naprej.

Ker so delavnice naletale na zelo dober odziv, bomo v prihodnosti organizirali še dodatne oziroma nadaljnje delavnice na te tematike.

IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ZAPORIH

Patricija Pavlič

V *Splošni deklaraciji človekovih pravic* je zapisano, da ima vsakdo pravico do izobraževanja in da mora biti izobraževanje dostopno vsem. Zaporniki so zaradi okoliščin, dejstva, da prestajajo kazen zapora in imajo omejen dostop do možnosti učenja, na področju vseživljenjskega učenja ena od najbolj prikrajšanih skupin, kljub temu da sta izobraževanje in poklicno usposabljanje ključni za zapornikovo uspešno reintegracijo v okolje in pomembno prispevata k zmanjšanju povratništva.

Zaporniki so ciljna skupina, ki je ne moremo in ne smemo prezreti. V letu 2016 je ocenjena vrednost populacije v evropskih zaporih znašala 135 zapornikov na 100.000 prebivalcev, kar je za 2,2 % več kot leto prej⁵⁵ in velika večina ni imela usvojenih temeljnih splošnih ali osnovnih poklicnih kompetenc. V Sloveniji je bilo po podatkih *Ministrstva RS za pravosodje*⁵⁶ v letu 2017 zaprtih blizu 1.500 oseb in skoraj polovica je bilo povratnikov. Po starostni strukturi je bilo kar 82 % zaprtih oseb mlajših od 49 let, med zaprtimi osebami pa je bilo 18 % tujcev. Izobrazba obsojencev in mladoletnikov je tudi v slovenskih zaporih nizka, saj jih je bilo brez šolske izobrazbe 15,6 % oseb in 2 % brez znanja osnovnih pismenih in računskih spretnosti. Sicer pa je bila v različne izobraževalne oblike vključena le slaba šestina vseh obsojencev in obsojenk.

Izobraževanje zapornikov v Sloveniji izvajamo pretežno zunanji izvajalci, organizacije za izobraževanje odraslih. Zaporniki se lahko vključujejo v različne izobraževalne programe, kot so: osnovna šola za odrasle, programi nižjega, srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja, poklicni tečaji in gimnazija, višji in visokošolski oz. dodiplomski študij, splošna in poklicna usposabljanja, tečaji in delavnice. Učna uspešnost zapornikov je zaradi okoliščin, v katerih poteka izobraževanje, močno odvisna od spremljajočih in podpornih izobraževalnih dejavnosti: učne pomoči in pomoči pri samostojnem učenju, informiranja in svetovanja, vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja ...

Slovenski zapori so v primerjavi z drugimi evropskimi majhni. Kljub temu združujejo vse posebnosti, s katerimi se srečujejo največji zapori po svetu: večanje populacije zapornikov, nizka izobrazbena raven, večkulturnost, (ne)ustrezna usposobljenost izvajalcev izobraževalnih programov v zaporih ... Zato je pomembno, da izvajalci izobraževanja nenehno sodelujemo z vodstvi in s strokovnimi delavci v zaporih. Ključno za kakovostno in učinkovito implementacijo ter razvoj izobraževalne dejavnosti v zaporih je povezovanje med državami. Slednje se že desetletja izkazuje v obliki mednarodnih projektov, izmenjavi izkušenj, nadgradnje obstoječih praks ter razvoja in vpeljevanja novih rešitev na področju vseživljenjskega učenja zapornikov in strokovnih delavcev, ki delajo v zaporih. **Ljudske univerze**, med njimi **Center za izobraževanje in kulturo Trebnje**, so prav zato zaradi svoje pestre programske dejavnosti, bogatih izkušenj, fleksibilne organiziranosti in široke mreže partnerjev že desetletja pomemben soustvarjalec in izvajalec vseživljenjskega učenja v zaporih.

⁵⁵ Dostopno: <https://www.theparliamentmagazine.eu/articles/news/council-europe-releases-new-prison-statistics>.

⁵⁶ Letno poročilo URSIKS 2017.

MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE V UŽITNIH IN ČUTNIH PARKIH

Erika Švara

Dišavnice, jagodičevje in sadno drevje ozaveščajo, povezujejo generacije in vabijo mimoidoče, naj se ustavijo in si vzamejo trenutek zase.

Projekt *Užitni in čutni parki*, ki ga je **Ljudska univerza Postojna** kot vodilni partner skupaj s šestimi partnerji izpeljala v letu 2018, predstavlja inovativen pristop v **medgeneracijskem izobraževanju**. Njegov namen ni bil omejen le na povezovanje različnih generacij v okviru skupne učne tematike, temveč se je usmeril v soustvarjanje kakovostnejšega življenja lokalnih prebivalcev v smeri **trajnostnega razvoja**. Postavitev užitnih in čutnih parkov na treh različnih lokacijah Primorsko-Notranjske regije pomeni uporabno ureditev določenih javnih površin, ki na ustvarjalen in sodoben način spodbujajo medgeneracijsko skrb za trajnostno urejen užitni in čutni prostor.

V parkih so po ekoloških načelih zasajene izključno užitne rastline, ki obiskovalcem parkov (posebno otrokom) nudijo svež prigrizek ob igri in počitku, spoznavanje že pozabljenih rastlin (skorš, murva, šmarna hrušica ...) ter spoznanje, da lahko čudovit ambient v parku ustvarimo tudi z neparkovnimi, užitnimi avtohtonimi rastlinami. Čez parke obiskovalce vodijo čutne poti iz naravnih materialov. Trajnostni koncept urejanja ne zahteva večjih letnih posegov v park. Skrb zanj je prepuščena uporabnikom – domačini so sami dolžni poskrbeti za to, da redno kosijo travo, zalivajo rastline in da nasadov ne preraste plevel. Ker gre za užitni park, je vsakomur dovoljeno, da utrga in poje sadež ali si za pripravo hrane in čaja doma od zasajenih zelišč utrga kakšen list.

Tovrstni parki ponujajo več možnosti povezave z **izkustvenim učenjem**. Na teh mestih se izvajajo delavnice o vzgoji in uporabi tam zasajenih rastlin, parki so namenjeni prepoznavanju avtohtonih rastlin in spodbujanju spoštovanja in nege rastlinja, s tem pa posredno učenja skupne odgovornosti za prijaznejšo okolico in skupno lastnino. Ciljne skupine, za katere potekajo omenjene delavnice, zajemajo vse generacije: od vrtčevskih malčkov do osnovnošolcev, udeležencev izobraževanja odraslih in univerze za tretje življenjsko obdobje.

Projekt *Užitni in čutni parki* je primer projekta različnih partnerjev, namenjen medgeneracijskemu izobraževanju o samooskrbi in trajnostnem razvoju podeželja na področju občin Postojne, Pivke in Ilirske Bistrice. Kljub zaključku projekta **parki živijo dalje** in opravljajo svoje poslanstvo. Z izvedenimi aktivnostmi tako projekt dolgoročno prispeva k ohranjanju raznovrstnosti in avtohtonih rastlin ter k prenosu, ohranjanju in nadgradnji znanja o obdelavi tal in pridelavi užitnih rastlin na okolju prijazen način. Verjamemo, da bodo parki v prijetnem doživljajskem ambientu še dolgo družili pripadnike različnih generacij, nudili nova znanja in spoznanja, ponujali zatočišče za drobne užitke v mirnem naravnem okolju ter predstavljali primer dobre prakse povezovalne skrbi za skupen prostor.

SOCIALNA AKTIVACIJA

Helena Dimnik

Socialna aktivacija albansko govorečih žensk je projekt, ki ga je **Ljudska univerza Celje** v letih 2017 in 2018 izvajala na območju Savinjske regije. Ciljno skupino projekta so predstavljale albansko govoreče ženske z jezikovnimi ovirami, ki so imele dovoljenje za stalno bivanje in so bile **brezposelne, neaktivne ali vpisane v evidenco začasno nezaposljivih oseb**. Projekt je terjalo veliko vloženega dela in truda vseh sodelujočih – strokovno usposobljenega tima sodelavk, kulturne mediatorke, koordinatoric SA, CSD, ZRSZ in pridruženih deležnikov ter zunanjih izvajalk. Vsi smo delovali z veliko mero medsebojne empatičnosti, predvsem pa potrpežljivosti, saj je šlo za pilotni projekt z nedorečenimi navodili.

Še pred pričetkom izvajanja delavnice smo naleteli na težave pri naboru udeleženk. Potrebni so bili več motivacijskih sestankov in usklajevanj med vsemi akterji, da se je dokončno formirala skupina udeleženk, to je 15 udeleženk na delavnico. Prva delavnica je potekala v Velenju, druga v Celju. Na podlagi dolgoletnih izkušenj pri delu z ranljivo ciljno skupino, s poznavanjem njihovih potreb, s spoštovanjem osebnosti ter dostojanstva vsake udeleženke je nastal zanimiv nabor vsebin, ki smo ga z močno podporo in motivacijo vodili k cilju, da udeleženke dosežejo občutek sprejetosti, varnosti in razumevanja, da so lahko začele graditi na svoji samopodobi, močnih področjih in znanjih. Glavne projektne aktivnosti so v prvi vrsti zajemale motivacijo in učenje slovenščine, individualno svetovanje, računalniško opismenjevanje, tečaj šivanja in CPP, obiske predstavnic različnih inštitucij, ogled lokalnega okolja, razvijanje medosebnih spretnosti in spretnosti za življenje, športne pohode, ogled podjetij, aktivnosti za vključevanje v družbo in zaključno srečanje. Nepogrešljiva je bila vključitev kulturne mediatorke, ki je poskrbela za premostitev jezikovne ovire in za občutek zaupanja, saj udeleženke niso znale govoriti slovensko, v družbi in družini pa so zavzele obrobni položaj.

Z izvedenim projektom smo zelo zadovoljni, saj je bilo po njegovem zaključku 24 udeleženk vključenih v iskanje zaposlitve, izobraževanje/usposabljanje, pridobivanje kvalifikacij ali v zaposlitev. Še večje veselje čutimo ob tem, da so udeleženke redno in skoraj brez odsotnosti obiskovale program, se samoiniciativno vključevale v aktivnosti in prevzele aktivno vlogo pri organizaciji določenih dogodkov. Med njimi se je razvilo pristno prijateljstvo in sodelovanje.

Dejstvo je, da so **migracije** sestavni del življenja in da si tujci z nami delijo vsakdan. Žal do resničnega **medkulturnega dialoga** v vsakdanjem življenju redko prihaja brez takšnih programov socialne aktivacije.

Na LU Celje se zavedamo vedno večjih potreb lokalnega okolja in trenj, ki nastajajo zaradi tega, zato tudi zagovarjamo smiselnost in potrebo po tovrstnih programih tudi v prihodnje.

SVETOVANJE IN IZOBRAŽEVANJE ZA ZAPOSLENE

Irena Urankar

Na **Andragoškem zavodu Maribor** – Ljudski univerzi smo se v letu 2015 pilotno lotili izziva **svetovanja na delovnem mestu**, in sicer o možnostih izobraževanja in učenja, ki smo ga izpeljali v večjem podjetju – **Mariborski livarni Maribor** (MLM). V sedmih mesecih smo pri njih izvedli trinajst svetovalnih obiskov, uvodno predstavitveno srečanje za službo za razvoj zaposlenih in posebno delovno srečanje z obratovodji. V proces svetovanja smo vključili 32 zaposlenih, velika večina je bila moških, starejših od 45 let, s končano največ 4-letno srednjo šolo.

Udeležence v svetovanju smo seznanili z izobraževalno ponudbo, priskrbeli informacije o raznih tečajih za prosti čas, študijskih krožkih, možnostih brezplačnega računalniškega izobraževanja ipd. Predstavili smo jim informacije za njihove družinske člane, in sicer o možnostih učenja tujih jezikov, o vrednotenju znanja tujega jezika, o pomoči pri pripravi življenjepisov, možnostih samostojnega učenja itd. Posebno pozornost smo namenili motivaciji zaposlenih za računalniško izobraževanje, nekaj pa smo jih vključili v proces ugotavljanja in vrednotenja neformalno pridobljenega znanja ter jim izdali mnenje in rezultate o ugotovljenih znanjih, spretnostih in kompetencah računalniškega znanja.

V podjetju MLM je bila izvedena **metoda interaktivnega raziskovanja**. Velika večina je bila s storitvijo zadovoljna, bili so mnenja, da bi se aktivnosti svetovanja na delovnem mestu nadaljevale. Od 32 zaposlenih, ki so bili vključeni v proces svetovanja na delovnem mestu, se je 15 udeležencev vključilo v program izobraževanja za osebni razvoj.

Sodelovanje s podjetji uspešno nadaljujemo v sklopu projekta **Svetovanje**, ki ga izvajamo v okviru **Javnega razpisa za dejavnosti informiranja in svetovanja ter za ugotavljanje in vrednotenje neformalno pridobljenega znanja od 2016 do 2022**, ki je namenjeno manj izobraženim zaposlenim, ki iščejo informacije in nasvete o različnih možnostih izobraževanja in učenja. Andragoški zavod tudi koordinira delo dveh projektnih partnerjev (LU Slovenska Bistrica in VZI Antona Martina Slomška).

Poleg svetovalne dejavnosti podjetjem in zaposlenim nudimo vrsto izobraževanj in usposabljanj v sklopu projekta **Pridobivanje temeljnih in poklicnih kompetenc od 2016 do 2019**, ki je prav tako namenjen manj izobraženim zaposlenim, pretežno v starosti nad 45 let, ki potrebujejo dodatna usposabljanja, znanja ali kvalifikacije zaradi potreb na trgu dela ali zaradi želje po osebnem napredku. V osredje so postavljene veščine informacijske pismenosti, ki so ključne za prihodnost. Sami (brez konzorcijskih partnerjev) smo izpeljali 90 programov, kar pomeni 3420 ur s 1320 udeleženci. Sodelovali smo z večjimi in manjšimi podjetji, gospodarstvom in javnim sektorjem, kot so: BNM, VDC Polž, Leykam, UKC MB, Paloma, Tehnika Set, Impol, Dom pod Gorco, OOO MB, Kadrovska asistenca, Eudel, Unidel, Rondal, Slmfin, Študentski domovi, Energetika, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede, Rogač, Zavarovalnica Sava, Ajpes, UKM, Alumero, Vamar, Dom Danice Vogrinc in MLM Maribor. Izvajalci in vse več delodajalcev se zavedamo, da je vseživljenjsko učenje zaposlenih oz. odraslih eden ključnih odgovorov na izzive sodobne družbe, ki se sooča s pomanjkanjem delovne sile, ki bi bila ustrezno kvalificirana, s fleksibilnostjo in z učljivostjo zaposlenih ter nenazadnje s staranjem delovne sile.

Za potrebe dela mora biti človek pripravljen na spremembe in nenehno učenje. Biti mora družbeno aktiven, odgovoren, zavzet in osebnostno mora rasti. Imeti mora potrebne kompetence, ki mu omogočajo kakovostno, opolnomočeno delo in življenje.

Andragoški zavod Maribor s projektom **Pridobivanje temeljnih in poklicnih kompetenc od 2016 do 2019**, nadaljuje sodelovanje s podjetji, novost je le ta, da so programi prednostno sicer še vedno namenjeni zaposlenim, starejšim od 45 let in manj izobraženim, vanje pa lahko vključujemo tudi brezposelne. Večja je možnost prilagajanja ponudbe povpraševanju in kreiranje novih izobraževalnih programov, ki jih bodo potrebovali odrasli in njihovi delodajalci. Ob tem bomo v omenjenem projektu zagotavljali celostno in kontinuirano svetovalno podporo.

Opomba: Vse omenjene programe financirata EU iz Evropskega socialnega sklada in Republika Slovenija.

ŠTUDIJSKI KROŽKI: SVOBODA IN RADOST UČENJA

Viki Ivanuša

V današnjem času hitrega in nenehnega spreminjanja ponudbe izobraževalnih programov je dejavnost, po kateri vlada nenehno povpraševanje že več kot 25 let, lep dokaz, da jo udeleženci prepoznajo kot kakovostno in potrebno. Študijski krožki so v programu **Ljudske univerze Ormož** nepogrešljiva stalnica, so priljubljena oblika učenja in druženja. Njihovo širino in vrednost za posameznika ter okolje smo prepoznali že leta 1993, ko smo se kot ena najmanjših ljudskih univerz pridružili izvajanju te »novosti« v slovenskem prostoru. Od takrat dalje so študijski krožki del naše ponudbe in do danes je bilo izvedenih na desetine krožkov z najrazličnejšimi vsebinami.

Zakaj so študijski krožki pri nas tako priljubljena oblika učenja? Odgovorov je več. Delujejo kot majhne učne skupine, kjer pridejo do veljave znanje in sposobnosti vseh udeležencev. Spodbujajo intelektualno rast posameznika, vzpostavljajo in krepijo vezi med ljudmi, lahko pa tudi pomembno prispevajo dvigu kakovosti življenja v lokalnem okolju. Udeleženci pravijo, da so jim študijski krožki všeč, ker učenje poteka sproščeno, skoraj neopazno, ker se učijo na najrazličnejše nekonvencionalne načine, eden od drugega, na neobičajnih mestih in iz najrazličnejših virov. Gre za izjemno privlačno mešanico svobode in pravil, učenja in druženja, resnosti in veselja. Podžigajo kreativnost, radovednost in veselje do učenja.

Naši študijski krožki skrbijo tudi za ohranjanje tradicionalnih obrti, ki jih udeleženci nadgrajujejo s svežimi idejami in jih naredijo zanimive za sodoben čas. Ponosni smo na številne razstave, priznanja in objave v medijih, ki senzibilizirajo širšo javnost za dediščino našega okolja. Krožek ne zahteva specifičnega predznanja, zaradi česar bi bili nekateri zainteresirani že v štartu izločeni, vsega se je mogoče naučiti v skupini. Res pa je, da nekateri prinesejo v skupino več znanja, ki ga v procesu dela delijo z drugimi člani.

Študijski krožki omogočajo največjo možno svobodo pri pridobivanju znanja – svobodno izbiro teme, načina dela, metod in so tako dejansko odziv na potrebe okolja. Vsebinska paleta krožkov je neomejena. Sega od vrtnarjenja, zeliščarstva, gibanja in zdrave prehrane ter odkrivanja kulinarčnih posebnosti kraja, osebnostne rasti, preko najrazličnejših ročnih spretnosti, umetniškega izražanja, raziskovanja lokalne zgodovine, pomembnih, a nekoliko pozabljenih prebivalcev kraja, vse do oživitve lokalnih znamenitosti. Študijski krožki lahko s svojim angažmajem premikajo stvari na bolje, povzročajo spremembe v kraju, v sodelovalnem vzdušju pa lahko vsak posameznik prispeva svoj delček k doseganju zadanih ciljev. Skozi učenje in delo posameznik gradi svoje lastne kompetence in hkrati prispeva v skupno dobro. Tako smo nedavno opremili naš družinski center z ročno izdelanimi igračkami in kostumi za igro otrok po motivih legend ormoškega gradu.

Zaključek je pri študijskih krožkih zelo relativen pojem. Zelo pogosto je tako, da je zaključek nekega študijskega krožka dejansko že priprava na začetek novega.

UTRINKI NAŠE ZGODOVINE SO TEMELJ NAŠEGA PRIHODNJEGA RAZVOJA

Andreja Vučak Hribar

Preteklost, sedanjost in prihodnost Javnega zavoda **Knjižnica Gornja Radgona** sledi dolgoletni tradiciji **povezovanja kulture in izobraževanja**. V Gornji Radgoni kot obmejnem mestu je bila že leta 1919, bistveno bolj kot kjer koli drugje, razvita kulturno-prosvetna dejavnost, in sicer z zavedanjem, da je potrebno vzpodbujati uporabo slovenskega jezika in razvijati znanje. Takratno **izobraževalno društvo Radgona** je ustanovilo Ljudsko knjižnico v Radgoni, ki pa je bila v medvojnem času ukinjena. Ljudska knjižnica v Gornji Radgoni je bila kot sestavni del *Kulturno-prosvetnega društva Svoboda* ponovno ustanovljena leta 1954.

Leta 1960 je bil naš zavod ustanovljen kot **Delavska univerza Gornja Radgona**, in sicer z namenom, da postane spodbujevalec razvoja kakovostnih in organiziranih izobraževanj. V časopisu so zapisali: »*Delavske univerze naj bi zaradi našega naglega družbenega in gospodarskega razvoja, ki terja vsestransko razvito in ustvarjalno osebnost, zadovoljevale izobraževalne potrebe s področja družbenih, strokovnih in splošnih znanj za odrasle, odraščajočo mladino; njihova dejavnost pa naj bi bila usklajena z delom in s potrebami delovnih organizacij in družbeno-političnih organizacij v občini, kjer delujejo.*« (Vestnik, 11. 6. 1964) Ne glede na slog pisanja in na takratne družbene razmere je pomen obstoja takratnih ljudskih univerz identičen današnjim ljudskim univerzam.

Zgodovinsko gledano je bila **izobraževalna dejavnost v naših krajih tesno povezovana s knjižničarstvom**, zato ne preseneča, da je bila leta 1962 v okviru Ljudske univerze ustanovljena matična knjižnica. Ves čas obstoja, torej že od leta 1964, je bilo lokalno okolje tisto, ki je izkazovalo potrebo po dodatnih znanjih in posledično podpiralo obstoj ljudskih univerz. Tesno povezovanje z okoljem se kaže v izposojevališčih za knjige, ki smo jih v 80. letih prejšnjega stoletja imeli v takratnih podjetjih Elrad, Avtoradgona, Mura ... Sledile so številne reorganizacije in leta 2013 smo se preimenovali v Javni zavod Knjižnica Gornja Radgona, katerega glavna dejavnost je knjižničarstvo. Kot nasledniki Ljudske univerze v okviru Enote izobraževanja odraslih izvajamo neformalne izobraževalne programe.

Razvijamo se kot fizični in virtualni prostor z globalnim dosegom, z močnim interesom za lokalno dogajanje in s socialno vključitvijo različnih skupin prebivalcev. V ospredje postavljamo uporabnike kot enakopravne partnerje pri oblikovanju storitev.

Naš javni zavod je:

- prostor navdiha (branje, razmišljanje, različni mediji, lastna ustvarjalnost, igra),
- prostor učenja (svetovanje, neformalno izobraževanje, samostojno učenje, informiranje o možnosti dostopa do znanja),
- prostor srečevanj in druženj (javne debate, predavanja, diskusije, delavnice, razstave) ter
- aktivni partner lokalnega razvoja.

Naša preteklost, sedanjost in prihodnost je moderen in k uporabnikom usmerjen javni zavod, ki posluje uspešno in sledi trendom razvoja trga.

IZOBRAŽEVANJE IN KULTURA Z ROKO V ROKI

Nada Žagar

Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj (ZIK) ima dve organizacijski enoti: **Ljudsko univerzo** in **Kulturni dom**. Področji izobraževanja odraslih in kulture se vsebinsko dopolnjujeta in strokovno nadgrajujeta. Programske vsebine na področju kulture podpirajo dejavnost izobraževanja odraslih in obratno.

Na ZIK-u deluje kino (od leta 1944 kot prvi kinematograf na osvobojenem ozemlju), ki predvaja filmske predstave s poudarkom na slovenskem in evropskem filmu. Projekcijam pogostokrat sledijo razgovori z ustvarjalci filma ali kreativne delavnice za mlade.

Projekt **Filmska osnovna šola** v okviru Art kino mreže Slovenije spodbuja kritično mišljenje mladih in njihovo družbeno angažiranost. Članstvo kina v združenju Europa Cinemas pa je pogojeno s predvajanjem kakovostnih filmskih vsebin, in sicer s poudarkom na filmski vzgoji za mlade in pripadnike ranljivih ciljnih skupin.

Projekt **Slovenski film kot ogledalo časa** izvaja ZIK od leta 2002 in je namenjen predstavitvi slovenskih filmskih uspešnic, ki so zaznamovale določeno družbeno obdobje. Projekcij starih filmov se udeležijo filmski ustvarjalci, ki na podlagi svojih spominov obujajo okoliščine nastanka filma.

ZIK se ponša z gledališko skupino, ki nosi njegovo ime in ki je imela v dvajsetletnem obdobju 18 predstav, ki so prispevale k večjemu vključevanju prebivalcev v dogajanje v okolju in k izboljšanju kakovosti njihovega življenja.

Povezanost izobraževanja in kulture najbolj ponazarjajo štirje ZIK-ovi tradicionalni projekti, ki spodbujajo ustvarjalnost mladih: glasbeno **Glas mladih** (od leta 1978), literarno **Župančičeva frulica** (od leta 1991), likovno **Mednarodna kiparska kolonija mladih** (od leta 2008) in filmsko **Filmski tabor Kolpa** (od leta 2008). Namen projektov je spodbujanje nadarjene mladine, da se ob pomoči strokovnega vodenja s strani mentorjev učijo, odkrivajo svoje umetniško izražanje, se družijo in spoznavajo Belo krajino. Spremljajoče dejavnosti so tudi strokovne delavnice za mentorje, ki delajo z mladimi, kot tudi ustvarjalne delavnice za udeležence.

Neločljivo povezanost izobraževanja in kulture predstavljajo **študijski krožki (ŠK)**, ki kot oblika neformalnega učenja povezujejo udeležence, ki si želijo izmenjevati znanja in izkušnje in prispevati k razvoju skupnosti. Njihova vsebina se pogosto nanaša na **ohranjanje kulturne dediščine**. V njihovem okviru smo se ukvarjali s spoznavanjem belokranjskih plesov in vezenin, germanizmov v belokranjskem narečju, tipičnih domačih jedi in avtohtonih rastlin (lan, čebula, divje orhideje). Člani ŠK so poiskali in zapisali številne stare zgodbe, se naučili otroških iger in svoje znanje prenašali na mlade. Ob zaključku dela so nastale publikacije, ki imajo izobraževalno vrednost, in javni dogodki, ki vplivajo na kulturo življenja v kraju.

ZIK je med redkimi organizacijami za izobraževanje odraslih, ki kot svojo drugo glavno dejavnost izvaja tudi program s področja kulture. To ga uvršča med izvajalce, ki imajo pestro ponudbo, močno vpetost v družbeno dogajanje in ugled v okolju.

ŽENSKO PODJETNIŠTVO

Alenka Kučan

Ljudska univerza Murska Sobota je vodilna organizacija za izobraževanje odraslih v Pomurski regiji, ki se s svojo izobraževalno ponudbo že skoraj 60 let svojega delovanja prilagaja izobraževalnim potrebam in posebnostim lokalnega okolja. V zadnjih letih veliko pozornost namenjamo ženskam, predvsem tistim, ki si želijo poslovati samostojno, pri tem pa za uspešnost potrebujejo ustrezna znanja, podporo in povezovanje v mrežo žensk.

V času največje brezposelnosti, ki je bila v Pomurju v veliki meri posledica propada tekstilne industrije, smo za starejše brezposelne ženske, ki imajo znanje šivanja in občutke za estetiko, razvili program *Oblikovanka tekstilnih izdelkov z elementi tradicionalne tekstilne dediščine*. Udeleženke so se ob drugih znanjih učile tudi o vzpostavitvi in vodenju lastnega podjetja ter o drugih možnostih trženja svojih izdelkov. Kmalu za tem smo zaradi pomanjkanja ustreznih delovnih mest in slabih možnosti kariernega razvoja prepoznali novo nevarnost za našo regijo – beg možganov, in sicer predvsem odhajanje mladih izobraženih žensk, ki so uresničitev svojih kariernih potencialov in dostojno bivanje iskale v drugih regijah in državah, Pomurje pa je ob tem izgubljalo potencialne mamice in njihovo potomstvo. To nas je spodbudilo, da smo v mednarodnem projektu *WOMEN (CENTRAL EUROPE project; Realising a Transnational Strategy against the brain-drain of well-educated young women)* želeli opozoriti na ta problem in zmanjšati njegove negativne demografske ter ekonomske učinke. S promocijo regije, s predstavitvijo uspešnih regijskih žensk, s podporo ženskemu podjetništvu in s povezovanjem žensk v Pomursko mrežo žensk smo doprinesli k izboljšanju situacije v našem lokalnem okolju in pri posameznicah.

V letu 2015 se je pojavil interes po znanjih o podjetnosti in podjetništvu tudi med romskimi ženskami. V delavnicah *Podjetništvo za romske ženske* smo jim predstavili možnosti samostojnega poslovanja, jih opozorili na ovire in pasti na samostojni poti ter jih spodbujali h kreativnemu razmišljanju pri oblikovanju podjetniških idej.

Odmevnost našega dela na področju ženskega podjetništva nas je v letu 2016 povezala z avstrijskimi partnerji v čezmejnem projektu »regioWIN« (Interreg SI-AT). V okviru prednostne osi *Krepitev čezmejne konkurenčnosti, raziskav in inovacij* in specifičnega cilja *Povečanje stopnje internacionalizacije podjetij, raziskav in inovacij* smo podjetnicam iz obmejnih krajev omogočili spoznavanje, izmenjavo podjetniških znanj in izkušenj, povezovanje v čezmejno mrežo ter skupni nastop na slovenskih, avstrijskih in drugih novih trgih. Organizirano čezmejno spoznavanje podjetij in podjetnic (*Fact finding toure*), delavnice s kreativnimi pristopi in z izbranimi podjetniškimi vsebinami, vodenje in podpora podjetnicam pri postopkih internacionalizacije, omogočeno koriščenje administrativnih storitev pri avstrijskem partnerju in druge učinkovite projektne aktivnosti so doprinesli k odličnim rezultatom projekta, ki jih želimo v prihodnje še nadgraditi.

MEDNARODNO SODELOVANJE

Lidija Sovinc in Mojca Vukovič

Živimo v času hitrega tehnološkega razvoja, pretoka informacij in sprememb, zato je potreba in želja po vseživljenjskem izobraževanju in učenju vedno večja. S tem se večja potreba organizacij za izobraževanje odraslih po nenehni nadgradnji, posodabljanju in modernizaciji izobraževalnih programov, usposabljanju izobraževalcev odraslih in prilagajanju spremembam na trgu dela. Organizacije za izobraževanje odraslih se zato vse bolj zavedamo pomena mednarodnega povezovanja in sodelovanja, izmenjevanja znanja in primerov dobrih praks ter prenosa inovativnih metod, ki jih že uporabljajo v tujini, v svoje izobraževalne programe. Taka je tudi praksa Ljudske univerze Rogaška Slatina.

Ljudske univerze so zelo aktivne na področju mednarodnega sodelovanja v programu Evropske unije za sodelovanje na področju izobraževanja, usposabljanja, mladine in športa za obdobje 2014–2020, ki je poimenovan kot *Erasmus+*. Njegov glavni namen je podpiranje mobilnosti posameznikov, dijakov, študentov, pedagoškega kadra in ostalih ter mednarodna partnerstva med različnimi organizacijami z namenom modernizacije ter sodelovanja med izobraževanjem in trgom dela. Med izobraževalci odraslih je vse več zanimanja za projekte *učne mobilnosti*, v sklopu katerih se lahko udeležijo različnih izobraževanj ter usposabljanj v tujini, ki pozitivno vplivajo na osebni in strokovni razvoj izobraževalcev. Ljudske univerze so zelo uspešne tudi na področju projektov strateških partnerstev, katerih glavni namen je izmenjava primerov dobrih praks ter razvoj, prenos in implementacija inovativnih praks v izobraževanje.

Uspešnost ljudskih univerz na področju mednarodnega sodelovanja se kaže predvsem v odličnih izvedbah projektov, o čimer pričajo tudi prejete *nagrade za kakovost*. Leta 2015 je *zlato jabolko kakovosti*, ki ga za najbolj izstopajoče zgodbe na področju mednarodnega sodelovanja podeljujeta CMEPIUS in *Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije*, prejel *Center za izobraževanje in kulturo Trebnje*, in sicer za projekt, ki je bil usmerjen v usposabljanja zaposlenih, ki skrbijo za poklicno usposabljanje in izobraževanja zapornikov. V letu 2018 je ta nagrada šla v roke *Ljudski univerzi Rogaška Slatina*, in sicer za projekt, s pomočjo katerega je organizacija nadgradila način poučevanja njihovih učecil se z uporabo sodobne tehnologije in metod.

MEDNARODNI PROJEKTI ERASMUS+

Andreja Lenc

Področje izobraževanja odraslih (IO) je v Sloveniji zelo kompleksno in heterogeno, izvajalci izobraževanja pa različni. Ljudske univerze z dolgoletno tradicijo v slovenskem prostoru imajo posebno vlogo pri izpopolnjevanju, učenju in izobraževanju populacije. Zaradi kompleksnosti tako na strani izobraževalcev kot udeležencev je težko spremljati izvajanje aktivnosti IO ter meriti učne izide in učinke.

Profesionalni razvoj izobraževalcev odraslih v Sloveniji najboljše pokriva *Andragoški center Slovenije*, prav tako pa za to skrbijo različne druge organizacije, ki delujejo na področju andragogike dela, skupnostnega izobraževanja in prostovoljnega dela, izobraževanja starejših, religioznega izobraževanja ...

Eno od možnosti, ki pozitivno doprinaša h krepitvi kompetenc izobraževalcev odraslih, predstavlja tudi **sodelovanje v mednarodnih projektih v okviru EU-programov** – trenutno program Erasmus+.

V obdobju od 2007 do 2018 je bilo v okviru EU-programov za področje IO namenjenih skoraj **6 milijonov evrov**, sodelovalo je **215 različnih organizacij**, izvedenih je bilo skoraj 2400 mobilnosti osebja in učečih se. Organizacije iz Slovenije so v projektih največ sodelovale z organizacijami iz Italije, Velike Britanije in Španije.

Ljudske univerze so imele v tem obdobju odobrenih skoraj **100 projektov v vrednosti 2,4 milijonov evrov**, v tujini se je usposabljal več kot **350 izobraževalcev odraslih in 135 učečih se**. V obdobju od 2007 do 2018 je v programih EU sodelovalo že **82 % ljudskih univerz**.

Rezultati raziskav in analiz, kot so npr. *Vmesna evalvacija programa Erasmus+ (2017)*, analiza poročil udeležencev na usposabljanjih (2018), polstrukturirana intervjuja z ljudskima univerzama (2019), so pokazali, da so poleg pozitivnih učinkov sodelovanja na profesionalni razvoj izobraževalcev vidni tudi pozitivni učinki na organizacije, iz katerih izobraževalci prihajajo.

Po mnenju ljudskih univerz, ki so sodelovale v *Vmesni evalvaciji* (to je 34 % vseh ljudskih univerz iz Slovenije), **sodelovanje v EU-projektih pozitivno vpliva na odnose in dialog znotraj organizacije** – tako med zaposlenimi kot z vodstvom. Mednarodno sodelovanje prispeva k večji prepoznavnosti organizacije v okolju, večji odprtosti do lokalnega okolja in širše, sodelovanju in usklajevanju z drugimi organizacijami za IO. Krepijo se stiki s tujimi izobraževalci kot sporazumevalna zmožnost zaposlenih v tujem jeziku.

Projekti pozitivno doprinašajo tudi **zaposlenim/osebju na organizacijah** za IO, in sicer predvsem z vidika poznavanja tujih didaktičnih okolij, uporabe novih učnih pripomočkov, gradiv, raznolikih oblik in metod poučevanja. Prispevajo h krepitvi odnosa med izobraževalci in udeleženci, k poznavanju in razumevanju sistemov IO v državah partnericah ter krepijo ozaveščenost izobraževalcev odraslih o evropskih kulturnih in moralnih vrednotah.

Poglobljeno spremljanje aktivnosti EU-projektov in opravljena intervjuja na dveh ljudskih univerzah potrjujejo, da k pozitivnim učinkom mednarodnega sodelovanja dodatno prispeva oziroma jih okrepi **vpetost mednarodnega sodelovanja v redne aktivnosti organizacije**. Ključna pri tem je zavezanost organizacije k mednarodnemu sodelovanju in odločenost, da bo novo pridobljena znanja in kompetence prenesla v svoje redno delo. Na ta način se krepí ne le profesionalnost strokovnih delavcev, temveč tudi kakovost same organizacije.

OSEBNI POGLEDI

Mag. Katja Dovžak – POSLANSTVO LJUDSKIH UNIVERZ V SKRBI ZA OHRANITEV ZNANJA KOT VREDNOTE

Alenka Grželj

Intervju z mag. Katjo Dovžak, vodjo Sektorja za višje šolstvo in izobraževanje odraslih na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije.

Ljudske univerze in Zvezo ljudskih univerz Slovenije ste doživeli v različnih vlogah: bili ste zaposleni na ljudski univerzi, delovali ste kot generalna sekretarka Zveze ljudskih univerz Slovenije, nato ste bili zaposleni na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije in sedaj ste vodja Sektorja za višje šolstvo in izobraževanje odraslih na že omenjenem ministrstvu. Kaj dela ljudske univerze »drugačne«?

Ljudske univerze dojemam na nek način kot sinonim za univerzum, saj se pri izpolnjevanju svojega poslanstva povečini gibljejo po poti, ki ve, kam, kako in zakaj. So sestavni del sistema vzgoje in izobraževanja v naši državi, vendar se v marsičem razlikujejo od ostalih javnih zavodov na področju vzgoje in izobraževanja.

Izvajanje formalnih in neformalnih izobraževalnih programov na različnih ravneh zahtevnosti ter za različne ciljne skupine (od mlajših odraslih vse do odraslih v visoki starosti) zahteva zavzete in kompetentne zaposlene, stalen strokovni razvoj, prilagajanje organizacije in sodelovanje z okoljem. Raznolike potrebe, želje, sposobnosti in predznanje

udeležencev terjajo prilagajanje, tako da postane v praksi vsak program oziroma njegova izvedba unikatna.

Ljudske univerze odraslim tudi svetujejo na izobraževalni poti, jih motivirajo, spodbujajo, delajo vedoželjne in jim tako pomagajo, da postane njihovo življenje v nečem boljše in lepše. Seveda je poslanstvo ljudskih univerz tudi negovanje medsebojnega spoštovanja, odnosov v družbi, odgovornosti do okolja, spodbujanje medgeneracijskega učenja ipd.

Poleg neposrednega izobraževanja odraslih opravljajo ljudske univerze izjemno poslanstvo v skrbi za ohranitev znanja kot vrednote, ki bogati posameznika in družbo. Njihovi zaposleni se dobro zavedajo, da se nič ne zgodi samo po sebi, da je za premike potrebno veliko zagnanosti, volje in sodelovanja.

Kakšen je Vaš pogled na zgodovino ljudskih univerz?

Formalno ustanavljanje ljudskih univerz po 2. svetovni vojni je nadaljevanje različnih predhodnih zametkov splošnega neformalnega učenja in izobraževanja v skupnosti. Že v prvih desetletjih prejšnjega stoletja so se ljudje v okviru različnih društev in združenj učili, drug na drugega prenašali znanje ipd.

Leta 1959 je bila formalno ustanovljena večina slovenskih ljudskih univerz. Šlo je za odlično politično in, če hočete, inovativno odločitev. To je bilo obdobje, ko smo za gospodarski in družbeni razvoj potrebovali pismene in izobražene odrasle. Zato so ljudske univerze v prvem obdobju svojega delovanja ponujale odraslim programe opismenjevanja, možnost dokončanja oziroma pridobitev osnovnošolske izobrazbe, veliko je bilo družbenopolitičnega izobraževanja, usposabljanja za potrebe civilne zaščite, učenja jezikov itd. Programska ponudba ljudskih univerz se je kasneje, skladno z ekonomskim in družbenim razvojem, spreminjala in prilagajala potrebam. Začele so se odzivati tudi na potrebe delodajalcev po poklicnem izobraževanju in po dvigu izobrazbene ravni zaposlenih. Dejansko so pionirsko izvajale nekatere programe, ki so se kasneje razvili v javno veljavne izobraževalne programe.

Finančna stabilnost ljudskih univerz se je kar pogosto spreminjala, predvsem v povezavi s spremembami šolske zakonodaje. Do uveljavitve zakona o usmerjenem izobraževanju je bila finančna stabilnost

najboljša, saj so občine večinoma solidno poskrbele za plače zaposlenih in vzdrževale njihove prostore ter infrastrukturo. Zakon je prinesel mnogo novosti, katerih posledice so čutile prav ljudske univerze, ogroženo je bilo njihovo dotedanje izvajanje srednješolskega izobraževanja. Kljub temu so se znale dobro prilagajati potrebam in so našle poti sodelovanja s srednjimi šolami.

Na področju poklicnega usposabljanja je bila vidna njihova vloga pri izvajanju tako imenovanih USO-programov. To so bili krajši, okrog 100 ur dolgi javno veljavni programi poklicnega usposabljanja, s katerimi so ljudske univerze zelo dobro zadovoljevale potrebe po usposabljanju kadrov v gospodarstvu. Zveza ljudskih univerz Slovenije je s socialnimi partnerji sodelovala pri pripravi teh programov in pri njihovem posodabljanju.

Leta 1992, po sprejetju Zakona o zavodih, so ljudske univerze zopet prešle v nestabilno obdobje. Nekateri ustanovitelji so pričeli svoje obveznosti krčiti, kar se je odražalo predvsem v nestabilnem financiranju zaposlenih in pri skrbi za infrastrukturo ter investicijsko vzdrževanje. V tem obdobju se je število ljudskih univerz zmanjšalo, vse bolj pa so postajale odvisne od tržnih virov, kasneje tudi od pridobljenih projektov na javnih razpisih.

Naslednja prelomnica je leto 1996, ko je bila sprejeta nova šolska zakonodaja. Programom USO je prenehala veljavnost. Ljudske univerze so zaradi potreb na trgu dela pričele razvijati nove programe za odrasle, ki so tekoče odgovarjali na potrebe lokalnega okolja, gospodarstva in družbe, pri tem pa okrepili sodelovanje s sorodnimi organizacijami za izobraževanje odraslih v Evropi.

Izobraževalci odraslih si veliko obetamo od novega Zakona o izobraževanju odraslih, ki ga je državni zbor sprejel lansko leto. Pri njegovi pripravi in sprejemu ste odigrali eno ključnih vlog.

S tem zakonom se tudi na področju izobraževanja odraslih ureja javna služba. Lahko rečem, da bo to unikaten primer v Evropi. V skladu s proračunskimi možnostmi bodo ljudske univerze poleg Osnovne šole za odrasle, ki se financira že ves čas in je del javne službe, stabilno financirane za izvajanje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih. Na podlagi Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja bo vzpostavljena javna mreža javnih organizacij za izobraževanje odraslih.

Kaj je za področje izobraževanja odraslih oziroma za ljudske univerze pomenilo vključevanje evropskih sredstev?

Ljudske univerze pridobivajo sredstva za svoje delovanje tudi iz državnega proračuna na osnovi javnih razpisov s strani različnih ministrstev, odvisno od zakonodaje in programov ministrstev.

Na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije smo nacionalna sredstva nadgradili s sredstvi Evropskega socialnega sklada. Ljudske univerze so tako že od leta 2004 dalje osnovni in največji izvajalec programov in dejavnosti za odrasle za doseganje ciljev posameznega operativnega programa. Njihovo delovanje v vseh statističnih regijah je namreč ključni predpogoj za enakomerno razporejanje programov po državi, za zagotavljanje kakovosti izvedbe, za boljše doseganje ranljivih odraslih in za to, da se izobraževanje čim bolj približa kraju bivanja oziroma dela potencialnih udeležencev izobraževanja.

Kakšni so Vaši spomini na obdobje, ko ste bili zaposleni na ljudski univerzi, in na čas, ko ste opravljali funkcijo generalne sekretarke Zveze ljudskih univerz Slovenije?

Na to obdobje, ki je trajalo skoraj deset let, me vežejo lepi spomini. V veselje in ponos mi je, da sem lahko sodelovala in delala »za« in »z« ljudskimi univerzami. Doktrina me je zaznamovala do te mere, da sem še danes zvesta področju izobraževanja odraslih.

Na to temo imam veliko povedati, ampak dovolite mi, da izpostavim le nekaj trenutkov.

Najprej želim omeniti sodelovanje Zveze ljudskih univerz Slovenije z dr. Ano Kranjc, ki je veliko prispevala k razumevanju pomena funkcionalne (ne)pismenosti odraslih v politiki in stroki, k prepoznavi in osvetlitvi stanja v Sloveniji ter k oblikovanju predlogov za reševanje problematike.

Ob njeni strokovni podpori smo po letu 1992 začeli razvijati prvi javno veljavni program na področju razvoja bralne in numerične pismenosti za odrasle: Program usposabljanja za življenjsko uspešnost (UŽU). Kasneje je razvojno in strokovno delo v zvezi z razvojem pismenosti odraslih prevzel Andragoški center Republike Slovenije, ljudske univerze pa so ohranile vlogo strokovnih sodelavcev in izvajalcev programov.

Na osnovi spremljanja in evalvacije izvajanja prvega programa, izobraževalnih potreb in strokovnih dognanj so nastali novi javno veljavni programi za razvoj pismenosti, in sicer za odrasle s posebnimi potrebami, odrasle na podeželju, na delovnem mestu, za starejše odrasle itd.

V času mojega dela na *Zvezi ljudskih univerz Slovenije* smo na osnovi izraženih potreb ter ob tesnem sodelovanju z gospodarstvom, s strokovnjaki s fakultet in ob opori ministrstev razvili tudi programe izpopolnjevanja po srednješolski izobrazbi, ki so postali javno veljavni in jih do tedaj ni bilo. To so bili programi za poslovnega sekretarja, komercialista in računovodjo, katerim je prenehala veljavnost po letu 1996. Veseli pa me, da so postali ena od podlag za pripravo novih višješolskih študijskih programov na omenjenih področjih.

Zveza ljudskih univerz Slovenije je s svojimi članicami ves čas aktivno sodelovala z *Andragoškim centrom Republike Slovenije* in s *Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani*, ki sta vodili prenovno programa za učenje slovenskega jezika za odrasle in pripravo javno veljavnih programov za tuje jezike za odrasle.

Zelo pomembno se mi zdi to, da je *Zveza ljudskih univerz Slovenije* leta 1991 postala članica mednarodne certifikatne organizacije za tuje jezike (ICC) s sedežem v Frankfurtu in s tem pooblaščen organizacija za izvajanje izpitov za pridobitev mednarodnega certifikata za tuje jezike. Po izpitih ICC je bilo namreč veliko povpraševanje. Izvajali so se eno desetletje pri treh ljudskih univerzah, dokler niso bili v Sloveniji sprejeti javno veljavni programi za tuje jezike za odrasle, ki se zaključijo z izpitom pri *Državnem izpitnem centru*.

Lahko rečem, da sem bila vedno znova vzneta nad tem, kako so se **ljudske univerze zavzemale za skupne cilje**, pogosto so s svojimi idejami, programi, pristopi ali z rešitvami na področju izobraževanja odraslih orale ledino in bile pred drugimi. Spominjam se, da smo se pogovarjali o izkušnjah, spoznanjih, možnostih povezovanja s ključnimi akterji, o tem, kako naprej. Potem smo s trdim delom, z vztrajnostjo in z argumenti uvajali novosti oziroma pri tem aktivno sodelovali.

**Kje vidite ljudske univerze čez pet ali deset let?
Kašen bo po Vašem mnenju njihov razvoj?**

Teško je govoriti o prihodnosti, saj je ta negotova, vse se hitro spreminja. Ljudske univerze so se v preteklosti vedno znale prilagoditi razmeram, zato

trdno verjamem, da bodo tako delale še naprej in s tem ohranjale **svoje osnovno poslanstvo na področju izobraževanja odraslih**.

Pomembno se mi zdi, da ohranjajo in razvijajo visoko raven kakovosti svojih storitev, saj ta vodi k prepoznavnosti v skrbi za kvaliteto življenja prebivalcev občine ali več občin ter ohranja njihovo vlogo v lokalnem okolju.

Ljudske univerze vidim kot ključni faktor pri izvajanju svojega temeljnega poslanstva, to je **delo z ranljivimi posamezniki in s skupinami odraslih**. Pogoji za to pa je **strokovno povezovanje**, partnerstva na vseh ravneh in sodelovanje v mednarodnem okolju.

Prejmite moje spoštovanje in čestitke za opravljeno delo ter uspehe pri izvajanju izobraževanja in drugih dejavnosti za odrasle. Zahvala za izjemen prispevek pri razvoju področja izobraževanja odraslih v Sloveniji.

Še naprej vam želim vse dobro.

MOJ POGLED NA RAZVOJ LJUDSKIH UNIVERZ VČERAJ, DANES, ZA JUTRI

Andrej Sotošek

Čeprav so bile prve ljudske univerze v Sloveniji ustanovljene že v dvajsetih letih prejšnjega stoletja, je bila velika večina le-teh ustanovljena v letu 1959 po vzoru ljudskih vseučilišč in ljudskih visokih šol po skandinavskem in srednjeevropskem modelu. Letos torej s ponosom slavimo šestdesetletnico njihovega delovanja. Njihovo poslanstvo in njihov namen sta bila vseskozi omogočati in zagotavljati odraslim udeležbo v izobraževanju in usposabljanju v najširšem smislu in pomenu potreb odraslih za njihove različne cilje. Strategijo vseživljenjskosti učenja so udeleževalce že od svoje ustanovitve dalje, čeprav se je ta ideja in strategija sistematično in sistemsko začela razvijati od začetka devetdesetih let 20. stoletja dalje.

Ljudske univerze so bile vedno osredotočene na potrebe odraslih za njihovo aktivno življenje v družbi in lokalnem okolju. Vedno so se hitro odzivale na probleme in potrebe odraslih v smislu vseh štirih stebrov izobraževanja, ki jih je izpostavil Jacques Delors v svojem delu *Učenje – skriti zaklad* (1996):

učiti se, da bi vedeli;

učiti se, da bi znali delati;

učiti se, da bi znali živeti v skupnosti drug z drugim;

učiti se biti.

Postale so lokalni in regionalni centri vseživljenjskega učenja, ki v svojem okolju razvijajo in izvajajo številne programe in oblike formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja odraslih za vse tri namene: osebno rast, zaposlitev in karierni razvoj, za aktivno vključevanje v družbo in v lokalno okolje. Hkrati so razvijale številne dejavnosti v podporo učečim se odraslim v smislu kakovosti, informiranja in svetovanja, motivacije in promocije pri razvoju ter nadgrajevanju novih znanj, spretnosti in kompetenc.

Kot vsak projekt je vsaka organizacija delujoči sistem. Tako so tudi ljudske univerze v svojem dosedanjem delovanju šle skozi številne razvojne faze, obdobja vzponov in padcev.

V prvem obdobju delovanja so izvajale bistveno več formalnega izobraževanja za dvig izobrazbene ravni odraslih. Njihova široka programska ponudba je obsegala programe od osnovne šole za odrasle, preko srednjega poklicnega in tehničnega izobraževanja do višjih in visokih šolskih programov, prekvalifikacij in dokvalifikacij. Tako so do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja opravile zelo pomemben preboj na področju dviga izobrazbene ravni odraslih, kariernega razvoja in večje zaposljivosti.

Obdobje usmerjenega izobraževanja je ljudske univerze usmerilo bistveno bolj na področje usposabljanja in izpopolnjevanja, prekvalifikacij, dokvalifikacij, jezikovnega izobraževanja in tečajev spopolnjevanja po javno veljavnih programih. Vedno bolj so pričele razvijati in izvajati programe splošnega neformalnega izobraževanja.

Sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja se je po osamosvojitvi Slovenije naredil kar precejšen razvojni premik na področju sistema izobraževanja odraslih:

– kurikularna prenova sistema vzgoje in izobraževanja, ki vključuje enakovredno tudi izobraževanje odraslih;

– ustanovitev *Andragoškega centra Slovenije*;

– samostojni *Zakon o izobraževanju odraslih*;

– samostojni študijski program andragogike na Filozofski univerzi v Ljubljani.

Tako se je v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja na področju izobraževanja odraslih začel izražati razvoj. Nastali so številni novi javno veljavni programi na področju temeljnih zmožnosti in kompetenc odraslih (UŽU, PUM), javno veljavni programi usposabljanja (USO) na različnih poklicnih področjih, novi modeli in oblike neformalnega učenja (ŠK, CVŽO), podporne dejavnosti (ISIO, SSU, TVU). Sprejet je bil nov poseben program osnovne šole za odrasle. Začeli smo razvijati sistem kakovosti in samoevalvacije (POKI).

Pri vseh teh razvojnih aktivnostih so osnovo in podlago za nadaljnji razvoj postavile že ljudske univerze v svojem razvojnem in ekspertnem delu, ki so ga potem nacionalni zavodi nadaljevali (ACS, CPI, RIC, FF). Naj omenim razvoj in izvajanje mednarodnega ICC-izpitnega sistema za tuje jezike, sodelovanje pri razvoju nacionalnih izpitnih standardov za tuje jezike na RIC, razvoj novih javno veljavnih programov, ki so temeljili na programih, ki jih je razvijala *Zveza ljudskih univerz Slovenije* (ZLUS; programi funkcionalne pismenosti, programi usposabljanja za računovodjo, poslovnega sekretarja).

Seveda so ljudske univerze vse do danes ohranile izredno pomembno vlogo v razvojni spirali andragoškega ciklusa. Kot izvajalske organizacije so vključene v vse razvojne faze novih programov, modelov in dejavnosti, hkrati pa so ključni partnerji pri implementaciji razvojnih rezultatov v prakso.

Z implementacijo novega *Zakona o izobraževanju odraslih* v letu 2020 postajajo ljudske univerze ključni steber v izvajanju javne službe na področju izobraževanja odraslih v Sloveniji. Kot članice javne mreže bodo opravljale javni interes države na področju izobraževanja odraslih na lokalni ravni. Z izvajanjem podpornih dejavnosti svetovanja, informiranja, vrednotenja znanja, promocije in motivacije odraslih ter z izvajanjem javno veljavnih formalnih in neformalnih programov bodo zagotavljale priložnosti odraslim za vključevanje v vseživljenjsko učenje. S posebnim poudarkom na ranljivih ciljnih skupinah bodo nudile vsem enake možnosti do kakovostnega izobraževanja in učenja za vse odrasle v lokalnem okolju.

Sam sem del te uspešne razvojne zgodbe ljudskih univerz že celih petintrideset let. Bil sem učitelj, organizator, mentor, direktor na ljudski univerzi, šest let pa sem bil generalni sekretar ZLUS. Skozi različne razvojne faze, vzpone, padce in projekte sem se sam strokovno razvijal in nadgrajeval. Ključno je dejstvo, da so ljudske univerze uspele preživeti obdobje političnih sprememb v času osamosvojitve Slovenije kot javni zavodi na področju izobraževanja odraslih. Pri tem je bilo pomembno stalno zastopanje in lobiranje v imenu ljudskih univerz na nacionalni in lokalni ravni ter strokovno in razvojno mednarodno sodelovanje in vpetost v mednarodne projekte. Kljub hudi konkurenci šol na področju formalnega izobraževanja in zasebnih organizacij na področju usposabljanja tujih jezikov, računalništva, posameznih strokovnih znanj so ljudske univerze uspešno preživele in se razvijale, predvsem na račun svoje vpetosti v lokalno okolje in zato, ker so skrbele za potrebe odraslih. Njihova izobraževalna ponudba je bila odzivna, fleksibilna in polivalentna. Hkrati so bile vseskozi ključni partner pri vpeljavi vseh ključnih razvojnih dosežkov na področju izobraževanja odraslih, saj so skrbele za razvoj kakovosti svojega poslovanja in za izvajanje svojih programov in dejavnosti v zadovoljstvo svojih udeležencev.

Zaradi vsega zapisanega trdno verjamem, da bodo ljudske univerze v naslednjih letih ostale ključni izvajalski steber izobraževanja odraslih in udeleževanja strategije vseživljenjskega učenja v Sloveniji.

Ibrahim Kasabji – NA LJUDSKI UNIVERZI SEM SE NAUČIL SLOVENŠČINE

Irena Urankar

Na ljudskih univerzah so nam najpomembnejši udeleženci programov: njim je namenjeno naše delo, naše politično urejanje in razvoj novih programov. Njihov uspeh je naš uspeh. Posebej smo veseli, ko izvemo, da je izobraževanje pomagalo k boljšemu življenju. Takšna je tudi zgodba Ibrahima Kasabjija, s katerim smo opravili pogovor o njegovi življenjski in izobraževalni poti.

Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza je sodobno izobraževalno, svetovalno in informacijsko središče za odrasle. Naša posebna skrb so ranljivi, brezposelni, priseljenci, Romi, manj izobraženi, starejši, obsajenci in zaposleni, ki želijo izboljšati temeljne in poklicne kompetence. Posebno pozornost namenjamo ljudem, ki so »na poti«, ki so krhki v tujem svetu, ki se znajdejo brez svojega doma: tujcem, migrantom, beguncem.

Učenje slovenščine je za migranta/begunca le prvi korak na dolgi poti do celostne integracije, ki zajema vsa področja človekovega življenja: od znanja jezika preko splošne sprejetosti, širjenja socialne mreže, dejavnosti v prostem času, do tistega, kar je najpomembnejše, da je odrasel samostojen – to je do zaposlitve.

Sirijska družina Kasabji je iz obleganega Alepe v Slovenijo prišla leta 2015, še pred migrantskim valom. Ibrahim Kasabji nam je skozi pogovor zaupal, kako se je družina, ki je po begu našla svoj dom v Mariboru, uspešno vključila v izobraževanje, v mariborsko okolje in našla tu tudi zaposlitev.

V Mariboru te že dobro poznamo. Pomagaš drugim, deluješ kot prevajalec. Na Andragoškem zavodu si že »domač« ... Zakaj in kako ste prišli v Slovenijo?

Zaradi vojnih razmer in porušenega doma smo bili z družino prisiljeni zapustiti domači kraj. Stric iz Sirije živi v Lendavi, ima slovensko državljanstvo in zato smo se odločili priti v Slovenijo. Pot je bila zelo dolga, saj so bile težave pri ureditvi vize. Najprej smo prišli v Turčijo in nato z letalom (pred migrantskim valom) v Slovenijo. Nekaj dni smo bili pri stricu, nato smo šli v azilni dom v Ljubljano, kjer smo bili sploh prva družina iz Sirije. Spomini na prve dni tam niso lepi. Nato smo bili nameščeni v mariborski integracijski hiši, zatem pa smo sami začeli iskati stanovanje in ga tudi našli. V tistem času smo se morali znajti sami, tudi z vso birokracijo. Doživeli smo tudi slabo izkušnjo, ko vloge nismo pravočasno podaljšali, ker enostavno nismo vedeli, da jo moramo, in zato smo dva meseca ostali brez denarja. A smo morali biti aktivni. Vmes smo razmišljali tudi o Nemčiji ali Franciji, a smo to idejo kmalu opustili. **Slovenija nam je všeč in radi jo imamo**, ljudje so prijazni. Vse moje želje v zvezi s prihodnostjo so sedaj vezane na Slovenijo.

Si najstarejši sin v šestčlanski družini. Kako se je družina srečala z Andragoškim zavodom Maribor? Vsi ste bili naši »študenti«.

Najprej smo bili na zavodu vključeni v **300-urni program slovenskega jezika** za osebe z mednarodno zaščito. Ta program je menda bil v povezavi z ljubljansko ljudsko univerzo. **Vključena je bila vsa družina.** Vsi štirje otroci smo se vključili tudi v **Osnovno šolo za odrasle.** Vmes sem obiskal tudi svetovalko v Svetovalnem središču Maribor, ki me je spremljala v času obiskovanja Osnovne šole za odrasle in mi predstavila možnosti vključitve v srednjo šolo ter v druge izobraževalne programe. Osnovna šola za odrasle mi je omogočila hitrejše učenje in napredovanje v slovenskem jeziku. Spoznal sem običaje in kulturo Slovenije. Pri predmetu geografija se mi je zdelo zelo koristno to, da smo z učiteljico šli ven, na ogled Maribora in da pouk ni bil vezan le na sedenje v razredu, ampak je bilo delo tudi praktično naravnano. Obiskoval sem tudi 180-urni program **Začetne integracije priseljencev.** Vmes sem obiskoval tudi **Središče za samostojno učenje** in se tam dodatno učil slovenski jezik. Vseskozi sem bil deležen nasvetov o načinih in tehnikah učenja, in sicer tako s strani vseh učiteljev, svetovalk in vodje programa Osnovne šole za odrasle.

Ti je ostalo še kaj posebnega v spominu iz časa, ko si se izobraževal?

Velikovlogo je odigrala učiteljica, ki me je učila slovenski jezik. Bila je zelo odprta, **znala je dobro poslušati in me je razumela. Počutil sem se sprejetega**, vedel sem, da je nekemu mar za mene in na tej osnovi se je zgradilo zaupanje. Postal sem samozavestnejši. Kot družina smo bili zadovoljni tudi s storitvami *Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije*, OS Maribor, in s *Centrom za socialno delo Maribor*. Strokovni delavci v obeh organizacijah so ustrezljivi in dajejo kakovostne informacije.

Si se vključeval še v druge izobraževalne ali promocijske dogodke?

Da, vključil sem se tudi v druge dogodke, kot je npr. *Teden vseživljenjskega učenja*. Svojo zgodbo sem predstavil udeležencem *Projektnega učenja za mlajše odrasle* in v okviru zavoda sodeloval na dogodkih *Centra medgeneracijskega učenja Maribor*. Na delavnici *Medgeneracijsko in medkulturno srečanje* sem sodeloval v znamenju kulinaričnega medkulturnega doživetja. Naša družina je predstavila svojo deželo in skupaj z ostalimi udeleženci smo pripravili slovensko-sirsko kosilo. Prvič sem jedel govejo juho in štrudelj.

V letu 2015 smo na Andragoškem zavodu Maribor izpeljali program za spodbujanje socialnega vključevanja državljanov tretjih držav z naslovom »Druženje za znanje, delo in poklic«. Namen projekta je bil državljanom tretjih držav predstaviti možnosti in načine za boljše vključevanje v slovensko družbo ter izboljšanje njihovega ekonomskega položaja. Si se udeležil katerega od dogodkov ali delavnic? Si prepoznal koristi projekta?

Pomembno se mi zdi **ustvarjanje vezi med Slovenci in državljani tretjih držav ter osveščanje javnosti o njihovem položaju.** Takšni dogodki in delavnice na temo izobraževanja, zaposlovanja in aktivnega preživljanja prostega časa se mi zdijo koristni. Tudi sam sem na dogodku predstavil svojo osebno zgodbo in **kulturo Sirije** ter se udeležil delavnic uspešnih primerov zaposlitve in integracije ljudi.

Kako je izobraževanje na Andragoškem zavodu Maribor spremenilo tvoje življenje? Kje si začel delati?

Postajal sem samozavestnejši zaradi boljšega znanja

slovenskega jezika, vključenosti v razne dogodke in poznavanja novega okolja. Postal sem tudi aktivnejši. Obiskovali so me novinarji, z direktorico zavoda sem sodeloval v intervju na lokalni televiziji. Samoiniciativno sem se kot samoplačnik vključil in obiskoval tudi **tečaj nemščine**. Med begunsko krizo sem kot **prostovoljec pomagal v zbirnem centru na Šentilju**. To je bilo kakšnih 6 ali 7 mesecev. Pridobil sem tudi nove prijatelje. V letu 2016 sem se kot prevajalec zaposlil na Slovenski filantropiji, kjer sem delno zaposlen še danes, drugi del zaposlitve pa opravljam v Društvu Odnos, vmes sem bil kot prevajalec zaposlen tudi na IOM v Ljubljani. Zaposlil sem se že pred zaključkom osnovne šole. Ostali bratje in sestra so najprej dokončali osnovno šolo in se nato tudi vsi zaposlili, tudi mama je zaposlena kot kuharica. Vsi smo zaposleni.

Si v tem obdobju vključen v aktivnosti ali izobraževanja?

V tem času sem vključen v **proces svetovanja za zaposlene in v postopek ugotavljanja in vrednotenja neformalno pridobljenega znanja**. V bližnji prihodnosti načrtujem pristopiti k opravljanju izpita iz slovenskega jezika. Malo odlašam ... Morda se udeležim 30-urnih priprav na izpit v sklopu projekta *Pridobivanje temeljnih in poklicnih kompetenc*. Zelo uporabno se mi zdi še posebej **vrednotenje znanja slovenščine**. Namreč: preden pristopim k opravljanju izpita iz slovenščine na osnovni ravni, bi želel verodostojen nasvet, če že dosegam raven znanja, ki je zahtevana na izpitu. Razmišljam tudi o **nadaljnjem izobraževanju s področja računalništva**. Zavedam se, da bom pri tem zagotovo potreboval pomoč svetovalne dejavnosti. Vesel sem, da MIZŠ in ESS financirata tudi takšne svetovalne projekte, ki so še kako uporabni tudi za tujce.

Imaš mogoče lastne predloge za nove izobraževalne programe? Meniš, da bi bilo potrebno narediti še kaj za ljudi, ki pridejo iz drugih kultur?

Sedaj je za begunce/migrante dobro poskrbljeno, če primerjam našo situacijo, ko smo prišli v Slovenijo in bili bolj prepuščeni sami sebi. Mislim pa, da bi morali biti **tečajji slovenskega jezika veliko daljši**. 300 ur in še nekaj dodatnih ur je občutno premalo. Potrebni bi bilo **vsaj 1000 ur**. Zelo dober sistem ima Nemčija. Tam te vključijo v 1000-urni tečaj nemščine in ga moraš obiskovati ter nato narediti izpit. Če ne uspeš,

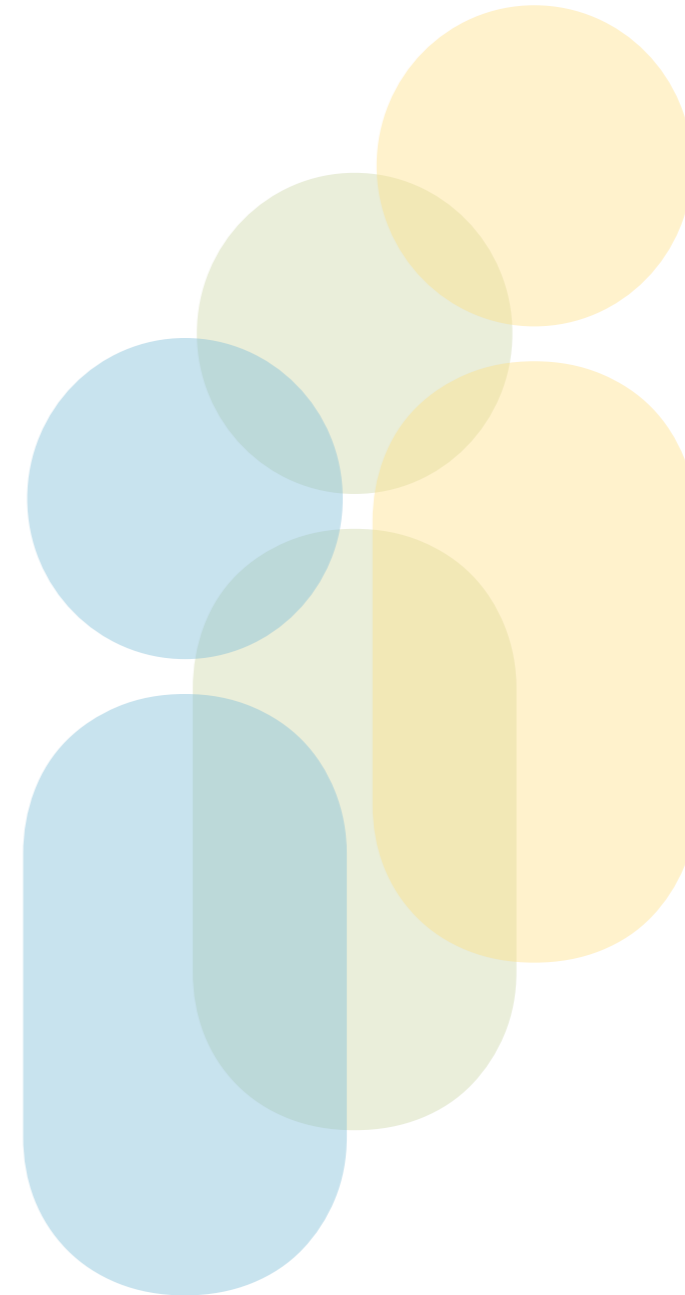
obiskuješ tečaj še naprej in moraš znati nemško, saj v nasprotnem primeru izgubiš denar in pravice. V Sloveniji gre tujec v tečaje vsaj na tri, štiri različne institucije, kar povzroča še dodatno zmedo zaradi napotitve na različne lokacije.

Bi želel še kaj povedati?

Hvaležen sem *Andragoškemu zavodu Maribor* za vso pomoč pri integraciji in opolnomočenju. Sloveniji želim povrniti vse, kar je naredila za mene in za našo družino. Zato sem se **pripravljen še dodatno izobraževati in učiti**, sem aktiven, zaposlen in kot prostovoljec delujem humanitarno.

Ibrahim je imel včasih veliko željo, da bi z družino odprli restavracijo s sirijsko hrano. Danes razmišlja o izobrazbi s področja računalništva, elektrotehnike ali kaj podobnega. V sebi nosi veliko želje, volje, elana in pozitivne naravnosti do drugih in do okolja, v katerem živi. Slovenija je postala njegov dom, varno zatočišče in Ljudska univerza mu pomeni ustanovo, v katero se lahko vedno zateče po nasvet, dodatno izobraževanje, na pogovor ... ali le na klepet. Postali smo njegovi prijatelji. Pri petindvajsetih letih so Ibrahimu odprte vse poti in prepričani smo, da bomo še naprej lahko prisostvovali razvoju njegove življenjske premice.

Ponosni smo, da naša Ljudska univerza igra pomembno vlogo pri integraciji posameznikov in družine v slovensko družbo. Ibrahim je le ena od mnogih uspešnih in dobrih zgodb. Zavedati se moramo, da z izgradnjo in nadgradnjo naših udeležencev rastemo tudi mi – zaposleni in učitelji na Ljudskih univerzah. Postanemo del njihovih zgodb in njihovega življenja, z njimi se razvijamo, se izpopolnjujemo o drugih kulturah in si širimo obzorje. To pa nas vse krepi in ustvarja pogoje za boljši jutri.

ABECEDNI SEZNAM AVTORIC IN AVTORJEV

	Tina	BAZJAKO	univerzitetna diplomirana sociologinja in filozofinja	Zavod Znanje Postojna, OE Ljudska univerza	tina.bazjako@zavod-znanje.si
Dr.	Anja	BENKO	profesorica slovenščine in filozofije	Ljudska univerza Ravne na Koroškem – LURA	anja.benko@lura.si
	Natalija	BRUMEN	univerzitetna diplomirana teologinja	Ljudska univerza Tržič	natalija.brumen@lu-trzic.si
	Helena	DIMNIK	profesorica geografije in biologije	Ljudska univerza Celje	info@lu-celje.si
	Ana	DOBNIKAR	magistra profesorica andragogike	Ljudska univerza Radovljica	lur@guest.arnes.si
Mag.	Katja	DOVŽAK	univerzitetna diplomirana organizatorica	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije	katja.dovzak@gov.si
	Alenka	GRŽELJ	profesorica pedagogike in psihologije	Ljudska univerza Koper	alenka.grzelj@lu-koper.si
Mag.	Bojan	HAJDINJAK	univerzitetni diplomiran organizator	Javni zavod Cene Štupar – Center za izobraževanje Ljubljana	bojan.hajdinjak@cene-stupar.si
	Rahela	HOJNIK KELENC	profesorica slovenskega jezika in diplomirana pedagoginja	Ljudska univerza Lendava	rahela.hojnik@lulendava.si
	Viki	IVANUŠA	univerzitetna diplomirana nemcistka in novinarka	Ljudska univerza Ormož	viki.ivanusa@guest.arnes.si
	Tadej	KOŠMERL	magister profesor andragogike	doktorski študent andragogike, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani	tadej.kosmerl@gmail.com
	Mateja	KRALJ	profesorica angleščine in nemščine	Ljudska univerza Sežana	mateja.kralj@lu-sezana.si
	Alenka	KUČAN	diplomirana inženirka agronomije	Ljudska univerza Murska Sobota	alenka.kucan@lums.si
	Matija	LAMPRET	magister profesor andragogike		matija.lampret@gmail.com
Mag.	Andreja	LENC	profesorica biologije in gospodinjstva	Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (CMEPIUS)	andreja.lenc@cmepius.si
Dr.	Nives	LIČEN	profesorica pedagogike	Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani	nives.licen@ff.uni-lj.si
	Eva	MERMOLJA	magistra medkulturnega menedžmenta, diplomirana ekonomistka	Ljudska univerza Ajdovščina	eva.mermolja@lu-ajdovscina.si
Dr.	Borut	MIKULEC	profesor pedagogike in filozofije	Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani	borut.mikulec@ff.uni-lj.si
	Vesna	NAGODE	profesorica slovenskega in francoskega jezika	Javni zavod Cene Štupar Ljubljana	vesna.nagode@cene-stupar.si
	Patricija	PAVLIČ	univerzitetna diplomirana sociologinja	Center za izobraževanje in kulturo Trebnje	patricija.pavlic@ciktrebnje.si

Dr.	Jernej	PIKALO	univerzitetni diplomirani politolog	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije	jernej.pikalo@fdv.uni-lj.si
Mag.	Petra	ROZMAN	univerzitetna diplomirana pedagoginja in profesorica sociologije	Ljudska univerza Škofja Loka	petra.rozman@lu-skofjaloka.si
	Sara	SMAIČ	profesorica pedagogike in andragogike	študentka andragogike, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani	smaic.sara@gmail.com
Mag.	Andrej	SOTOŠEK	profesor zgodovine in sociologije	Andragoški center Slovenije	andrej.sotosek@acs.si
Mag.	Lidija	SOVINC	profesorica matematike in kemije	Ljudska univerza Rogaška Slatina	lidija.sovinc@lu-rogaska.si
	Tanja	STRUNA	univerzitetna diplomirana inženirka agronomije	Ljudska univerza Kočevje	tanja.struna@lu-kocevje.si
	Dušan	ŠILAK	univerzitetni diplomirani zgodovinar in sociolog	Ljudska univerza Ptuj	dusan.silak@lu-ptuj.si
	Leopold	ŠTEFANIČ	profesor geografije ter pedagogike in andragogike	študent andragogike, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani	leopold.stefanic@outlook.com
	Jaka	ŠUBIC	profesor zgodovine in umetnostne zgodovine	Ljudska univerza Škofja Loka	jaka.subic@lu-skofjaloka.si
	Jasmina	ŠUBIC	univerzitetna diplomirana socialna delavka	Ljudska univerza Radovljica	info@kamra-radovljica.si
	Erika	ŠVARA	univerzitetna diplomirana francistka in geografinja	Zavod Znanje Postojna, OE Ljudska univerza	erika.svara@zavod-znanje.si
Mag.	Alenka	TESTANIERE	profesorica francoskega jezika s književnostjo in umetnostne zgodovine	Ljudska univerza Šentjur	alenka.testaniere@lusentjur.si
	Rok	TRDAN	profesor geografije in zgodovine	Javni zavod Cene Štupar – Center za izobraževanje Ljubljana	rok.trdan@cene-stupar.si
Mag.	Kristina	UDOVIČ KOCJANČIČ	univerzitetna diplomirana filozofinja in novinarka	Ljudska univerza Koper	kristina.udovic@lu-koper.si
	Irena	URANKAR	univerzitetna diplomirana organizatorica	Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza	irena.urankar@azm-lu.si
	Andreja	VUČAK HRIBAR	univerzitetna diplomirana komunikologinja	Javni zavod Knjižnica Gornja Radgona	andreja.hribar@lu-gradgona.si
	Mojca	VUKOVIČ	gimnazijska maturantka	Ljudska univerza Rogaška Slatina	mojca.vukovic@lu-rogaska.si
Mag.	Nada	ŽAGAR	profesorica sociologije	Zavod za izobraževanje in kulturo	nada.zagar@zik-crnatelj.si

